

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

Tarih Devrim Sosyalizm ışığında:
İlkel Sosyalizmden
Kapitalizme ilk Geçiş
İngiltere

köXüz

Yayımları

**Tarih Devrim Sosyalizm ışığında:
İlkel Sosyalizmden
Kapitalizme ilk Geçiş
İngiltere**

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

köXüz

**Dijital Yayınlar
İndir - Oku - Okut - Çoğalt - Dağıt**

**Bu kitap ilk defa: 1965 yılında Tarihsel Maddecilik
Yayınlarda yayınlanmıştır.**

Bu kitap KöXüz sitesinin dijital yayınıdır.

**Kar amacı olmadan, okumak ve okutmak için, indirmek, dijital olarak
basamak ve dağıtmak serbesttir.**

Alıntılarda kaynak gösterilmesi dilenir.

köXüz

Yayınları

İÇİNDEKİLER

YAYINEVİNİN NOTU.....	3
A - AYRIMI	
KAPİTALİZME GEÇİŞ GENELLİKLERİ	
Kapitalizm "İrk"tan mı, "Ekonomi"den mi Gelir?.....	9
Kapitalizmde "Coğrafya" ve "Teknik" Üretici Güçleri.....	13
Coğrafya Üretici Güçleri Bakımından.....	13
Teknik Ekonomi Üretici Güçleri Bakımından.....	15
Cihan Tarihi ve Cihan Pazarı.....	17
Roma Antika Medeniyetinin Çöküşü.....	19
Cermen Barbarlığı ve Hür Üretmen.....	22
Barbarlığın Olumlu Yaratıcılığı.....	27
Haçlılar Seferinin Karakteristiği.....	31
Haçlılar-Vurucu Güçler: Franklar ve Türkler.....	35
B- AYRIMI	
KARA AVRUPASI KAPİTALİZME NEDEN GEÇEMEDİ?	
Dünyada Kapitalizmi Engelleleyen Gidiş.....	41
Haçlılardan Sonra: Din Derebeyliği ve Serfleşme.....	45
Doğu - Batı Ortaçağlarının Farkı.....	50
Derebeylik-İlahiyat Sapıtmalar.....	55
Doğu-Batı Tarikatları nınFarkı.....	57
Doğu-BatıGelişimZıtlıkları.....	62
Kara Avrupa'da "Sapıtma" Katliamları ve Gerileyiş.....	66
Ortaçağ Meclislerinin Sonucu.....	70
C- AYRIMI	
İNGİLTERE KAPİTALİZME NEDEN GEÇTİ?	
Barbarlık ve İngiliz Gelişimi.....	77
Anahanlık Geleneğinden "Magna Karta"ya.....	84
İngiltere'ye Norman Barbar Aşısı.....	88
Firavunlaşmaya Karşı "Magna Karta".....	92
Fransız-İngiliz Gelişim Zıtlıkları.....	97
İngiliz Devriminden Az Öncesi.....	100
İngiliz Devriminden Az Sonrası.....	105
SONSÖZ.....	113

A - AYRIMI

KAPİTALİZME GEÇİŞ GENELLİKLERİ

KAPİTALİZM "İRK" TAN MI, "EKONOMİ" DEN Mİ GELİR?

Batı medeniyeti 20. yüzyıla girerken, karınları refah, kafaları kültür nimetleriyle tıka basa tok olan burjuva bilginleri için "L'Humanité" (İnsanlık) sözcüğü üzerine kasıla kasıla ahkâm yürütmek ne kadar kolay ve rahattı. Dünya onların sömürgesi olduğu gibi, bilim de onların "köpeksiz köyde değneksiz gezdikleri" alandı. Cilt cilt kitaplıklı yüksek masaları başına oturdular mıydı:

"En basit bir bilimin bile oluşu, daima kolektif bir eserdir; bir ordu sabırlı işçilerin ardarda gelerek, uzun bir sıra kuşaklar boyunca elele tutuşmaları gerektir." (Le Docteur Charles Letourneau: **La SOSİOLOGİE d'après l'Ethnographie**, IV, Paris 1892) diye öyle gerçeğe yakın, alçakgönüllü yetki yeterliliğiyle söze başlardı ki, onları okuyan gözü yaşlı, bağı taşı sömürge ve yarı sömürge aydını, artık bu ağızlardan çıkacak bütün hükümlerin okka dört yüz dirhemliği altında ömrü boyunca yamyası ezilir kalırdı. Bunun üzerine, "büyük" eserlerinin tepeleme yığını altında eğilmedik baş bırakmayan o âllame "sınıf otoriteleri", karşılıklarına aldıkları "sosyoloji" aynalarında Batılı boylarını doyasıya seyrettikçe, hiç tökezlemeden, şu cevherleri çatır çatır yumurtlardı:

"Şüphesiz, sosyoloji için önemi olan şey, insanlığın eylemleridir; ama gene sosyoloji için, o eylemleri, mümkünse anatomi karakterlerine bağlamak, hiç değilse yaklaştırmak da daha az kesin (strict) bir görev değildir; çünkü, müessirlerle (eser sahipleri) eserler, işçilerle iş arasındaki münasebetler sınıksıdır. Anatomi bakımından aşağı olan bir ırk, asla yüksek bir mede-

niyet yaratmadı. Böyle bir ırkın üzerine öyle bir organik (uzuvlarından gelme) lanet yüklenir ki, onun ağırlığını binlerce yıllık çabalardan da fazla, birtakım jeolojik çağ dönemleri boyunca sıkı sıkıya güdülecek bir mücadele ancak hafifletebilir. Oysa, organ asaleti bakımından insan ırkları birbirlerinden çok ayrıntılı bulunurlar; ırklardan kimileri seçkindirler, kimileri lanetle damgalanmış." (age, s. 3)

Sonra hangi anatomik organın hangi sosyal uğursuzluğu çektiğini açıklamaksızın sayarlardı: "zenci insan" ve "sarı insan" o lanetle damgalanmış (reprouvée) ırktandılar; "ak insan" (Batılı medeni) seçkin (elue) ırktan... "Jeolojik çağ dönemleri" (cycle) boyunca lanetle damgalanmış vahşi "neanderthal insan"ı, gene vahşi fakat seçkin "us insanı" nasıl yeryüzünde yok ettiyse tıpkı öyle, lanetle damgalanmış zenci insanla, sarı insanı, seçkin ak insanın o erişilmez "organ asaleti" ile yok etmesi, boyunlar bükülüp kuzu kuzu beklenecekti. "Bilim"di hükmü veren!.. Gel zaman git zaman milyonlar ve yüzmilyonlarca yıl sürecek "jeolojik çağ dönemlerine" sıra kalmadı. Yarım yüzyıl geçmeden, önce "sarı insan", ardından "zenci insan", lanetle damgalanmış organlarına bakmaksızın, organ asaletli seçkin "ak insan"a taşı tarağı toplatıverdi yeryüzünün yarısından... Batı medeniyetini anatomik organ tanrısınca "seçilmiş" bir ırkın yarattığı efsanesi, bütün kafatasçıların, hiç değilse Avrupa'da, kafataslarını kırmakla kaldı. Bunun böyle olacağını ak insanın "organ asaleti"ni hiç taşımayan, zenci dudaklı, zeytin renkli, "Mağribi" Marx, yüz yıldan beri bilimce ispatlamıştı. Batı medeniyeti denilen şey, kapitalizmden başka bir şey değildi. Kapitalizm ne idi? Modern sermayenin "sözde birikişi"... Bunun ırkla, mırkla hiçbir alışverişi yoktur. Kapitalizm (hangi ırktan olursa olsun) hür gündelikçi işçi çalıştırıp sömürmek düzenidir; başka hiçbir şey değildir.

Şimdiki duruma bakılırsa, Batı medeniyeti: Beyazıt Kulesi gibi yükselen fabrika bacaları, gök tırmalayan yüzlerce katlı çelik-beton yapıları, bal dök yala asfalt yollarda yağ gibi kayan yıldırım arabaları, hürriyet, adalet, keşif ve icat fıskıran bilim ve teknik yuvaları, nurdan parlak elektrik ve atom güneşleri, insanın elini sıcak sudan soğuk suya sokturmayan uslu canavar makineleri ile bir başka yıldızdan kopup yeryüzüne inmiş mucizeli göktaşının kerametli üst insanlarına has imtiyazlı düzen sanılır. Gerçekte bütün o "akılları durduran" karmaşalı ve

kargaşalı Batı medeniyetinin ÖZÜ basit ve tek sözcükle KAPİ-TALİZMdir. Bütün o harikalar medeniyetini, büyülü KÜLTÜR yü-celiklerini biriktiren şey: SERMAYEnin "sözde birikişi" ile özet-lenir. Sermaye, deriye, organa bakmaz; "Organ"ların değil, neçe patentli ve kutsal kadim yahut Ortaçağ sınıflarının bile ne erişilmez "ASALET"lerine metelik vermez. Ak adamın da, zenci yahut sarı insanın da sırtından çarık çıkarır gibi "artı-değer" çıkardı mı, bal gibi sermaye "biriktirir". Artı-değer, hangi ırktan gelmiş olursa olsun hür gündelikçi işçi çalıştırıp sömürmekle elde edilir. Hür işçi; derisi ister ak, ister kara, yahut sarı olsun, emeğini değil, İŞ GÜCÜNÜ serbestçe satabilen kişidir.

İşgücü nasıl serbestleşir? Başlıca 2 türlü: 1- Köle yahut top-rakbend (serf) insanın serbestleşmesiyle yani: Kölenin efendisine, toprakbendin toprağa bağlı olmaktan kurtulmasıyla kişinin kendi İŞGÜCÜNÜ kendisinin satabilmekte hür olması; 2- Kendi hesabına çalışan küçük üretmen insanın kişi mülkiyetinden serbestleşmesi (yani: esnafın tezgahına, köylünün toprağına sahip olmaktan kurtulması): Küçük mülkiyetini yitiren hür üretmenin pazarda kendi işgücünden başka satacak hiçbir şeyinin kalmaması demektir. Hür İşçi: Bütün ömrünce ne insana, ne toprağa köle olmayan; ne aletlere, ne toprağa sahip olmayan kişidir. Ancak o zaman, işgücünden başka satılık hiçbir malı-mülkü kalmayan kişi çalışarak yaşayabilmek için aletleri ve toprağı tekelinde tutan sınıflara işgücü denilen biricik malını götürüp satmak zorunda ve hürriyetinde kalır. Kapitalizm bu kadar yalınkat bir temele dayandı. Beyin elinden kölelerini, toprağından serflerini çekip aldı, "hür" işçi yaptı; loncanın elinden usta, kalfa ve çıraklarını, köy Komunaları elinden köylülerini çekip aldı, "hür" işçi yaptı. Sermayeci ilkin başkalarının mülklerini kendi potasında eritip SERMAYE haline getirdi.

"Sermayenin ilkel birikişi... eğer kölelerin ve toprak bentlerin doğrudan doğruya gündelikçi işçi durumuna geçmeleri, yani basit bir biçim değişikliği ile olmadıysa, doğrudan doğruya üretmenlerin mülklerinden edilmeleri (ekspropriasyonları) ile, yani insanın kendi emeğiyle edindiği kişi mülkiyetinin eritilmesiyle olmuştur." (K. M., **Das Kapital**, c.1, s. 801)

Biliyoruz, antika tarihte KENT'in eşit ve hür küçük üretmenleri mülksüzleşince çoğu köle oldular. Nasıl oldu da Batı

ortaçağı sonunda köleler serf oldular, serfler kendi yarım köleliklerini ve işledikleri köle toprakları azatılaştırarak, yeniden hür küçük üretmen oldular, sonra bunlar da mülksüzleşince yeniden köleliğe dönmeyip, çoğu HÜR İŞÇİ sınıfı, azıcığı MODERN KAPİTALİST haline geldiler. Bunu aşağıda araştıracağız. Şimdilik tek hakikat şudur: Batı ortaçağı sonunda yeniden HÜR KÜÇÜK ÜRETMEN olan kimselerden çoğunun mülkleri (meşru, gayrimeşru yollarla) ellerinden alınarak İLK SERMAYE yapıldı; küçük üretmenlerse HÜR İŞÇİ oldular.

Onun için, kapitalizm yalnız sarı veya kara insanları değil, her şeyden önce kendi ak insanlarını da sömürerek doğmuştur.

"İngiltere'de topraktentlik 14. yüzyılın sonlarında fiilen ortadan kalkmıştır. Nüfusun pek büyük çoğunluğu daha o zaman, hele 15. yüzyılda büsbütün hür, kendi ekonomisini işleyen köylülerden ibaretti. Bunların mülkiyetleri derebeyi armalarıyla örtülü olsa gerekti. Gerçi Norman istilasından sonra İngiliz toprakları dev büyüklüğünde baronluklara bölünmüştü; bunlardan her biri çok defa eski Anglo-Sakson lordluklarından 900'ünü birden içlerine alıyorlardı. Ama, o topraklar gene, küçük köylü ekonomileri olarak ekilip biçiliyordu... Bu çeşit münasebetler, 15. yüzyılda göze çarpan şehir varlığının refahıyla birlikte gidiyordu ve Adalet Bakanı Portescue'nün **Ladibus Legum Angliae** adlı eserinde o kadar övünçle tasvir ettiği gibi, halk zenginliğine elveriyordu; ama sermaye zenginliğine kapıyı kapıyordu. (age, 755-756)

Demek 14. ve 15. yüzyıl Avrupasında küçük üretim, tıpkı Osmanlı topraklarında yaşayan "dirlik düzeni" çiftçilerindeki gibiydi; "bey armalarıyla örtülü" olmakla birlikte, kendi ekonomisine sahip ve hürdü. Kapitalizm o küçük üretmenlerin mülklerini ve hürriyetlerini ellerinden alarak doğdu. Doğu'da neden kapitalizm doğamadı? Çünkü, antika medeniyetlerin tefeci-bezirgan sermayesi buna engeldi:

"Tefecilik ve ticaretle teşekkül eden para sermayesi, kırdaki derebeyi kuruluşu ve şehirlerde loncaların kuruluşu yüzünden sanayi sermayesi haline geçmekten alıkonuldu." (age, s. 788)

Derebeyi ve lonca kuruluşları yeryüzünde ilk defa ne zaman kalktı?

"Gerek gündelikçi işçiyi, gerekse kapitalisti meydana getiren gelişimin çıkış noktası, çalışanın uşaklaşması (Knechtsehaft des Arbeiters: İşçinin kullaşması) idi. Ortada bir ilerleyiş varsa o da, kulluğun biçim değiştirmesinden ibaretti. Derebeyi sömürmesi, kapitalist sömürmesi durumuna giriyordu. Bu ilerlemenin gidişini anlamamız için, pek o kadar gerilere dönmemiz icap etmez. Kapitalist üretimin başlangıçlarına daha 14. ve 15. yüzyılların kimi Akdeniz kentlerinde serpinti halinde rastlıyorsak da, asıl kapitalist çağı ancak 16. yüzyıldan beri tarihe girdi. Kapitalizm çağının bastığı yerde, toprak bentliğinin kaldırılması işi çoktan başarılmıştı. Ortaçağın parlak yıldızları olan egemen kentler, hayli zamandan beri vasiyetnamelerini yapmışlardı." (age, s. 754). "Kapitalist üretim yordamının temel taşınyı yaratan altüstlüğün ilk açılışı, 15. yüzyılın son üçte biriyle, 16. yüzyılın ilk on yılında başgösterdi. Derebeyi avenesinin (Gevolgschaften) dağılması yoluyla iş pazarına yığınla başıboş (Vogelfrei: kanı helal: başıbozuk) proleterler yok pahasına döküldüler". (age, s. 755)

Kapitalizm ilk defa nerede yerleşti? İngiltere'de. Niçin? Tam 14. yüzyıl sıraları İngiltere'de olduğu gibi Türkiye'de de köylü toprakbent değildi. "Bey armalarıyla örtülü" dirlik düzeni "kendi ekonomisini işleyen hür köylülerden ibaretti." Gene, tıpkı İngiltere'de olduğu gibi, Türkiye'nin de Kanuni Muhteşem Süleyman'ın açtığı "kesim düzeni" üzerine, 16. yüzyılda dirlikçi beylerin avaneleri, hadem-haşemleri dağılmıştı; ama Türkiye'de "yığınla kanı helal" başıbozuklar, iş pazarına proleter olacaklarına, kısır Celali İsyânlarına boş yere yem oldular. Öyleyse, 16. yüzyıl İngilteresinin "kerameti" neresinde idi?

KAPİTALİZMDE "COĞRAFYA" VE "TEKNİK" ÜRETİCİ GÜÇLERİ

Burjuva bilimi, Anglo-Sakson "ırkı" deyip geçiyor. Tarihsel maddeciliğın kurucularının ise vakitleri olmamış: "Pek o kadar gerilere dönmemize hacet yok" diyorlar. Konuyu üretici güçler bakımından kısaca analım.

COĞRAFYA ÜRETİCİ GÜÇLERİ BAKIMINDAN

Büyük Britanya adasında: "İklim kötüdür. Yağmur sis hiç eksik olmaz... Zeytin, asma ve başka bitkiler orada yetişmemekle bir-

likte... Toprak ekine elverişlidir. Ekinler çabuk sürerse de, yavaş ererler." (C. Tacitus, Agricola'nın hayatı, s. 15-16, Ank. 1943) Gerçi Marx'a göre: "Toprağın mutlak verimliliği değil, farklılığı ve tabii ürünlerinin başka başkalığı sosyal işbölümünün temelini teşkil eder ve insanları çevreleyen tabii şartların çeşitliliği yüzünden, kendi ihtiyaçlarını, istidatlarını ve üretim araçlarını değiştirmeye mecbur eder." (**Das Kapital**, I). Ama İngiltere'nin tabii çeşitlilik bakımından da üstünlüğü gözüküyor. Britanya'nın iklimi ile Kuzey Almanya'nınki hatta Kamçatka'nınki benzeşebilir. Avrupa coğrafyasında kapitalizme en elverişli üretici güç "estuaire" [haliç, kanal]le denize dökülen ırmaklar olabilir. Bu ırmaklar: "Az çok geniş, az çok uzun bir körfeze dökülür, bu dökülme yerleri iyi limanların kurulmasına kolayca hazırlanır. Estüer limanları (ister estüerin menşesinde, ister bitiminde bulunsunlar) dünyanın en önemli ve en iyi limanları sırasına girerler." (Leon Abensour, Nouvel Atlas Larousse, s. 28) Batı Avrupa estüerce büyük zenginlik gösterir. Fransa'nın Manş Denizine ve Atlas Okyanusuna dökülen bütün ırmakları, Almanya'nın Elbe, Weser ırmakları hatta Hollanda'yı yaratan Ren ırmağı, hep estüerlidirler. İngiltere'nin ünlü başkenti Londra da Thames ırmağının estüeri üzerinde doğar, büyür. Yalnız estüer, tabiatın bütün öteki elemanları gibi, toplumun seviyesine göre değerlenir. Amerika'da Amazon, Afrika'da Kongo, hatta Sibiryada başka ırmaklar da estüerlidir. Bugün bile oraları kapitalizme iyice ulaşmış sayılamaz.

Birakalım Afrika, Amerika'yı, iklim ve tarihçe İngiliz adaları ile içiçe girmiş bulunan ve estüerli ırmakları daha bol olan Fransa, neden İngiltere'den yüzyıl sonra, Almanya ise Fransa'dan dahi 50 yıl sonra kapitalist devrimine ulaşabildiler? Tarihte tefeci bezirgan sermaye, Akdeniz dışına çıkar çıkmaz kendisine hep o yakın Avrupa estüerli ırmak körfezlerini seçti. İspanya'da Sevil şehrinin çiçeklenişi Guadalkir estüerinde oldu. Fransa'da ilk büyük gelişme şehirleri: Garon ırmağının estüerinde Bordeaux, Adrou (Gave de Pau) ırmağının estüerinde Bayonne'dur. Bu durum, tefeci-bezirgan sermayenin uzak dış ticaret limanlarında şirket sermayesine doğru büyüüşünde rol oynamış sayılabilir. Yalnız, hepsi de estüer iken ve İngiltere dışındaki estüerlerde daha önce büyük ticaret gelişmeleri görüldüğü halde, ilk kapitalizme atlayış İngiltere'den başka yerde gerçekleşemedi. Tefeci-bezirgan medeniyetin en büyük Batı Avrupa ülkesi olan

İspanya, 1575 iflasiyla cihan ticaretindeki hegemonyasından silindi; Flaman şehirleri 1648'den beri duraladı; Fransa uzun süre yerinde saydı. Başka hiçbir yerde doğamayan kapitalizm İngiltere'de doğdu. Ancak İngiltere'de geliştikten sonradır ki, kapitalizm öteki Avrupa ülkelerine ve dünyaya yayılabildi.

Öyleyse, İngiltere'nin kapitalizme beşik oluşunda coğrafya üretici güçleri dışında kesin rol oynayan başka bir şey vardır.

TEKNİK EKONOMİ ÜRETİCİ GÜÇLERİ BAKIMINDAN

Kapitalizm denince akla makine medeniyeti gelir. Oysa, gördük, *"Mississippi ovasında pamuk tarlaları uzandıkça, Amerikalılar, eski kitaplarda İskenderiye'de 'demir ve ateşten esirler' kullanıldığını 'yani makinenin, kapitalizmden önce bilindiğini öğrenmişlerdi*1325 yılı, Manchester'de keten ve yünle karışık pamuk dokumaya başlandığı zaman, hâlâ 2.000 yıl önceki teknikle çalışılıyordu." (A. Zischka, **Pamuk Harbi**, s. 14) Kapitalizmin, doğduktan sonra makineleşmeyi yıldırım çabukluğu ile arttırdığı muhakkaktır. Arkwrighte "Makinelik dokuma" denemelerine 1767 yılı başlamıştır. İngiltere'de kapitalizmin doğuşundan yüz, yüzelli yıl sonra!... Sosyoloji soyutlaştırmasına düşürülmüş Tarihsel Maddecilik iddiası ile dahi şöyle demek kolaydır: *"Eğer teknik değişken kemmiyeti teşkil ediyorsa ve eğer toplumla tabiat arasındaki münasebetlerin değişmesini teknik kışkırtıyorsa, o zaman, sosyal biçim değiştirmelerinin incelenimine gidim noktasını orada (teknikte) bulmak gerektiği dupduru belirir."* (N. Boukharine, **La Théorie du Materialisme Historique**, s. 123, Paris, 1927) Fakat, kapitalizmin maşinizmden [makinecilik] önce doğduğunu ve daha 16. yüzyılda modern kapitalizme girildiğini Marx'ın kendisi ispat eder.

Kapitalizmin doğuşunda manüfaktür (el imalathanesi) büyük rol oynamıştır. Manüfaktür: Dağınık küçük üretmenleri bir çatı altında toplayıp, aralarında yapılan iş bölümü ile üretimin verimini arttıran işletmelerdir. Aletlerin çarçabuk gelişerek makineleşmeye doğru gidişi, büyük sanayi kuruluşu, el imalathanelerin hazırladıkları zemin üzerinde gerçekleşmiştir.

"Şimdiye değin bir yığın ufak, kendi hesabına çalışır üretmenlere tabi olan sayısız dağınık müşteriler dünyası, şimdi (el

imalathanesi büyüdükçe) sanayisermayesince beslenen büyük bir pazarda temerküz [toplanır, birleşir] eder. Böylece, vaktiyle başlı başına bir işletmesi bulunan köylülerin ekspropriye edilmeleri (mülklerinden edilmeleri) ve üretim araçlarından kopup ayrılmaları, köy ev sanayiinin yokoluşu, el imalathanesinin ziraatten ayrılış projesi ile elele yürür. Ve ancak, köy ev sanayiinin yokedilmesidir ki, bir ülkenin iç pazarına, kapitalist üretim yordamının ihtiyaç duyduğu genişliği ve güçlü durumu verebilir... Bununla birlikte, özellikle el imalathanesi devri, hiç de kökten bir değişiklik getirmez. Hatırlardadır ki, el imalathanesi, milli üretime ancak pek kısmen egemen olabilir ve daima geniş alt temel olarak, şehir elişi ile ev-köy sanayii üzerine yaslanır." (K. M., **Das Kapital**, c. I, s. 787, 788)

Nitekim, Marks'ın belirttiği gibi, manüfaktürler İslam medeniyetinin Bağdat kentinde ve Hıristiyan İspanya'nın Sevil kentinde kapitalizmden çok önceleri doğmuştur. Ama, oralarda teknik gelişimi makineleşmeye, büyük sanayi ve kapitalizme götürememiştir. Orijinal medeniyete geçiş sonucunda görmüş-tük. Antika medeniyetin teknik yaratıcılığı, olduğundan çok aşırı değerlendirilmiştir. Irak Yukarı Barbarlığından beri yapılmış ana keşifler, modern çağa gelinceye değin yerinde saymış gibidir. İlkel de olsa sosyalizmin, insan ruh ve zekasında yarattığı yüksek hür ve gerçekçi işleyiş, sınıflı köle medeniyetinin baskısı altında ezilmiş, insan ruhu küsmüştür. Binlerce yıl, dünya malına minnet etmeyen dervişliğin bir anlamı da "Yaratacaksın da kime yarayacak?" sabotajıydı. Savaş tekniği bile, ölüm dirim ihtiyacı iken, kadim medeniyetlerdekinden yer yer geriledi. Engels'in belirttiği gibi, İngiliz savaş tekniği 11. yüzyıla kadar taş çağında kaldı. Hastings savaşında İngiliz piyadesi taş balta kullandı. Sosyal toplumun evliya kralı yerine, sınıflı medeniyetin zorba kralını İngiltere'de icat eden Piç Giyom, Papa'dan cihad bayrağı aldı. Başına topladığı "toprak vaad edilen şövalyeler"i (H. G. D. P., 204/1), mızrak, kuvvetli kılıç ve mükemmel ok yayla silahlandırılmıştı; yerli halk meclisi tarafından seçilen Harold'un piyadesinde kalkanla ağır balta-dan başka bir şey yoktu (1067). Gene de, savaşta yenilmek İngiltere halkına kulca boyun eğdirtmedi.

Demek teknik, teolojinin tanrısı haline çevrilmemelidir: Her şeyi teknik yarattı denildi mi tekniği kimin yarattığı ortaya çıkıyor.

CİHAN TARİHİ VE CİHAN PAZARI

Kapitalizmin İngiltere'de doğuşunu "coğrafya ve teknik üretici güçler" izaha yetmeyince, geriye "tarih ve insan üretici güçler" kalır. Tarih nasıl oldu da getirdi, İngiltere'deki insana modern kapitalizmi kurdurdu? Bunu anlamak için, tarihin bütün olarak gelişimi içinde kapitalizme doğru atladığı basamaklar göz önüne getirilmelidir. İsa'dan önceki bin yıllarında, Uzakdoğunun ırmaksal Çin medeniyeti ile Batının Akdeniz medeniyeti arasında bir yarış başlamış gibiydi. Yarışçıların birbirlerinden, hatta kendi kendilerinden haberleri yoktu. Ortada ne bir plan, ne bir amaç bulunabilirdi. Oluş kendiliğindendi.

1- Birinci yarış basamağında, medeniyetlerle barbarların münasebetleri açısından Çin'le Akdeniz atbaşı birlik gittiler. İsa'dan 300 yıl önce (Çinli Cyrus sayılması gereken) Tsin güneyde Tonkin'e, Makedonyalı İSKENDER doğuda Pencab'a kadar uzandılar. Aralarında 40 tûl [boylam] dairesi üzerinden 4.000 kilometrelik bir mesafe vardı. Tsin'in indiği Çin Denizi ile, İskender'in indiği Umman Denizi arasında, o zamanın gemiciliği ile aşılmayacak bir uzaklık yoktu. Hiç değilse resmen buluşulmadı. İki dünya bölgesi (Çin'le Akdeniz) tarih meydanında iki eşit yarışçı görünüyordular. Yalnız ırmaksal bir medeniyet olan Çin, hayvansal Akdeniz medeniyeti kadar kıvrak değildi. Bugünkü anlayışımızla Çin'in yarışı kaybedeceği söylenebilirdi.

2- İkinci yarış basamağında Çin'in TANG Sülalesi, Akdeniz'in ROMA İmparatorluğu ile aşağı yukarı paralel gidiyordu. Tang'ları İslam ve Tibet barbarları, Roma'yı Hun ve Cermen barbarları çökertti. Ondaki sonraki gelişiminde, Çin'in SONG sülalesini Moğol akınları, Akdenizin BİZANS imparatorluğunu Türkler yıktı. Böylece Akdeniz medeniyeti Çin medeniyetinden iki veya iki buçuk yüzyıl ömürlü çıkmıştı. Çin ile Akdeniz arasında bir üçüncü tip medeniyet doğdu: İslamlık. Barbar akınları, İpek Yolunu önce ORTA YOL'dan (İran Türkistan yaylası üzerinden) İskender'le yokladı; sonra KUZEY YOLU'ndan (Orta Asya Karadeniz üzerinden) Atilla ile zorladı. Birincisinde Batıdan Doğu'ya, ikincisinde Doğu'dan Batıya doğru yol açmaya

çalıştı. İslam medeniyeti: İskender'in Umman Denizi, Tsin'in Çin Denizi üzerlerinde yaptığı yoklamaları ele alarak, Akdeniz ve Çin medeniyetleri arasında Batı'yı Doğu'ya bağlayan ilk büyük köprüyü GÜNEY YOLU (Umman Denizi) üzerinden açtı, Orta Yol üzerinden kurdu. Bu yüzden Çin, MİNG sülalesiyle, yeniden antika tarihsel devrimler dönemine (cycle'ına) girdi; Akdeniz, RÖNESANS yolundan sosyal devrimler çağını açacak olan kapitalizme doğru hızlandı.

3- Üçüncü yarış basamağında her gidiş, hatta en felaketli yıkılışlar bile, Batı'nın lehine sonuçlandı, Batı'da kapitalizme yer hazırladı. Haçlı Seferleri ilkin Floransa, Venedik, Ceneviz gibi yıldızlaşan kadim Roma kalıntısı kentlerde Akdeniz (Grek-Roma) medeniyetini diriltti. Osmanlı'nın Bizans'ı yıkışı, kendi yanında; İslam medeniyetinin Rönesans'ını, karşı yanda Batı birinci Rönesans'ını kışkırttı. Haçlılardan sonra Batının büyük deniz ticareti gelişti. Floransa'nın Osmanlı top ateşi altına girmesi, Akdeniz ticaretini önce daha Batı'ya kaydırđı. Daha 12. yüzyılda, Akdeniz kenti Marsilya: KOMANDİT şirket santralizasyonunu yaptı. Daimi ticareti besleyen BORSA'yı kurdu. Primli piyasa, fiyat ve kambiyo bahis tutmaları, ve ilkel bezirgan azgınlığını yayan KUMAR: Fransız toprağına tefeci-bezirgan sermayeyi yerleştirdi. Bordeaux, Bayonne gibi estüerli Atlas Denizi kentlerinde Posta ve yolcu taşıyan büyük şirketler gelişti. Osmanlı İstanbul'u 1453 yılında aldı. Cenevizli Kristof Kolomb; Akdeniz dışından, Hindistan'a varmak için projelerini kurdu. 28 yıl sonra (1481) Castille'li Isabelle'den projeleri için 3 gemi koparttı. 10 yıl kadar sonra İspanya'nın Palos limanından Amerika'yı keşfe çıktı.

İşte insanlığın bu genel gidişi ve gelişimi ortasında Batı Avrupa'nın geçirdiği değişiklikler özel anlam kazanır, CİHAN PAZARI VE UZAK DIş TİCARET Kapitalizmi yaratır.

ROMA ANTİKA MEDENİYETİNİN ÇÖKÜŞÜ

Doğu ile Batı arasındaki tarihsel gidiş yarışında Roma, Batı ve Kuzey Avrupa'yı kaplayınca, taşıyamayacağı yükün altına girmiş gibi oldu:

"Romen idaresi ve hukuku, her yanda ırk bağlarını ve onlarla birlikte mahalli ve milli en son bağımsızlık kalıntısını erit-

mişti. Roma kentdaşının taptaze kalitesi bir taviz yerine geçmiyordu. O, herhangi bir milliyeti ifade etmek şöyle dursun, yalnız milliyet yokluğunu ifade ediyordu. Her yanda yeni millet elemanları vardı; Latin lehçesi çeşitli eyaletlerde gittikçe birbirinden farklılaşıyordu. Vaktiyle İtalya'yı, Galya'yı, İspanya'yı, Afrika'yı bağımsız ülkeler haline getirmiş bulunan tabii sınırlar hâlâ olduğu gibi duruyordu ve kendini hissettiriyordu. Ama hiç bir yerde bir gelişim kabiliyetinin, bir dayanış gücünün, hele bir yaratıcı kudretin izine tozuna rastlanmıyordu. Bu uçsuz bucaksız ülkenin koskoca insan yığını birleşik tutan bir tek bağ vardı: Roma Devleti. Bu devlet de zamanla o insan yığınının en berbat düşmanı ve zalimi haline gelmişti. Eyaletler Roma'yı iflas ettirmişlerdi; Roma'nın kendisi de, ötekiler gibi bir eyalet şehri olmuştu... Roma Devleti, işi gücü tebarlarını (uyruklarını) sömürmek olan dev yapılı bir karışık makine haline gelmişti. Her çeşit vergi, angarya ve müsadere [zorla ele geçirme], halk yığını her gün daha derinleşen bir yoksulluğun içine atıyordu. Valilerin, vergi tahsildarlarının, askerlerin keyfi vergi ve resim kesişleri dayanılmaz bir dereceye çıkmıştı. Dünyaya Roma Devletinin egemen olması işte bu sonuca varmıştı; bu devlet varolma hakkını içeride düzeni koruma ve dışarıda barbarlara karşı kanat germe üzerine dayandırıyordu. Ama, onun düzeni, en hoyrat kargaşalıktan beş beterd; barbarlara karşı yurttaşları koruduğu iddiasında bulunuyordu; yurttaşlarsa barbarları kurtarıcı gibi bekliyorlardı (Roma medeniyeti ile denkleşen barbarlık, Avrupa'da millet gelişimini billûlaştırdı. HK.)

"Sosyal durum daha az umutsuz değildi. Cumhuriyetin son günlerinden beri Roma egemenliği, zaptedilmiş eyaletlerin hayasızca sömürülmesi noktasından yola çıkmıştı; İmparatorluk bu durumu ortadan kaldırmamıştı, belki tersine düzenlemişti. İmparatorluk çökmeye yüz tuttukça, vergiler ve müsadereleler daha çok artıyor, memurlar daha büyük bir vicdansızlıkla çapul ediyorlar, sıkıştırdıkları halkın suyunu çıkarıyorlardı. Uluslar egemeni geçinen Romalıların, ticaret ve sanayi hiçbir zaman yaptıkları iş değildi; onlar yalnız tefecilikte bütün kendilerinden önce ve sonra gelmiş, gelecekleri aşır geçmişlerdi. Vaktiyle var olup muhafaza edilen ticaret adına ne kalmışsa, o memurların keyfi vergi, resim kesişleri altında yok edilmişti;

ticaret diye kalan şey ancak imparatorluğun Grek bölümünde bulunuyordu, o da incelememizin dışında idi.

Genel fukaralaşma, ticaretin, el işinin, güzel sanatın gerilemesi, nüfusun azalması, şehirlerin çökmesi, ziraatin daha aşağı bir duruma dönmesi: İşte Roma'nın evrensel egemenliğinin en son neticesi bu olmuştur. (Bezirgan ekonominin hazıryiyiciliğini azdıran tefecilik, bütün toplumun üretici gelişimini eritti. H.K.)

"Bütün kadim dünyanın başlıca üretim kolu olan ziraat, bundan da bin kere daha kötüleşmişti. İtalya'da, Cumhuriyet sonundan beri hemen bütün araziyi kaplamış bulunan uçsuz bucaksız çiftlikler (Latifundia), iki tarzda değerlendirilmeye konulmuştu; ya otlaktılar da ahalinin yerine koyunlarla sığırlar geçmişti, bunların bakımı pek az sayıda köleyle oluyordu; yahut arazi villa olmuştu. Orada köle yığınları, kısmen mal sahibinin lüksü için, kısmen şehir piyasaları için, büyük ölçüde bahçıvanlık yapıyorlardı. Derken, büyük otlaklar muhafaza edilmiş ve hatta daha da genişletilmişti; villa çiftlikleri ile tumturaklı bahçıvanlıkları, mal sahiplerinin züğürtleşmeleri ve şehirlerin çökkünlükleri yüzünden yok olup gitmişlerdi. Köle emeği üzerine temel atılmış bulunan latifundia işletmesi artık kâr bırakmıyordu, öyleyken o zamanlar büyük ziraatin mümkün olan tek şekli o idi. Küçük ekim, yeniden yararlı biricik şekil olmuştu. Villa'lar, birbiri ardından küçük parçalara bölünerek, bir miktar para ödeyen irsi çiftçiye, yahut, çiftçiden ziyade rejisör (idareci) olan ve emeklerine karşılık yıl ürününden altıda bir, hatta bazen dokuzda bir pay alan Partiarı [yarıcı, ortakçı]lere tevdi olundu. Ama en çok tercih edilen, o toprak parçalarını, yılda fiks bir faizi karşılık olarak ödeyen "Colon" [derebeyi arazisindeki hür çiftçi]lara vermektir. Kolon'lar, sözün öz deyişiyle köle değildiler, ama, hür de değildiler; onlar hür kadınlarla evlenemiyorlardı ve aralarında olan birleşmeler, tamamıyla müteber [geçerli] bir evlenme sayılmıyordu, ancak kölelerinki gibi basit bir kapatmalık (contubernium) sayılıyordu. Bunlar, Ortaçağ serflerinin müjdecileri oldular." (F. Engels, **L'Origine etc**, s. 189-191)

Bu kısa ve özlü tasvir, hemen bütün Antika büyük medeniyetlerin İmparatorluk çağındaki durumlarının sonucunu bütün canlılığı ve gerçekliği ile anlatır. Bu hale gelen medeniyet, tarih yolunu tıkayan trajik bir molozdur. İnsanlığın ilerleyebilmesi için o molozun kaldırılması işini barbarlardan başka kimse be-

ceremez. Çöküşün ekonomi temeli her yerde aynı tefeci bezirgan kemirişi idi:

*"Paranın ödeme aracı olarak gördüğü ödev, faizi ve faizle birlikte para sermayesini geliştirir. İstifçü, çürütücü zenginliğin istediği şey; para olarak para, her şeyi satın alma (ve gene borçları ödeme) vasıtası olarak paradır. Küçük üretmenin her şeyden önce paraya muhtaç olması, ödemeler içindir: (Toprak beyine ve devlete ödenen aynı mükellefiyetlerle, tevdiatın para iradı yahut para vergisi haline geçişi burada büyük bir rol oynar.) (Onun için, aşarın kaldırılması köylüyü tefeci eline esir düşürür. HK).. Hazine teşekkülü ancak tefecilikte gerçekleşir tümüyle veya kısmen emeğe... bizzat üretim şartlarının bir kısmına hükmeder... Sadece kötü yıllar, köylünün tohumluk buğdayını aynen yerine koymasına engel olunca, pahalılaştan yaşama araçları ile ham madde, ürün tutarından çıkarılıp telafi edilemez. Roma patricileri [yurtluk sahibi], harpler yüzünden, plebleri savaş hizmetlerine zorlayarak, çalışma şartlarını yeniden üretmelerine engel olarak, dolayısı ile de fakirleştirerek iflas ettirdiler... Aynı savaşlar, patricilerin mağaza kilerlerini, ele geçirilmiş ve o zaman para yerine geçen bakırla doldurdu. Pleblere, doğrudan doğruya muhtaç oldukları buğday, at, boynuzlu hayvan gibi malları vereceklerine, işlerine yaramayan bakırı ödünç verdiler; böylece pek büyük tefeci faizi sızdırarak yararlandılar; ve o faiz yoluyla plebleri kendi borçlu köleleri durumuna soktular. Büyük Charles zamanında da, Frank köylüleri gene böyle iflas ettiler; sonra da kendileri için borçlu toprakbend haline girmekten başka çıkar yol kalmadı." (KM., **Das Kapital**, III 36, Önkapitalizm, t. 8)*

Antika çağla, ortaçağın farkı bu idi: Birincisi köle, ikincisi toprakbent yaratan, hep aynı insan düşmanı tefeci-bezirgan oyunu oldu. Bu soysuzlaşma ne zaman ve nerede olursa, karşısına sosyalist insan kaynağı barbarlık çıkacaktı.

Batı Roma basamağı, ardarda gelen büyük barbarlık HECME [şiddet]leri geçirdi. Bu hecmeler ilkin Avrupa'daki medeniyetler üzerine barbarların saldırması biçiminde oldu. Sonra, onların hemen bir yüzyılı geçemeyecek kadar arkalarından Haçlılar Seferi (Croseda) kılığına girdi: O da, Avrupa yarı barbarlığının Avrupa dışına saldırması demektir.

Batı Roma İmparatorluğunu, kendi iç ekonomik ve sosyal zıtlıkları ölüm döşğine yatırdı. Roma'da:

"Antika köleliğin vakti dolmuştu. Ne kırların büyük ziraatinde, ne şehir el imalathanelerinde kölelik artık zahmetine degecek bir kâr getirmiyordu. Kölelerin yaptığı ürün için gerekli piyasa, pazar ortadan kalkmıştı. Çiçeklenmiş İmparatorluk zamanlarındaki devce iri üretimin iflas etmesi ile ortaya çıkan küçük ziraat ve küçük sanayi sayıca kalabalık kölelere yer vermiyordu. Ama, can çekişen kölelik, gene de her türlü üretici emeği kölelerin yapacağı ve bir Romalıya yakışmayan bir iş gibi göstermeye yetiyordu. Onun için, bir yandan fazla gelen kölelerin gittikçe artar sayıda azatlanmaları, öte yandan, şurada Colonlar (Yarı hür çiftçiler), burada hür başıbozuklar (gueux: İşsiz güçsüz berduşlar) çoğalıyordu... Kölelik artık kâr getirmediği için ölüyordu ama ölürken zehirli dikenini, hür insanların her türlü üretici emeği hor görüşlerini bırakıyordu. Roma dünyasının içine düştüğü çıkmaz bu idi: Kölelik ekonomice imkansızdı, hür insanların çalışmaları ahlakça imkansızdı. Kölelikle iş olamıyordu, hür insanın işlemesi ise, henüz sosyal üretimin temeli haline gelemiyordu. Bu durumun tek ilacı tam bir devrimdi." (F.E, **L'Origin**, s. 192-193)

İsa tarihinin 400. yıllarında, Roma çözüldüğünün en göze çarpan kördüğümü Galya'da (şimdiki Fransa'da) idi. Barbarlıkla medeniyet en çok orada ileriye doğru gidişe elverişli harmanını yapmıştı.

"Colonlar cihetinde, henüz hür olan köylüler vardı. Bunlar, memurların, hakimlerin ve tefecilerin yalnız zorbalıklarına karşı kendilerini emniyete almak üzere, çok defa bir kudretli varlığın patronluğu altına sokuluyorlardı; hem bunu yalnız tek başına kişiler değil, olduğu gibi tümüyle komunalar da yapıyorlardı; o kadar ki, IV. yüzyılın İmparatorları, bu konuda birçok kere yasaklayıcı buyrultular çıkardılar... Romalı memurların ve büyük beylerin zulmü o kadar çetinleşmişti ki; Romalılardan çoğu barbarların işgal ettikleri bölgelere kaçıp gidiyorlardı... Cermen Barbarlar, Romalıları kendi devletlerinden kurtarmak için, Romalı toprakların üçte ikisini ellerinden alıp aralarında paylaştılar." (**age**, s. 193-194)

Bu Cermen Barbarlarının Roma medeniyetine son "coup de grace" [son darbe, öldürücü vuruş] kurşununu sıkması idi.

CERMEN BARBARLIĞI VE HÜR ÜRETİM

Barbar Cermen akını özellikle Fransa'da, bizim Selçukluların üç buçuk yüzyıl sonra Bizans'a karşı Anadolu'da yapacakları işi

yaptılar, uğrayacakları sonuca uğradılar. Toprağı paylaşmakla işe başladılar.

"Paylaşım, Kan anayasasına göre yapılıyordu; fatihlerin sayıları azlık olduğundan, pek büyük mesafeler bölünmez kaldı; mülkiyet, kısmen bütün halkındı, kısmen tek başına Kabile ve Kan'larındı. Her Kan'ın içinde tarlalarla çayırlar eşit parçalara bölünerek, bütün aileler arasında kura çekerek paylaşıldı; ilk zamanlar, devir devir yeniden paylaşım yapılıp yapılmadığını bilmiyoruz. Herhalde bu usulün kullanımı Roma eyaletlerinde çarçabuk ortadan kalktı ve tekbaşına hisseler, alınıp satılabilir özel mülk, alod [tımara sahibine ait] haline geldi. Ormanlarla, otlaklar kollektifçe kullanım için bölünmez kaldı. Gerek bu adet, gerekse paylaşılmış toprağın ekim tarzı, kadim göreneğe göre ve cemaatin (kollektivitenin) buyrultusu ile düzenlendi. Kan, ne kadar uzun zamandan beri köyüne yerleşmiş bulunuyorsa, o kadar çok Cermenler ile Romalılar yavaş yavaş birbirleriyle kaynaşıyorlardı ve Kandaşlık bağlarının temsil ettiği akrabalık karakteri, o kadar çok ülke (teritoryal) karakteri önünde siliniyordu. Kan kurumu, Marka (toprak sınırı) ortaklığı içinde eridi; şurası doğrudur ki, Marka ortaklığı içinde aslının izleri, ortakların akrabalığı çok defa sezilir." (F. E., **age**, 194)

"Frankların İmparatorluğunu ele alalım. Burada muzaffer Salien'lere, halk mülkiyeti olarak yalnız Roma devletinin geniş çiftlikleri (domaines) değil, fakat ondan başka, küçük büyük Kanton ve Marka cemaatleri arasında üleşilmemiş bulunan bütün öteki pek geniş araziler de, özellikle bütün büyük ağaçlık satırlar da düşmüştü. Kan içinde, kan bağları kaybolduysa bunun sebebi, kabile içinde olduğu gibi teknil halk içinde de, fütuhata dolayısıyla Kan teşkilatlarının çabuk bozulmasıdır. Biliyoruz, teb'alar üzerine hükmetmek, Kan düzeni ile bağdaşamaz. Bunu burada büyük ölçüde görüyoruz. Roma eyaletlerinin efendisi olan Cermen ulusları, yapmış oldukları bu fütuhata organize edeceklerdi. Ama, ne Romalı yığınları Kan'ların bedenleri içine kabul etmek elden geliyordu, ne o Romalılara Kan heyetleri ile hükmetmek mümkün oluyordu. Büyük kısmı varolmakta devam eden Roma idare heyetlerinin başına, Roma Devletinin bir ikamesini yerleştirmek icap ediyordu; bu ikame edilen şey ise, ayrı bir devletten başka bir şey olamıyordu. Kan Anayasasının organları, böylece, demek, devlet organizmaları haline geçmek zorunda kaldılar, hem de çevre şartlarının baskısı altında bu biçim değiştirme epey çar-

buklukla oldu. Beride, fatih ulusun en doğrudan doğruya mümessili [temsilcisi], askeri şefi. Fethedilen ülkenin emniyeti, içeride olduğu gibi dışarıda da, askeri şefiktidarının kuvvetlendirilmesini gerektiriyordu. Askeri kumandanlığın krallığa çevrilmesi anı gelmişti: değişiklik başarılı." (F. E., **age**, s. 195) "Basit askeri üstlükten hakiki prensliğe biçim-değiştiren Frank Kralının yaptığı ilk iş, o ulusun mülkiyetini, krallığın mülkiyeti haline geçirmek, dolayısıyla da ulustan çaldığını maiyetindeki kimselere vermek veya imtiyazla başışlamak oldu. Kralın maiyeti, ilkin kendi askeri yasaçlıları ile ordunun öteki alt şefleri idi; bu maiyet yalnız Romalılarla değil, yani yalnız Romalılaşmış Golva'larla değil, fakat köleler, serfler ve azatlılarla da takviye edilmekte gecikmedi: Golva'lar, ketebelik [katiplik] becerileri, eğitimleri, bayağı Romen halk dili ile Latince yazı dilini bilmeleri, memleket hukukundan anlar olmaları sayesinde kendilerini çarçabuk vazgeçilmez kişiler durumuna soktular; köle, serf, azatlılar ise, kralın saray divanını teşkil ediyorlardı ve kral onların içinden gözdelelerini (favoris) seçiyordu. Bütün bu kimselere, ulusun malı olan toprak parçaları ilkin, çok defa hediye olarak verildi; daha sonra benefice (dirlik) biçiminde, çok defa, aslında kralın hayatı süresince sahip olunmak üzere tefviz (conceder) olundu ve böylelikle, ulusun zararına yeni bir asilzadelik biçimlendirildi... Hepsi o kadarla kalmadı. Yeni krallığın çok geniş ülkesi kadim Kenttaşlık anayasası ile idare edilemiyordu; Şefler Şurası, çoktandır işe yaramaz hale düştüğü kabul edildiğinden, bir türlü toplanamıyordu ve kralın yanındaki huzuru mütad zevat [bilinen kişiler] şura'nın yerine geçmekte gecikmedi." (**age**, s. 195-196)

Böylece, "asilzade" denilen kişi, "kölezade", "uşakzade" bir zıppıktı idi. Gerçi Osmanlı miri toprakları Fransa'daki gibi Padişahın olamadı. Ama artık bizim Tarihçi Naima'nın "Tavr'ı sâni"(*)

⇨ [Kıvılcımlı bu konuda 9 Mart 1971 tarihli **Sosyalist Gazetesi**'nde "CIA Sosyalizmi Tarih Kalpazanları" başlıklı yazıda, **Tarih Devrim Sosyalizm** eserinden alıntılar yaparak geniş açıklamalarda bulunuyor. Bu açıklamaları adı geçen yazıdan aynen aktarıyoruz. Y.N.]

"1. Tavr'ı Evvel:

"Doğuş sıralarında devletin "sahibi" vardır. "YOLDAŞ ve GÖZCÜ" demek olan sahiptir o... Sahip sözcüğünün ilk anlamından kayışı, gittikçe ZIT anlama gelişi, toplumun özellikle toprak münasebetlerindeki soysuzlaşma, DEREBEYLEŞME gidişi ile geçirdiği değişikliklere ayna olur." (**Tarih-Devrim-Sosyalizm**, 2010, s. 246)

Bu açıklama nedir? Tarihin "dümdüz-metafizik" değil, diyalektik bir gelişimle "zıt" (çelişik) gidiş gösterdiğine belgedir. Ve bütün ondan sonraki dört

[ikinci aşama]si geçilmiştir. Öteki "Tavr"lar ister istemez birbirlerini kovalayacaklardır. Frank İmparatorluğu'nun Karolenjiyen sülalesini, (tam bizim Kanuni Süleyman'ın tıpkısı olan) Charlemagne çağından beri, kadim Roma İmparatorluğu'nun çıkmazına girmiş buluruz. Dirlik düzeni çoktan Kesim (mukataa) düzenine karmıştır. Osmanlı çöküntüsü, Osmanlı'dan 500 yıl önce, Fransa'da tekrarlanacaktır:

"Tavır" (Aşama) böyle diyalektik ilişki-çelişkilerle Derebeyleşmeye doğru basamak basamak atlayıp geçer.

Derebeyliğe Uzanan Dört Aşama

2. **Tavr'ı Sâni:**

"İlk barbarın ülkücü karakteri aşınmaya başlar. Toplumda o zamana kadar, ki KAN teşkilatı yerine, SINIFLAR ve SINIF dövuşü geçince; artık, içerideki gerginliği dengeleştirecek eski her şeyde ORTAKLIK: Müşareket [ortaklık] prensibini güden GELENEK ve GÖRENEK'ler YASAK edilecektir." (T.D.S., s. 249)

"KANDAŞLIK bağları yerine KUL, AĞA, KÖLE ve EFENDİ münasebetlerini geçirmek kolay edinilir bir bilim değildi. O hinoğluhinliği başka kimse çakmadan öğrenen açığöz, eski KAN düzenli EŞİT ve KANDAŞ toplumu ancak atlatılabilir." (T.D.S., s. 253)

Her düşünce dolandırıcısı olmayan için besbelli olduğu gibi: "EŞİT KANDAŞLIĞI... YASAK" etmekle, onun "GELENEK-GÖRENEK"lerini "YOK" etmek arasında uçurumlar vardır. Toplum bu uçurumlu aşamaları atlaya atlaya en son konağı olan DEREBEYLEŞME'ye varacaktır. İlgilenenler ayrıntılarını yerinde okur. Son üç aşama için birkaç söz:

3- **Tavr'ı Sâlis:**

"Bezirgan Medeniyetin yükselişi", "sosyal ve ekonomik gelişim devridir." (T.D.S., s. 258)

Demek Toplum, üçüncü aşamasında bile, henüz derebeyleşme arteryo-sklerozuna girmemiştir. Gerilemez, ilerler.

4- **Tavr'ı Râbi:**

"Bezirgan medeniyetinin durması", "eski, nispeten namuslu, az çok idealist devlet adamları ortadan kalkmış"tır. "Teâtî'i İrtişa" (rüşvet alışverişi) ve "Mala meyilli Ricâl'i Mutlaka" (özel mülkiyet eğilimli müstebit devlet adamları) türemiştir. (T.D.S., s. 259)

Demek toplum ancak dördüncü aşamasında derebeyleşmeye başlamıştır. Henüz gerilemez ise de ilerleyemez de.

5- **Tavr'ı Hâmîs:**

"Bezirgân medeniyetinin çökmesi" (T.D.S., s. 260) "temeli: Bezirgân - derebeyi farelerince aşınmış bir toplumun öteki bütün siyasi, hukuki, ah-lâki, felsefi, dini ve ilh. ÜSTYAPISINDA iler tutar yer kalmaz."

"Artık boğuşma üst tabakaları sarmıştır. HARP önlenemez, sürer. İSTİKRAZ yetmez, arttırılır. DEREBEYİCE ödünç almalarla MÜSADERE'ler: Çapulu zenginler katına doğru çıkarır. Onlar, çalışan fakir halk gibi kaderlerine küsmezler. Birbirlerine düşerler. Yahut, Osmanlı usulü: KOYU DİNDARLIK ayrılanı kabarrır. Kimi "HACILIĞA", kimi Mısır'a çil yavrusu gibi kaçırlar. "Ve son VURUŞU yapacak BARBAR, toplumun altlı, üstlü bütün sınıflarınca, kurtarıcı gibi beklenir." (T.D.S., s. 261)

"Toprak mülkiyetine sahip olan hür köylülerle Frank ulusunun yığını, ezeli sivil ve fütühat savaşlarıyla bitkin ve iflas etmiş hale geldiler. Hem de Cumhuriyetin son günlerindeki Roma köylüleri kadar tamamıyla bitip tükendiler. Hele Charlemagne'in savaşları büsbütün haklarından geldi. İlk ordunun bütününü, Fransa fethedildikten sonra da ordunun çekirdeğini teşkil edenler, 9. yüzyılın başlangıcında öylesine fakir düşmüşlerdi ki, artık içlerinden ancak beş kişide bir kişisi savaş yapabilecek kabiliyette idi. Kralın doğrudan doğruya askere aldığı hür köylüler banı (Davul-zurnayla toplanmış kura askeri) ve ard-banı yerine, yeni asilzadelığın hizmetçilerinden derleşik bir ordu geçti; bunlar arasında da gene serf köylüler vardı; onlar, vaktiyle kraldan başka efendi tanımamış, daha öncesi ise başka hiçbir efendi, hatta kral bile tanımamış olanların halefleriydiler. Charlemagne'in halefleri zamanında, iç savaşlara, krallık iktidarının zaafına ve büyüklerin bu ölçüde artan hukuk çığneyişlerine, bir de Charlemagne'in tesis ettiği ve şimdi görevlerinin ırsen babadan oğula geçmesi için uğraşan Kontların direnişi katıldı. Charlemagne'in ölümünden 50 yıl sonra, dört yüzyıl önce Romalılar nasıl barbarların ayakları altına düştülerse, tıpkı öyle, Fransız İmparatorluğu da, o kadar savunma kabiliyetsizliği göstererek Normanların ayakları altında kaldılar.

"Hem, iktidarsızlık yalnız dışarıya karşı görülmedi; içerideki sosyal düzen, daha doğrusu düzensizlik, kargaşalık karşısında da görüldü. Hür Frank köylüleri, seleflerinin, Romalı kolonların aşağı durumuna düşmüşlerdi. Savaşlar ve çapullarla iflas etmiş bulduklarından, krallık iktidarı kendilerini koruyamayacak kadar çok zayıf düştüğü için, kendilerini yeni asilzadelerin ve Kilisenin himayesi altına sokmak zorunda kaldılar. Ama onlar bu himayeyi çok pahalıya ödeyeceklerdi. Vaktiyle Golva köylülerinin yaptıkları gibi, topraklarının mülkiyetini metbu (süzeren) [tabi olunan, efendi] beylerine geçirmek zorunda kaldılar. Sonra aynı toprakları, başka başka ve değişik biçimlerde ve daima hizmet ve rödövens (irad borcu) ödeme karşılığı olarak kiralamaya mecbur kaldılar. Bir yol bu tabiiyet kertesine düşünce, artık yavaş yavaş kişi hürriyetlerini de yitirdiler, birkaç kuşak geçmeden çoğu artık serf olmuşlardı bile... Bugün Paris içinde bulunan Saint-Germain-Des-Pres manastırının çok geniş alanı üstünde, Charlamagne

henüz sağken, hemen hepsi de Cermen adlı Franklardan 2788 hane yaşıyordu. Orada 2080 kolon, 35 lite (yarım serf), 220 köle ve yalnız 8 hür reçber (manant) bulundu... Bundan böyle gittikçe adet edilen angaryalar, örneğin, devlet yararına cebren çalıştırma demek olan (ve Türkçe'ye aynen geçen, HK.) Roma "angarie"leri de yerleşiyordu... Demek, görünüşte ahali yığını dört yüzyıl sonra, vaktiyle yola çıkmış olduğu noktaya geri dönmüş bulunuyordu..." (F. E., **age**, 197-199)

Barbar akınından sonra kurulmuş bütün Antika devletler, aşağı yukarı bu mekanizma ile doğup, çöktüler. Selçuklu ve Osmanlı örneklerinde, toprağın birdenbire Devlet Başkanına mülk olamayışı, Miri malın mülkiyetinin topluma (Müslümanlar Malevine) ait oluşu, Fatih İblerin (Gazilerin) yanı başlarında daima ŞERİAT bayrağını üstün tutan müslüman havarilerinin ağır basmalarındandır. Şeriat: Bildiğimiz Kent (Mekke-Medine) hukuku idi. Kent kuralınca toprağın mülkiyeti kişilerin olamazdı; Kur'an'ın deymi ile "Mülk Tanrınındı"; kişiler yalnız toprağın tasarruf hakkına sahip olabilirdi. Tabii, sonra "şeriat" bozuldu. Franklardaki derebeyleşme, eşraf ayanlaşma belirdi.

BARBARLIĞIN OLUMLU YARATICILIĞI

Burada bir ince noktaya geldik: Batı Ortaçağına gelinceye dek, geçmiş bütün antika çağlarda tefeci-bezirgan sermaye medeniyeti, hür küçük üretmeni borçlandırarak köle yapıyordu. Batı Ortaçağında ne görüyoruz? Aynı tefeci-bezirgan sermaye, aynı tip küçük üretmeni, artık köle değil, epeyce hür sayılan toprakbend (serf) haline getiriyor. Köle de çalışıp ürün yaratır; ama yaptığı üretim araçları ve kendisi efendinin mülkü olduğundan, kurtuluşu için emeğinden en ufak bir umut bekleyemez. Toprakbend için iş bambaşkadır. Gerçi onun da işlediği toprak tam mülkü değildir. (Dünyada kaç türlü barbar insanı varsa en az o kadar çeşitte serfin toprak tasarrufu vardı.) Bununla birlikte, üretim araçları, üretim yordamı ve metodu gibi, kendi kendisi de serfindir; o sebeple serfin yarattığı ürün, hiç değilse bir an için kendi malı sayılır. S erf, yarattığı ürünün bir bölümünü Beyi'ne verir. Bir yıl şartlar yardım eder de, emeği sayesinde her zamankinden fazla ürün çıkarırsa, biriktirdiği değerle; kimi esir düşmüş kavgacı Beyi'ni, kimi ise kendi kendisini yahut işlediği toprağı "azatlamak: kurtarmak" için geri satın alabilir. Bu

son şansı gerçekleştirdiği gün, serf yeniden az çok hür üretmen olabilir. Ortaçağdaki azadlıklar, bağımsız köylü komunalari, imtiyazlı şehirler aşağı yukarı bu mekanizma ile doğmuştur.

Şimdi bu doğuşta ana rolü oynayan güç nedir? Dünyanın hiç bir yerinde "görülmedik" sanılan ekonomi gelişimi, Batı Avrupa'nın puslu ikliminde neden olmuştur? Hayır. Ortaya "ekonomik determinizm" gibi tekerlek bir söz atmak hiç yetmez. Çünkü Roma ve Karolenjiyen Fransasında gördük: "Ekonomi" gelişimi hemen hemen aynıdır; ekonomice daha ileri görünen Roma'da bu gelişme köle yaratmıştır, daha geri olan Galya'da serf yaratmıştır. Ve her yerde tefeci-bezirgan sermaye hür küçük üretmenleri soyup soğana çevirerek, önce borçlu, ipotekli, sonra esir etmiştir. "Ekonomik determinizm" in altında yatan ÜRETİCİ GÜÇ önemlidir. Bu üretici gücün, sırf Avrupa COĞRAFYASI gibi TEKNİKTE olamayacağını tekrarlamaya hacet yok. Batı Ortaçağının sonlarına doğru, Avrupa'da teknik, henüz dünyanın en geri tekniği idi. Kapitalizmi doğuran İngiltere'nin Casting savaşında taş balta kullanılması bunun en açık belgesidir. Tarihin gidişi izlenince tersi görülür: Batı Avrupa insanları izafi de olsa, köleden daha hür olan serf durumuna girdikten sonradır ki, tekniklerini ilerletmişlerdir. Tarihin karanlık çağlarında, her Tarihsel Devrim üzerine tıpkı Avrupa'daki serfliği andırır durumları görmemek elden gelmez. Bunun en son ve unutulmaz örneği: Osmanlı "Dirlik Düzeni"ndeki beylerin (Sahib'ül arz'ların) sahip olamadıkları toprak tasarrufu hakkına, küçük üretmen çiftçilerin kesince sahip çıkmalarıdır. Ne Osmanlılıkta, ne kadim Tarihsel Devrimler sonunda, tefeci-bezirgan medeniyet kapitalizme geçememiş; tersine, ilkin kendi üretiminde hür ve müreffeh olan küçük üretmen çiftçiler, zamanla köle değilseler, Osmanlı deyimiyle "yerlerin esiri" olmaya düşmüşlerdir.

Avrupa'da, köleden çok hür olan serflerin doğuşu, hiç kimse nin gözünden kaçmayacağı gibi, doğrudan doğruya barbar akını ile ilgilidir. İkel sosyalist bir toplum olan barbarlığın "TARİH ve İNSAN üretici güçleri", Batı Avrupa Ortaçağında, ekonomik gelişimle atbaşı birlik giden oldukça hür serfliği, bağımsız Komunalari ve Şehirleri yaratmıştır. Onun için Engels köleliğe bakarak yarı hür olan serfliği bir adım ileri gidiş sayar. Bu ileri gidişi ise, barbarlığın sosyalist "Tarih ve İnsan Üretici güçleri"nden başka

hiçbir şeyin yapamayacağını da, Engels'in sürükleyici üslûbundan daha güzel kimse anlatamaz. Roma'nın barbarlarca yıkılışından sonraki 400 yılda, Batı Avrupa sınıf münasebetlerinin döne dolaşa yeniden aynı ölü noktaya gelişi üzerine şöyle der:

"Bununla birlikte, bu dört yüz yıl sırasında, ilerlenilmişti. Başlangıçtaki başlıca sınıfların tıpkısını dört yüzyılın sonucunda gene buluyorsak bile, bu sınıfları biçimlendiren insanlar başkalaşmışlardı. Geçip gitti antika kölelik; geçip gitti çalışmayı uşaklaşmak diye hor gören hür başıbozuklar (les gueux). Romalı Colon ile yerli serf arasında hür köylü yaşamıştı. (Goethe'nin deyiimiyle) "Yararsız hatıra ve boşuna güreş"i ile birlikte çöken Roma İmparatorluğu ölmüş ve gömülmüştü. 9. yüzyılın sosyal sınıfları, batmaya başlamış bir medeniyetin kokmuş durgun suları içinde değil, yeni bir medeniyetin doğum ağrıları içinde biçimlenmişti. Yeni kuşak, efendisiyle ve uşağıyla da, Romalı seleflerine kıyaslanınca bir insanlar kuşağı idi. O kudretli arazi sahipleri ile hizmetlerinde çalışan köylüler arasındaki münasebetler, (Romalılar) için kadim dünya yıkılışının bir çıkmaz biçimi iken, şimdi (Roma'dan sonrakiler) için yeni bir gelişimin yola çıkış noktası oldu. Hem sonra, ne kadar üretim sağlamamış görünürse görünün, bu dört yüz yıl, gerisinde büyük bir netice bırakıyordu. Bu netice, Batı Avrupa insanlığını gelecek tarih için yeniden kalıba döküp yeniden örgütleyen modern milliyetlerdi. Doğrusu, Cermenler Avrupa'yı yeniden canlandırmışlardı; onun için, Cermen devri devletlerinin çözüntüsü bir Norman-Sarazen kulluğuna varmadı; benefis (Dirlik) ve Kommand (Sahiplilik: kudretli birinin himayesine konulma)ların derebeyliğine doğru durmaksızın tekamül etmesine vardı; ve bu evrim öylesine yaman bir nüfus artışı ile oldu ki, henüz iki yüzyıl geçmeden, Haçlılar Seferinin kuvvetli kanamalarına zarar ziyansızca tahammül etti.

"İyi ama, can çekişen Avrupa'ya Cermenlerin yeni bir hayat gücü üfürdükleri bu esrarengiz sihirbazlık ne idi? Sebep, şoven tarihçilerimizin bize hikaye ettikleri gibi, Alman ırkına has bir mucizeli erdem miydi? Hiç de değil. Cermenler, hele o zaman, çok mutluca vasıflı ve tam gelişkin canlılıkta bir aryan kabilesiydi. Ama Avrupa'yı gençleştiren şey, onların kendilerine has özellikli millî kaideleri değil, büsbütün sadece... barbarlıkları, Kandaş Anayasalarıydı...

"Cermenlerin kabiliyetleri ve kişisel cesaretleri, hürriyetçi ruhları ve kendi işini bütün kamu işleri içinde gören demokratik

ıçgüdüleri, kısacası Romalılarda bütün bütüne yitmiş bulunan kaliteleri, Roma dünyasının balçığı ile yeni devletler biçimlendirmeye tek elverişli, yeni milliyetler doğurmaya tek elverişli olan karakterleri (bütün Cermen vasıfları) eğer KAN düzeninin meyvaları olan yukarı Konak barbarlarının karakteristik çizgileri değildiyse ne idiler?

"Eğer Cermenler monogaminin (tek karıllılığın) antika biçimini ihtilale verdilerse, erkeğin aile içindeki egemenliğini tatlılaştırdılarsa, kadına klasik dünyanın hiçbir vakit tanımadığı kadar yükselmiş bir mevki verdilerse, onları bunu yapmaya kabiliyetli kılan şey, barbarlıkları değilse, Kandaşlık alışkanlıkları değilse, bugün hâlâ ana hukuku zamanlarından kalmış yaşayan (barbarlık) vasiyetleri değilse, nedir?

"Eğer hiç değilse, en önemli üç ülkede, Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Köy Komunatesi (cemaati) biçiminde Kan düzeninin bir bölümünü kurtarıp Derebeyi Devleti içine taşıdırlarsa, böylelikle, mazlum sınıfa, köylülere, hatta Ortaçağın en çetin serfliği altında bile, ne antika kölelerin, ne modern proleterlerin ellerine geçirememiş buldukları ölçüde bir mahalli irtibatlılık ve bir direnme aracı verdilerse; bu yaptıkları onların barbarlıklarından, sırf barbarlığın aile halinde kolonileştirme sistemlerinden başka neden ileri gelmiştir?

"Ve en sonunda Cermenler, daha önce ana ülkede tatbik edilip Roma İmparatorluğunda da beliren köleliğin gittikçe aldığı (yeni) kulluk şeklini, tek şekil yapıncaya dek geliştirdilerse ve bu şekil, ilkin Fournier'nin göze çarptırdığı gibi 'ekincilere kolektif ve ilerleyici kurtuluş araçlarını sundu' ve böylelikle köleliğin hayli üstüne çıktı ise; kölelikte kişinin yalnız intikalsiz ve dolaysız kurtuluşu mümkün iken (Antika dünya muzaffer bir ayaklanma ile köleliğin kaldırıldığını bilmezken) Ortaçağ serfleri yavaş yavaş sınıf olarak kurtuluşlarını gerçekleştirdilerse, bu, onların barbarlıklarından, barbarlıkları sayesinde tam bir köleliğe, ne Antika çalışma köleliğine, ne Doğunun ev köleliğine henüz ulaşmamış olduklarından başka neden ileri gelebilir?

"Cermenlerin Roma dünyasına kuvvet ve hayati canlılık olarak bütün getirdikleri şey, barbarlıktı. Doğrusu sonu gelmiş bir medeniyetin sancılılarıyla kıvranan bir dünyayı gençleştirmeye yalnız barbarların kabiliyetleri vardır. Ve, ulusların göçünden önce Cermenlerin ulaştıkları ve sinesinde yetiştikleri yukarı bar-

barlık konağı, işlerin yürüyüşüne bilhassa elverişli bir konaktı. Bu durum herşeyi açıklar." (F. E., **L'Origine, etc.**, s. 200-203)

Barbarlık, yalnız Avrupa Ortaçağını izah etmekle kalmaz. O çağın kapanışı, yahut modern çağın açılışı anlamına gelen, Tarihin en kanlı traji-komedyası Haçlılar Seferini de, ondan sonrasını da olağanüstü açıklar. Bütün ondan önceki medeniyet tarihini açıkladığı gibi.

HAÇLILAR SEFERİNİN KARAKTERİSTİĞİ

Haçlılar Seferinin bir bezirgan yönetimi taşıdığı hemen herkesçe az çok teslim edilir. Fakat o, sırf "ekonomik" izah tek yanlıdır. Haçlılar Seferi bir dünya sayılırsa, ekonomik bezirgan yönetimi o dünyanın tek kutbudur. Öbür kutup Barbarlıktan henüz yeterince kurtulamamış toplumlardır. Haçlılar Seferi sentezinin ortaya çıkabilmesi için, tez ve antitez olarak şu iki gücün karşılaşması gerekti: 1- tarihöncesinden henüz çıkmak üzere bulunan coşkun, idealist barbar yığınları, 2- Batmış Roma medeniyetinin tefeci-bezirgan "ruh'u habis" [kötü ruh]ini yaşatan kurnaz ve hesabi Hristiyan kilisesi. Ortada bir Haçlılar genelkurmayı ve planlı stratejisi belki vardı denilemez. Haçlılar Seferinin hazırlığını yüzyıllardan beri, tükenmez barbar gelenek ve görenekleri yapmıştı:

"İspanyalı Sarazen'lere (İslamlara) karşı tekrar edile durmuş bulunan savaş, eski Fransız şövaleliğinin kafasından hiç çıkmamış bulunan düşünceleri arasında büyük bir yer tutuyordu. Seine, Loire, Le Sâone ırmak boylarının (Kuzey, daha barbar kalmış Fransa, HK) beylerinden çoğu, Sarazenlere karşı sefer yapmışlardı. Ondan ileri gelen duygular, büyük destansal kantolarımızla (chant) [ezgi, türkü, şarkı], yalnız asalet içinde değil, fakat ahalinin derin tabakaları içinde de göklere çıkarılmıştı. Ve o kantolar 11. yüzyılın ikinci yarısında bütün güçleriyle çiçeklenip açılmışlardı." (F. Funck Brentano, **Les Croisades**, s. 4, Paris, 1934)

"Bu kantolarjonglörler (saz aşıkları) ve trubadorlar (oc: Güney Fransa saz şairleri) tarafından halk yığınları içine dolaştırılarak satılmıştı. Etraflarına büyük sayıda kalabalıkları çeken hacılıklarda, panayırlarda ve lenditlerde (üniversiteli panayırlarda) çalınıp söyleniyordu. Jonglörlerin çevresince büyük meydanlara

halk toplarıyordu. Hatta Bolonya Majistrası (belediye meclisinin halka: Fransız truverleri (oil: Kuzey Fransa saz şairleri) çevresine toplarmayı yasak eden buyrultuları vardı." (age, 5)

En meşhurlarından Ornanj'lı Giyom'un kantosı, Roland'ın kantosı: Charlemagne'ı, ömründe uğramadığı Kudüs'e hacılığa gitmiş gibi ünletiyordu:

"Charlemagne, baronlarını, yani tapusu altındaki yüksek beyleri toplamış, onlara Kutsal-lahid için (Saint-Sepulcure) hacılığa gideceğini bildirmiş, on iki pair (eşit silah arkadaşı) da kendisiyle birlikte gideceklerini söylemişler, bunlara seksen bin kişi yoldaşlık etmiş; hac esasını Saint Denis manastırından almışlar, silahlarını çıkarmaksızın Burgonya'yı Bavyera'yı, İtalya'yı, Yunanistan'ı çğneyip geçmişler ve haclarımız en sonunda İstanbul'a varmışlar. Bu, sanki ilk Haçlılar Seferi Charlemagne zamanında yapılmış gibi bir şey olmuyor muydu?" (age, 5)

Öyle bir şey olmamış. Olmuş gibi, barbar yığınlarının hayalhanesini yüzlerce yıl işlemişti. Derken, uzun süren barbar yerleşmeleri ortasında, medenileşme başlamıştı. Azıtan zengin-züğürt çatışması, sınıf çekişmesi, yarı barbar yığınların açlık ve kıtlıktan kırılmalarıyla son haddine varmıştı.

"O zamanın kronikçisi (tarihnüvisi) Eckehart, insanları yularını bırakıp gitmeye iten şeyin, kıtlıktan doğma yoksulluk olduğunu ve bunun özellikle Galya'da (Fransa'da) pek aşırı bulunduğunu açık açık söyleyerek şöyle yazıyor: Hristiyanlık uçsuz bucaksız bir ölümle harap edildi, ardından veba, fırtınalar, ortalığı sele boğan yağmurlar ve başka afetler geldi." (Guibert şunu yazdı): 'En kudretli insanların kendileri de, dört bir yanda mırıltısı yükselen yoksulluğun tehdidi altında bulduklarını görüyorlardı ve aşırı kıtlıktan küçük halkın çektikleri önünde, her kişiye olağanüstü bir kıtlık payı ister istemez düşüyordu.' (1095 yılı Sigebert şöyle yazıyordu): 'Uzun süredenberi ortalığı kasıp kavuran kıtlık çok vahimleşti. Fukaralar, zenginlerin mallarını talan ediyorlar.' (age, 1010)"

İçeride isyan kopacaksa, onu dış maceralarda harcamak, medeniyetin belki doğduğu günden beri uyguladığı metottu. En son İslam medeniyetinin aynı metodu Suriye'den Akdeniz yalılarına akınlar hazırlamakta kullanıldığını, bizim Naima bile anlattı. Kökü Filistin'den gelme, bütün antika Yakındoğu medeniyetinin "ruh'u habisi" olan Hristiyan Kilisesi'nin o metodu

bilemeyeceği akla gelemmez. Yalnız kilise, Roma Devleti'nin toplum içinde dolaşan hayaleti olmakla birlikte, yığınları kırbaçla sefere sürükleyecek devlet değildir. Dış macera kıskırtıcılığının Kiliseye göre en kestirme yolu, barbar geleneklerinin henüz çoğunu yitirmemiş bulunan Avrupa derebeyliği içinde GÜNAH ÇIKARTMAKTı. Nasıl olsa kıtlıkla kırılan bir toplumda "günahın" daniskasını işlemeyen büyük küçük insan kalmamıştır. Vicdanlarsa, henüz tümüyle medenileşememiş yani eşit, yiğit, doğru olan sosyalist geleneğini büsbütün yitirip "günah"a karşı muafiyet kazanamamıştı. Kilise, toptan herkese birden günah çıkartmanın büyük kapısını açtı:

"Büyük ağırlıkta suçlulukla işlenmiş bir günahın, hatta bir cinayetin önünde Kilisenin tutturduğu kural, günahkâr kişiyi, kefareti ödemesi için hacılığa gitmeye, suç ne kadar ağırsa, o kadar uzaklarda bir hacılığa gitmeye mecbur etmektir. Kutsal bir mezarın önünde yapılacak bir dua, pişmanlık dolu bir secdeye kapanış, evliyanın aracılığı ile günahı tecil veya af ettirmenin en iyi yolu değil miydi? Ve tabii bütün meşhur hacılıklar sırasında, - Saint Jacques de Compostelle, Notre-Dame du Puy, Saint Martin de Tours, Ana'nın üç Kocası, - en etkili Saint Sepulchre (İsa'nın çarmıha gerildiği yere ve mezar yerine 4. yüzyıl Kudüs'te yapılmış bazilik)te yapılacak bir hacılık olabilirdi." (age, 7)

Aksiyonda şakası olmayan Avrupa yarı barbarlarını Avrupa'dan Asya'ya sürmek, bir taşla iki kuş vurmaktı: Hem Avrupa'nın iç savaşı tavsayacak, hem tefeci-bezirgan sermaye din ve dünya parabalalarını bir vuruşta iktidara getirecekti. Olayları yaşamış bulunan kronikçi Foucher de Chartes şöyle diyordu:

"Urbain (Papa), ihtiyatlı ve takdise değer eserini derin derin gözden geçirdi: BARIŞI YENİLEDİ... Doğrusu, rakip milletler arasında, birbirine hasım olan beyler arasında birlik yaratmak için, hepsinin ortak arması sayılan haçın ışıklı işareti altında, hepsinin düşüncelerinde en yüce parlıtılarla ışılan bu eser uğruna, kutsal yerleri kurtuluşa kavuşturma uğruna onları bir tek demet halinde toplandırmaktan daha kudretli, daha müessir, daha iyi bir çare bulunabilir miydi?" (age, 13)

Haçlılar Seferinde halka ve derebeylere oyun oynatıldı sermaye ile Kilise parsayı topladı.

HALKA gösterilen amaç, açlığını ve hırsını başkaları zararına gidermektir. Başkaları kuvvetli ise haçlıyı boğar, kuvvetli değil-

se haçlı onu boğar... İki şık da bir: Kilise ve sermaye için; tam bizim derebeylerinin deyimi ile: "İt de ölürse kârdan, kurt da ölürse kârdan"dı.

"Arkalarından gelen kadınlar ve çocuklarla bu silahlı köylüler, uzun ve çetin Odysee'lerinden (Destan yolculuklarından) sonra nasıl yalınayak, başıkabak, yırtık pırtık bir vahşi yoksulluk içinde bulunuyorlardı? İçlerinden niceleri, yasağa falan bakmaksızın, büyük şehirlerin içine dalıyorlar, şurada burada muhteşem ikametgâh gördüler mi, içine paldır küldür giriyorlar, çalıyor, talan ediyorlardı; bayanları, kimi epey hoyratça kucaklıyorlar, oda kızlarını tartaklıyorlardı; kaldıkları yeri yanına veriyorlardı. Kilise damlarından çaldıkları kurşunları, Yunanlılara satıyorlardı... Şeflerinden ayrılınca, artık hiçbir kayıt tanımadılar. Çocukları yakalıyorlardı; pişirmek için parça parça doğruyorlardı; yahut da kazık şişlere geçirip kızartma yapıyorlardı." (age, 23-24) Daha Almanya'da iken: "29 Mart 1096 günü (Alman beylerince) Yahudiler boğazlanmaya başlandı." (age, 18) "Belgrat'ta, kendilerine erzak verilmeyince, ortalığı yağmaya giriştiler." (age, 19). Bulgaristan'da iş tersine döndü: "On bin haçlı boğazlandı." (age, 21)

DEREBEYLERE gösterilen amaç, İspanya'da şato kurma yolu kolay fatihlik hülyasıydı.

"Patırtıcı ve kavgacı şövalyeliğin gönlünde, Fatih Giyom'un zafer dolu son seferi, Normanlarca iki Sicilya krallığının fethi gibi anılar, Doğu'da mümkün olacak fütihat hayallerini gerçekçi bir ışıkla aydınlatıyordu. O ta uzaklarda güneşli seraplarla kaplı ülkelerde gösterilecek yığıtlıklar, insana ne güzelim ve meyvalı beylikler kestirip biçtiymezi ki!" (age, 10)

SERMAYE: Yakınoğunun büyük bezirgan yollarını ve eski medeniyetlerin hazinelerini ele geçirecekti:

"Büyük panayırları dolaşan bezirganlara, hele deniz bölgelerindeki panayırlara uğrayan bezirganlara, haçlıların uğrayacakları yerler, ne parlak istikballer vaad etmiyordu ki... O mucizeli zenginlik kaynaklarıyla ve yeni yeni zahireleri bulunan kıtalarla ticaret yapmak yolundan zenginleşilip gelişilecekti." (age, 10-11)

Nitekim İtalyan çizmesinden Fransız ve Flaman estüerlerine kadar bezirgan Kentler, Batı'nın Rönesans (diriliş) yıldızları olacaklardır.

KİLİSE: Yarı barbarlığın, insanı her zaman akıcı ateş haline getiriveren fütihat idealiyle yollara düşürülmüş olan derebeyler, hemen topraklarını ucuz pahalı elden çıkardılar: "Kalkın ey ehl'i vatan!" denildi, herkes kalktı, geniş toprakların üzerine Kilise ile Sermaye oturdu.

"İnsanlar sefer masraflarını karşılamak üzere, mal mülklerini, odalarını, aile evlerini satmak zorunda kaldılar. Kronikçi'nin dediği gibi: 'Hem de sanki, en sert esirliğe yakalanıp da bir hapisaneye kapatılmış da, elinden geldiği kadar çabuklukla fidye parasını ödeyerek kendilerini esirlikten satın almak istiyorlar-mışçasına, çok düşük fiyatla satış yaptılar.' (age, 15)"

Böylece, hepsi aynı tefeci-bezirgan kökten çıkma madde ve ruh spekülatörleri, sermaye ile kilise, tam "gökte aradıklarını yerde bulmuş" oldular. Özellikle kiliseler geniş ülke topraklarına elkoydular.

HAÇLILAR - VURUCU GÜÇLER: FRANKLAR VE TÜRKLER

Medeniyet kuruldu kurulalı, egemen olduğu her yerde tefeci-bezirgan sermaye ile antika din şebekeleri böyle oyunlar tertiplemek istediler. Ancak onların sırf istemiş olmaları ve tertip yapmaları, böyle bütün bir kıta insanlarını, evleri, barklarıyla köklerinden söküp, ne idüğü belirsiz maceralara atmaya yetebilmiş midir? Hayır. Guiebert'in sıcağı sıcağına izleyip açıkladığı gibi, öyle bir exode [toplu göç] ne zorla, ne kandırılarak yapılamazdı. Toplumun yapısında o istidat [yetenek] varsa, Sermaye ile Kilisenin kışkırtması tutabilirdi. O istidat, 11. yüzyıl Avrupasında, aşırıca vardı. O kadar ki, kışkırtıcıları bile, ulaşılabilecek sonucu gördükleri zaman gözlerine inanamadılar.

"Urbain (papa), Clermont Konsülünde (Kilise disiplin meclisinde) görüldü. Bu konsülün, özellikle Haçlılar Seferi için toplantıya çağırıldığını sanmak yanlıştır. Gündem (eğer öyle bir şeyden bahsedilebilirse) Haçlılar Seferi tasarılarıyla ancak üçüncü derecede ilgiliydi. Ama o mesele daha ortaya atılır atılmaz, muazzam bir şevk ve heyecan patlak verdi. Dinleyiciler arasına Antakya'dan, Kudüs'ten sürülüp çıkarılmış birçok hırslı katılmıştı. Papa, henüz söylevini bitirmemişti ki, dört bir yandan: 'Bunu Tanrı diliyor!'çığlıkları koptu." (age, 13)

Kendisi toplantıda bulunan Guibert de Nogen şunları yazar:

"Clermont Konsülü biter bitmez, tümüyle Fransa eyaletlerinden büyük bir gürültü yükseldi ve ortalıkta dolaşan şayia, birisine Papa'nın yayınladığı buyruktu haberini ulaştırır ulaştırmaz, adam hemen tanrı yoluna baş koymak için, akrabalarını ve komşularını kışkırtıyordu. En büyük şereflere, şato ve şehir beyliklerine omuz silkiyordu; en güzel kadınlar kuru ve kokmuş cesetler gibi dudak bükülerek geçirililiyordu; vaktiyle en kıymetli taşlardan daha değerli sayılan iki cinsin birleşim rehinleri, artık tiksilen nesnelere haline gelmişe benziyordu; ve bütün iradelerin böyle ansızın biçim değiştirmesi içinde, herkes kendiliğinden öyle bir teşebbüse girişiyordu ki, onu hiçbir insan ne zorla dayatabilirdi ne de hatta ikna yoluyla yaptırabilirdi. Ahaliyi bu sefere teşvik için herhangi bir kilise kişinin kilisede nutuk atmasına hacet yoktu; çünkü herkes evi içinde ve dışında yollara düşme dileğini ilan ediyordu ve bütün öteki insanları sözleri ve kendi örnek oluşuyla canlandırıyorlardı. Hem de, en parasız pulsuz kimseler bu seyahate çıkmak için gerekli masrafın karşılığını bulmuş göründükleri gibi, geniş malikanelerinin satışı ile, yahut uzun süreden beri yığılmış hazineleri ile o karşılığı sağlayanlar da, aynı ateşli isteği gösteriyorlardı." (age, 14)

Haçlılar oyununun aktörleri kadar, rejisörleri de olanlara şaşakaldılar; Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan'da yapmadıklarını bırakmayan haçlıları görünce, Bulgarya piskoposu Theophylact, bir dostuna şöyle yazdı:

"Frankların geçişi bizi öylesine yakalayıp işgal etti ki, artık başımızda şuurumuz kalmadı. Sarhoş bir adam gibi olmuştum... ama, aşırılıklarına artık alışmış bulunduğumuz bu sıralar, hastalıklarımıza kaza ve kader gibi katlanıyoruz." (age, 20-21)

Haçlılar Seferi, bir milletin hacılığa yahut sefere gidişi değildi. Birbirinin dilinden bile anlamayan çeşitli toplumların, yedisinden yetmişine dek, çoluğu çocuğu, karısı kızıyla GÖÇ'ü idi:

"Fakirler, mütevazi komşularla yola çıkıyorlardı. Guibert görmüştü: Öküzlerini nallayan köylüler, uzun kalasları kağnılarına koşuyorlar, arabaların üzerine karılarını, çocuklarını ve ufacık varlarını yoklarını yığıyorlardı. Guibert şöyle yazıyor. 'Deniz limanlarımızdan birisine, bilinmez bir dil konuşan kimselerin geldiklerini söyleyenlerden işittim: Bunlar, parmakla-

rını birbiri üstüne haçvari koyuyorlar, böylece, inanç davası uğruna yazılmak istediklerini anlatıyorlardı.' (age, 16)"

Bu bir GÖÇ'tü. Yeni tipte, şimdiye kadar olanların tersi yönde gelişmiş bir ulusların göçü, orijinal sonuçlar sezdirenen bir Tufan'dı. Ulusların göçü için nasıl, yalnız medeniyetlerin barbarları çağırması yetmez, o çağırıcıyı benimseyecek barbar yığınların da bulunması gerekirse, tıpkı öyle, Haçlılar Seferi de, eğer Avrupa'da diken üstünde duran yarı barbar uluslar yaşamasaydı, yalnız Roma medeniyetinin RUH'u olan Kilise ve Roma'nın Rönesansı olan Bizans tarafından yapılmış tekyanlı çağırışla patlak veremezdi. Bugünkü düşünürleri şaşırtan, hep o iki zıt kutuplu oluşu tek-yanı ile ele alışlarıdır. Moğolları Çin Fağfurluğu çağırıştı. Türkleri İslam Halifeliği çağırdı. Haçlıları Bizans Bazileüs'ü çağırdı. Haçlılar İstanbul surları önüne geldikleri vakit, çağırılmış bulunmalarına rağmen davranışı kuşkuyla kullanılan barbar muamelesi gördüler. Foucher de Chartres Bizans surları önünde Haçlıları şöyle anlatır:

"Şehrin görünüründe, çadırlarımız kuruldu ve tam on dört gün yorgunluğumuzu dinlendirdik. Şehre giremiyorduk; İmparator müsaade etmiyordu; kendisine bir zarar vermemizden korkuyordu. Her gün surlar dışında geçimimiz için gereken şeyi satın almak zorunda kalıyorduk." (age, 33) "Alexis Comnen (Bizans İmparatoru), ancak, kendisinden imparatorluğunun bulvarı saydığı Suriye ile büyük kıymetli Antakya'yı koparıp almış bulunan Türkleri yenip püskürtmek üzere yardımlarından yararlanmak umudu ile Haçlıların gelmelerini dilemişti. Fransızlarsa, yalnız inanç uğruna döğüşüp, feth edilen yerlere sahip gibi yerleşmeyi anlıyorlardı... İmparator olmasa, İmparatorluğun en çeşitli biçimlerinde yaptığı yardım olmasaydı, Urbain II ile Pierre l'Ermite'in teşebbüsü adım atamazdı." (age, 33-34)

Haçlılar Seferi, barbar ulusların, bu kez din bayrağı altında yaptıkları göçtü. Yalnız, bu göç dışarıdan gelme barbarların göçü değildi. Ona: İÇ BARBARLAR GÖÇÜ adını vermek mümkün olur. Dış barbarların göçü medeniyetçe el altından çağırılırdı. İç barbarların göçü medeniyetçe teşkilatlandırılıp güdüldü. 11. yüzyılda gerek İslam-Arap medeniyeti, gerek Hıristiyan-Bizans medeniyeti, cihan ticaret yolları ve hegemonyası uğruna rekabet savaşlarıyla karşılıklı olarak bitkin durumdadılar.

Gene karşılıklı olarak kendi yerlerine; birer iç barbar ulusların göçünü harekete geçirdiler. Batıdaki Haçlıların tam karşılığı bizim ünlü Horasan erleri oldu. Haçlılarla Horasan erlerinin kahraman tiplerine kadar benzerlikleri şaşırtıcıdır.

"Pierre l'Ermite 15 ila 20 bin kişilik bir kafile kalabalığının başında, 12 Nisan 1096 Yortu Cumartesi günü Kolonya'ya vardı. Öteki çeteler, asaletten çıkma, fakat kıt servetli bir şövalyenin varlıksız-Gautier'in kumandası altındaydılar." (age, 18)

Öne atılan kıt servetli (sans avoite) şövalye, bizim ipiyle kuşağından başka şeyi bulunmayan, "Fiy sebil'il lâh: Tanrı yolunda" varlıksız Battal Gazi, Osman Gazi, Gazi Ece gibi züğürt İbllerimizin ta kendisidir. "Ya Devlet başa, ya kuzgun leşe" deyip serhat boyuna atılmıştır. Pierre l'Ermite'te, gazilerin savaş yoldaşları müslüman havarilerdir:

"Ve Pierre l'Ermite'in fıskırdığı görüldü: Meslekten kesiş, bir ermite ordonnö: düzenli münzevi'.. Asıl adı, Cucupietre', uygunca tınlamıyordu. Vaktiyle kutsal yerlere hacılığa gitmeye kalkışmış, başaramadan yurduna dönmüştü. Clermont'da Urban II'nin sözleriyle coşup, kendini Haçlılar Seferine adamıştı. Şehirleri, köyleri dolaşır, alevli bir sesle vaiz veriyordu, halk onun çevresinde sıkışıyor, evliliğini ünlendiriyor, onu sunulara boğuyordu... O, kendisine bütün verilenleri cömertçe dağıtıyordu. Bozuşanların aralarını buluyordu, kaçmış karıları kocalarına geri getiriyor, kendilerine hoş sunular eklemeyi de unutmuyordu. Onda tanrısal bir şey vara benziyordu ve kalabalıklar evliya kılı kabilinden onun katırının, yahut eşeğinin tüyelerini yolmaya kadar gidiyordu. O keten bir gömlek giyiyordu sırtına, topuklarına dek inen kurşun rengi bir kaba yün cübbe atıyordu. Ufak, cılız adamdı; saçları siyah, gözleri parlak, derisi zeytin rengiydi, kır sakalı kemerinin tokasına dek iniyordu." (age, 14-15)

Bu tip bizim: Süleyman-ı Türkmani'lerin, Hacı Bektaş-ı Velilerin Hıristiyanıydı. Kutsal Antakya Kantosu onu şöyle tasvir eder:

"Sultan Pierre l'Ermite çadırı önünde oturuyordu.

Kral Tafur (ribaud: "Kadın çocuk ordu döküntülerinin" kralı) kalabalık adamlarıyla çıkageldi.

Gelenler bini aşkın, açlıktan şişmişlerdi:

"Sultan, allah rızası için bana öğüt ver,

Çünkü açlıktan, cılızlıktan kırılıyoruz."

*Pierre onlara cevap verdi: "Sizinki korkaklıktan...
Gidin, şuraya ölüleri atılmış olan Türkleri alır,
İyice pişirir de tuzlarsanız, mis gibi yenirler."
Ve Tafur kralı dedi: "Doğru söylersiniz."
Türklerin derileri yüzülüp, barsakları çıkarıldı,
Etləri haşlama ve kızartma yapıldı,
Sonra afiyetle yenildi, ama, ekmeğe ağza konulmadı." (age,
58-60)*

Bu kadarı bizim evliyalarda yoktu. Kanlı bezirgan trajedisinde başa baş karşılaşan ve kırılanlar: Orta Asya göçebesi Türklerle, Batı Barbarlığının çiçeği Franklar oldu. Kollektif aksiyonu onlar kendilerinin temsil ettiklerini biliyorlardı:

Daha ilk karşılaşmalarından beri, Türklerle Franklar birbirlerinin kıymetini anlamayı öğrendiler. Guibert de Nogent şöyle yazdı: "Frankların kendileri, ruh inceliği ve savaşta yiğitlik bakımından Türklerinkiyle kıyaslanabilecek hiçbir insan ırkı tanımadıklarını teslim ettiler. Hele Türkler Franklarla dövüşmeye başladıkları zaman, hasımlarına karşı kullandıkları ve bizimkilerin hiç tanımadıkları silahların verdiği şaşkınlık, hemen hemen umutsuzluğa düşmelerine sebep oldu. Franklar, hasımlarının atlara yaptırdıkları manevralardaki olağanüstü beceriklilikleri, bir taarruza uğrayınca ondan sakınışlarındaki çabuklukları ve kaçarken ok atarak savaşmaya alışkın vuruşları üzerine en ufak bir bilgi olsun edinmiyorlardı. Kendi yönlerinden Türkler de, kendilerini Franklarla aynı kökten gelmiş sayıyorlar ve bütün milletler arasında askerce üstünlüğün, hak olarak doğru bu iki ulusa düştüğünü düşünüyorlardı." (age, 47)

Böyle düşünmekte Türkler haklıydılar. Çünkü her iki ulus da aynı tarihöncesi ilkel sosyalist toplum kökünden gelenek, görenek ve kollektif aksiyonu en çok taşıyan uluslardır. Yalnız, Franklar Yukarı Barbarlığa daha yakın ve medeniyet havasına daha alışık oldukları için, gerekince hasımlarını mezardan çıkartıp et yiyebiliyorlar ve "fıçı gibi dörtköşe" (Kanto) olmakla öğünüyorlardı; Türkler "dal gibi ince ve kıvrak" kalmakla yetiniyorlardı: Çünkü, Franklar kadar sosyalist insan olmaktan uzaklaşmamışlardı. Onun için, İslam, Hristiyan, zamanın her medeniyeti, o tek aşınmamış insan kollektif aksiyon üretici gücünü kullanıyordu. Haçlılar İznik'i kuşattıkları gün, Bizans

Türkleri Müslümanlığa karşı gönderdi: "İznik'in güneyinde Ascanius gölü uzanıyordu. İmparator Alexis bu göle, ordusu içinde bulunan Türk ırkıdan aylıklı askerleri, Türkopolları bindirdiği bir asker çıkarma donanması indirdi." (**age**, 41)

B- AYRIMI

KARA AVRUPASI KAPİTALİZME NEDEN GEÇEMEDİ?

DÜNYADA KAPİTALİZMİ ENGELLEYEN GİDİŞ

Fakat kapitalizme en önce girenler, ne Türkler, ne Franklar olabildi. Türkler İslam medeniyetini o erişilmez yiğitlikle Bizans'a karşı savunduktan sonra, İstanbul'u zapteder etmez, Bizans'ı öldüren bütün devletçilik kastaşmalarıyla taşlaştılar. 16. yüzyılda, Batı kapitalizme hızla girmişken, Kanuni Süleyman Türkiyesi saraya kadar işlemiş Yahudi "dolap"çıların katalizörlüğü altında, dirlik düzenin geniş toplum topraklarını tefeci-bezirgan sermaye emrine verdi (mukaatalar). Buna mecbur kaldı. Çünkü; "Müslüman İblerin zeamet ve timarları, ayan büyüklerine vesair dirliklere tesarruf eden özellikle bölük halkı hizmetkârlarına ve azadsız köleleri üzerine alup beraet eylemişlerdir. İçlerinde adem vardır ki, beş on zeamet ve timarlar alup, çoğunun ismi var cismi yok olup ve ademisi olanların cebe [silah] ve çuşen [zırh] yerine ve kebe giydirilüp seferihümayûn vaki oldukça bir iki bin akça harçlık virüp bir semerlû bargir (beygir) ile sefere gönderüp zeamet ve timar açıklandığı üzere yağma ve pâyimâl olmağla." (İç ve dış emniyet güme gitmişti). **(Timar ve zeamet usulünün bozulmasına dair lâyiha sureti**, Elyazması, İ. Müz. 116, K 52) 17. yüzyılda artık Türkiye'de ekonomik bir gelişme, ölü gözünden yaş beklemekti. Uzak dış ticaret uğruna Sokullu'nun KUZEY YOLU üzerinde Don-Volga kanalını açma teşebbüsü, bir deli tarafından hançerlenmekle neticelendi; Humbaracı Ahmet Paşanın Süveyş Kanalı ile GÜNEY YOLU üzerinden Umman ve Hint münasebetlerini geliştirme denemesi (1150 İ.S 1739), İngiltere'de kapitalizm,

başardığı SOSYAL DEVRİM'le siyasi iktidarı ele geçirdiği zaman denenmiş, bir "Geç kaldın tataracağı" davranışı olmuştur.

Franklar niçin İngiltere'den önce kapitalizme varamadılar? Fransa'nın Ortaçağ tarihinden birkaç çizgiyi göz önüne getiririm. 715 yılı: Austrasie Saray Bakanı (Abbasilerin Bermeki vezirlerinin karşılığı) Pépin d' Heristal ölünce, yerine leudlerin (Kralı seçen hür üretmenlerin) oyu ile piç oğul Charles, Saray nazırlığını ele geçirdi. 732'de. Bu oyla seçilmiş taze barbar kralı, Tour'da (miadını doldurmuş) mağrip Müslümanlarını bozdu; Sakson ve Akitanyalılarla kumpas kuran Neustrasie'yi ezdi. 741 yılı: Papa Gregoire III, iki nonce (Papalık elçisi) yolladı; (Bağdat Halifesinin, yakındoğu barbar Meliklerine gönderdikleri Suftanlık menşuru gibi) Charles'e Consul ve Patrice unvanını, Saint-Pierre lahdinin anahtarlarını ve bir suppliant (sığınma) mektubu gönderdi. Alttan güreşen Kilise (Ölen Roma tefeci-bezirgan medeniyetinin ruhu), böylece, muzaffer çıkmış Barbar şefi, manevi patenti altına sokmuş ve medeniyet krallığına doğru kışkırtmış oluyordu. Nitekim, Charles'in oğlu Bacaksız Pépin, 752 yılı, efendisi olan "*Merove Krallarının en sonuncusunu manastır zaviyesine kapattı.*" (M.N. Duruy, **Hist. Génér**, s. 238) Kiliseyi kutsal hapisane gibi kullanan barbar şefin kendisi de, sivrilebilmek için, Hristiyan medeniyetinin manevi hapisanesine girerek, Papalıkla karşılıklı imtiyazları paylaşmıştı:

"Böylece, iki önemli devrim yapıldı: Her zaman kral seçimi yapan ulusların içinde Kilise, seçimle taban tabana zıt olan Krallığın Tanrısal bir hak olduğu doktrinini beceriyle icat etti: Tabii o hakkın depocusu Kilise idi; ve o (kralı insanüstü) meşruluğa (kavuşturmanın) karşılığı olarak, kralın yaptığı bağışlar, Papanın temporel (dünya mülküne dayanan) egemenliğini hazırladı." (N. D., **age**, s. 238-239)

Demek daha 8. yüzyılın sonlarına doğru Franklar, tefeci-bezirgan kefesine sokuluyor, seçimle iktidara getirilen Kral, bütün Doğu sultanları gibi, Gökten buyrultulu oluyor, Firavunlaşıyordu. 800 yılı: "*Papa Leon III, Noel yortuları sırasında (Charlemagne'in) başına Sezarların Tacını giydirdi.*" (**age**, 242)... Bunun üzerine, barbar toplumda o zamana dek yaşayan ilkel sosyalist KAN teşkilatı, buhurdanlı din törenleriyle eritmeye girişildi. Kan demokrasisi yerine kişi diktatörlüğü kut-

sallaştırılarak, hür kandaş eşitliği resmen hiçe sayıldı. Osmanlı örneğinde gördüğümüz gibi, toplumun ortak mülkiyetinde olan **kamu** toprakları, bir sınıf insanın **kişi** mülkiyetine doğru kolayca aşırıldı. Batı Roma medeniyetinin insan yığınlarını kul köle edip ezen sınıflaştırma silindirini, yani: "kişi diktatörlüğü" sayesinde kayrılan sınıf egemenliğini, Tarihçi şöyle anlatır:

"Benefice'lerin (tam Osmanlı dirlik düzenindeki tımar tipindeki toprakların), yahut gelgeç olarak concédé (gene Osmanlı deyimiyle: tefviz) [verilmiş, ihsan edilmiş] edilmiş toprakların sahipleri (Osmanlıda ne mülkiyet sahibi, ne tasarruf sahibi olmayan, basit sosyal adalet memuru, savaş görevlisi: "sahib'ül arz"lar) ve krallık subayları (Dükler, kontral, viguier'ler) (Osmanlı: serhad beyleri, beylerbeyleri, beyleri) vaktiy-le Charlemagne'in (Tıpkı bizim Muhteşem Kanuni Süleyman gibi) mücadele etmiş bulunduğu bir yatkınlıkla, hizmetleri ve toprakları için irsilik (babadan oğula geçme) hakkını gaspediyorlardı. Kel Charles bu gaasıplığı 877 yılında Kiersey-sur cise kapitüllerleriyle (teslim buyrultusu ile) kutsallaştırdı (Consacrer) ve basit hür insanları ve alleu (beye aidat ödemedemeden sahip olunan toprak) sahiplerini, himaye görmek üzere, kendilerini büyük Benefice'çilere (malikane beylerine) TAVSİYE (recommande: Ismarlama) ettirmeye mecbur bıraktı. Aynı zamanda, Kral adaletinden ve vergisinden ayrı tutulmak demek olan MUAFİYET'ler (immunité) çoğaldı (Osmanlı'da: eşraf ve ayanın, devlet yanında halka 'sahip' çıkmaları arttı); öylesine ki, artık kralın otoritesi ne kudretli olanlarca, ne zayıf olanlarca tanınmıyordu." (age, 248)

Bu bizim, hâlâ, köylü ve halkımızın ağadan başkasına oy veremeyişi durumu idi. Babil'de o esir yaşamış İsrailoğulları kanalıyla, Finike, Grek, Roma medeniyetleri içine işleyip rolünü oynamış bulunan çökkün düşük medeniyetlerin sosyal insan düşmanı tefeci-bezirgan ruhu, şimdi Hristiyan Kilisesi biçiminde Batı Avrupa barbarları içine işliyordu. Kilisenin en çok işlediği barbar yığını Fransa'nın Frankları oldu. Uzayda, başı boş elektronlarla protonların atomlaşmaları, maddeleşmeleri, billurlaşmaları gibi, önce kör tesadüfe benzeyen, geliştikçe güdücü kanun durumuna giren etkiler, Avrupa toplumunu, Doğunun binlerce yıldır kurup kurup yıktığı gelişime, yeniden ve görülmedik ölçüde so-

kuyordu. Bu ekonomik gelişim, Doğudakinin tersine, medeniyetçe büsbütün çürütülememiş, kulluğa, köleliğe kesince boyun eğdirilememiş, tarihöncesi ilkel sosyalist gelenek, göreneklerini, kolektif aksiyon kabiliyet ve teşkilatını henüz yitirmemiş taze ve gürbüz insan çoğunluğu içinde oluyordu. Doğu'da, çöle düşmüş bir sel gibi bir avuç Moğol veya Türk göçebesi medeniyetle soysuzlaşmış çoğunluk içinde yitip gidiyordu; Batı'da, tersine Grek ve Roma'nın bir avuç medeniyet seli, büyük barbar yığınlarının cöngülü içinde akıp tükeniyordu. Barbarın medeni soyguna ve kulluğa alıştırılması Batı'da çok güç oldu:

"987 yılından beri, Vilain'ler (kötü, çirkin, ayak takımı kişiler) Normandiya'da (Fransa'nın en son barbar akınlarına uğramış semtinde, H.K) ayaklanmışlardı. Derebeylik aşırıca güçlüydü, kılıçtan geçirildiler. Ama, beyler (henüz kendileri de barbarlıktan sıyrılamamış şefler) birbirleriyle savaşa tutuldukça, şehir güdücüleri, surları ardında sahiplerinin çokluğundan cesaret ve cüret buldular: 1067 yılı Mans şehri, beyine karşı silaha sarıldı. Bu, 11. ve 12. yüzyıl boyu bütün Avrupa'da gözükken o komünal hareketin başlangıcı oldu. Fransa kuzeyinde ve Hollanda'da, (gene en barbar kalmış Avrupa'da, H.K.) birçok şehirler Mans'ın yaptığı gibi, beylerinden, piskoposlarından, yahut laik kontlarından Komün Karta'ları koparttılar. Bu Karta'lar, şehirde oturanlara mal ve kişi emniyetini, şehirde oturan: Majistra, belediye başkanı ve jüri (halk mahkemesi üyesi) ile echevin (Belediye üyesi) gibi kişilere, bir normal adalet yetkisini (jurisdiction) sağlıyordu. Alışıldığı üzere, komünlerde isyanla elde edilen imtiyazlar, burjuva şehirlerinde Kral Konsesyon'u (ihsan'ı şahane) yoluyla kazanıldı. Loire'in kuzeyinde, kentlerden çoğu, Roma İmparatorluğu zamanında edindikleri belediye teşkilatlarını muhafaza etmiş yahut yeniden canlandırmışlardı. Bu çeşit nedenler yüzünden, o imtiyazlarla sağladıkları emniyetin gölgesinde yavaş yavaş bir burjuva sınıfı teşekkül edip, sanayi ve ticaret yoluyla zenginleşti, kudretli loncalar meydana getirdi, üniversiteleri doldurdu, zenginlikle birlikte bilimi ve hele kanunlar bilimini elde etti. Burjuvalar, bezirgan olarak Saint Louis tarafından Kral şurası'na çağırılacaklardır; kanun koyucu (legiste) olarak, krallarımızın derebeyliğe karşı mücadelelerini güdeceklerdir; burjuva olarak, Dilber Philippe'in Etat generaux'larına [meclislerine] girecekler

ve o zaman krallığın içinde bir 'ordre' (düzenli sınıf olan) le tiers-etat'ı (papazlar ve beyler dışında üçüncü sınıfı) teşkil edeceklerdir... Şehir ahalisinin bu ilerleyişleri, köy ahalisi için de bir ilerleme getirdi. Daha 12. yüzyılda, serflerin (toprakbentlerin) adalet önünde tanıklık edebilmeleri kabul edilmişti ve papalar serflerin hürriyetlerini talep etmişlerdi. Gene, azatlılaşmaların sayısı gittikçe artıyordu; çünkü beyler, topraklar üzerinde 'Başkaları için çalışıyorum diyerek çalışmayı ihmal eden' serfler yerine çalışan hür insanlar bulunursa daha kazançlı çıkacaklarını anlamaya başlamışlardı. Burjuvalar, Vilenler, serfler, Roma hukukunda kendilerine kudretli bir yardımcı buldular. Krallar, iktidarları çıkarına bu hukukun etüd edilmesini teşvik ediyorlardı. Roma hukukunun gidiş noktası, tabii equite (adaletli denge) ve kamu yararlılığı olduğundan, lejistlerin [hukukçuların] ortaçağdaki iki büyük kulluktan, toprağa ve insana kulluktan azad kalma yollarını işlemelerine elveriyordu. 13. yüzyılda, milli hukuk ile derebeyi hukuku arasında, Fransa için ancak 1789 yılı sona erecek olan o sağır savaş başladı." (age, 289-290)

Savaş neden o kadar "sağır" ve uzun oldu? Tabii, yalnız Ekite'i [hakkaniyetli] "Roma Hukuku"nun pek ince elenip pek sık dokunmasından değil.

HAÇLILARDAN SONRA: DİN DEREBEYLİĞİ VE SERFLEŞME

Tarihin anlattığına göre, Batının burjuvalaşma gidişi hep HAÇLILAR Seferinin sonucunda, demek Haçlılar Seferinde çıktı:

"Karolenjiyen İmparatorluğunun düşüşünden beri üç olay görüldü: Derebeyliğin yerleşip kökleşmesi, İtalya'ya egemen olmak uğruna Papa ile İmparatorluğun güreşi, en sonra Haçlılar Seferi. Şu üç olaydan bir başka dördüncü olay türedi: Hür insanlar sınıfının teşekkülü." (age, 285)

Bu dört olay arasındaki karşılıklı münasebeti; tarihsel, sosyal ve ekonomik bakımdan ele alınmalıdır. Karolenjiyen İmparatorluğu'nun yıkılışı klasik tarihte; öteki siyasi olayları ardından getirmiş görünüyor. Oysa, yıkılış neden olmuştur? Charlamagne Avrupasının barbar gelenekli olmasından. Kilise, Frank barbarları içine tepeden inme medeniyetinin münasebetlerini kondu. Ama, Frank yığınları, henüz Yukarı Barbarlık münasebet-

lerine bile tam erişmemişlerdir. Çin medeniyetinde Tsin, Akdeniz medeniyetinde İskender, Uzak-Yakın Doğu medeniyetleri arasında Atila, Cengiz, Timur ölür ölmez, nasıl kurdukları evrensel imparatorluklar birden yıkılmışlarsa, tıpkı öyle Charlemagne ölünce, İmparatorluğun yıkılışı önüne geçilmez olmuştur. Batı Avrupa'nın Akdenizle estüerli ırmak boylarında en elverişli yerlere tefeci-bezirgan sermaye üslenmiştir. Barbar şef Charlemagne güneyde İslam medeniyetini, doğuda Cermen barbarlığını durdurunca, Kilise tefeci-bezirgan Roma medeniyetinin Sezar'larını diriltmek istemiştir. Ötede sosyal yapı, Orta barbarlığın KAN ve aşiret örgütlerini yitirmedikten, baba ölünce, İmparatorluk kendiliğinden çocuklar arasında üleşmiştir. Kimse İmparatorluğun kurtulması için kılını kıpırdatmamıştır. Demek Karolenjiyen İmparatorluğunun yıkılışı, bir tesadüf veya aksilik değil, tarihsel ve ekonomik temelleri belirli bir sosyal hadise, bir barbarlık olayıdır. Doğu'da, antika medeniyetin baskısı üstün geldiği zaman, İmparatorluğun veya devletin bütünlüğü adına baba oğlu, kardeş kardeşi canavarca öldürmüştür: Osman Gazi, ilk ağızda amcası Dünder'ı okla vurmasaydı, belki Osmanlılık kurulmazdı; Osmanlı padişahları, tahta çıkar çıkmaz bütün öz kardeşlerini boğdurmışlardır. Charlemagne zamanının Frankları, tefeci-bezirgan medeniyetin (kilisenin) o kadar derin etkisi altına girememişler demektir.

O yüzden, halkın seçimi ile iktidara gelmiş olan ilkel sosyalist kral, kilise oyunuyla irsi (Bil'irs vel istihkak!) [babadan kalan hak] medeniyet kralı kesilebilmek için, fethedilen toprakları birer politika silahı gibi kullandı. Kiliseye toprakların bir bölümünü adak etti. Bu, kilisenin başısladığı göksel kutsallığa karşı hakettiği ücreti ahirette aramayıp, bu dünyada en yersel biçimde, toprak maddesiyle peşin ödetmesi idi. Kral, toprakların öbür parçasını silah arkadaşlarına "Dirlik" (benefice) olarak dağıttı: Bu da, barbar şövalyelerin, savaş zamanı içlerinden birine tanıdıkları yüksek otoriteye, barış zamanı dahi göz yumabilmeleri için, ağızlarına sokulan sus payı oldu. İmparator ölünce herkes, din veya dünya beylerinden her biri kendi yönünden, üzerine oturduğu toprağın şartsız, kayıtsız sahibi kesilmek istedi. Bunun için kimse kimseye bir bağlılık ve tapu (vasallık) hakkı borçlu kalmayacaktı. Ve diyalektiğin şu üç haddi ardarda fıskırdı: 1- TEZ: Papalıkla İmparatorluk arasında

zıtlık; (çünkü kilise, artık yalnız manevi otorite değil, büyük toprak beyi durumundaydı); 2- ANTİTEZ: Krallarla derebeyler arasında zıtlık (Çünkü küçük barbar şefler, dük, kont; baron ve viqueierler [yargıçlar] Doğu Krallıklarında olduğu kadar kişiliklerini yitirmemişlerdi); 3- SENTEZ: İç zıtlıkları dış zıtlıklara çevirmek (Haçlılar Seferi).

Toplum üst sınıflarının birbirlerine düştükleri ve kendilerine halk tabakaları içinde ister istemez müttefik aradıkları bu uçsuz bucaksız çatışma ve çarpışmalar sırasında, sonsuz politik, sosyal ve ekonomik çatlaklar belirdi. Alt sınıflar o çatlaklar arasından kendi çalışma, geçim ve insanlık hakları uğruna birer soluk alma deliği buldular. Kara Avrupası'nda Haçlılar Seferi'nin hızlandırdığı gelişme, kilise ile tefeci-bezirgan sermayenin kuvvetlenmesi oldu. Kilise; dince faizin haram olması sayesinde, büyük topraklara sahip çıktı:

Kilise faiz almayı yasak etmişti; ama zaruretten kurtulmak için kendi mülkünü satmayı yasak etmemişti; gene, belirli bir süre için, yahut yeniden ödeme yapıncaya kadar, parasını kiralayanın o mülkte garantisini bulması, ve hatta o mülke tasarruf edilirken, paradan yararlanıldığı gibi mülkten de yararlanılması yasak edilmemişti... Kilisenin kendisi veya kiliseye ait komunal ve pis Corpora'lar (dini heyetler), Haçlılar Seferi sırasında bundan büyük faydalar elde ettiler. O, sözde "Ölü El"lerin tasarrufuna pek büyük bir milli servet bölümü bu sayede geçti. O çapta ipotekler gizli kalamayacağı için, Yahudiler bu yolda tefeciliğe girişemedilerdi. *"Faiz yasağı olmasaydı, kilise ve manastırlar hiçbir vakit bu kadar zenginleşemezlerdi."* (V.G. Büsch, Theoretischpraktische Darstellung der Hanglung etc., s. 155'ten K M. **Das Kapital**)

Haçlılar Seferi'nin alt yığınlara getirdiği şey, "tarihsel devrim" sonunda görülen barbar toprak düzeninin, yani köylü üretmenlere düşen izafi hürriyetin, Batı topraklarında (sosyal devrime varamayan) aceleleşmesi oldu. Bu durum, Roma'nın son günlerinde köleleri "Colon" [derebeyi arazisindeki hür çiftçi] adıyla serfe yakın bir küçük üretmen yapmıştı; Haçlılar zamanında serfleri daha azatlı köylü yaptı.

"Ortaçağın son yüzyıllarında yavaş ve derin sosyal devrimler kaydedildi. Onlardan birisi, serflerin azadlanmalarıdır.

Gene şurası kaydedilmelidir ki, bu aracılık devriminden önce, Ortaçağın göbeğinde, hatta Merovenjiyenler zamanında dahi azadlamalar olmuştu... Dini gerekçelerle hürriyetlerini elde eden serfler görüldü: sahipleri ezeli cennet nimetlerini hesaba katarak bunu yapmışlardı. Öylelerinden birisi, 10. yüzyılda şunu söylüyordu: 'Efendimiz tanrının, köle azad edenleri günahlarından azad edeceği ve bunu telafi etmek üzere azadlayanlara gelecekte tanrısal bağışlar yapacağı kanısıyla ben, serflerimden Darem adlı erkeği ve Pergo adlı kadını hürriyete kavuşturuyorum...'; ve babacan adamcağızın daha azad etmediği belki elli kadar serfi vardı. Ama, beyler yalnız 'günahlarından azad olmak' için ve sırf insaniyet olsun diye serflerini azad etmiyorlardı. Aynı zamanda çok daha maddeye dayanır derin ekonomi sebepleriyle bu işi yaptılar. Serfliği ilkin yumuşatıp, sonra ortadan kaldıran başlıca sebep, işeli yokluğu idi. Ziraatte işeli daima eksikti 12. yüzyılda nüfus sayısı o kadar küçük ve kırsal ülkesi öylesine büyüktü ki, toprağın hiç bir gerçek ve muhakkak değeri kalmıyordu. Fon (toprak mal, zemin) hiçti; hep olan onu işleyecek insandı. Onun için, insanı alıkoymak gerekti. Serfin büyük bir değeri vardı. Beyin serf için ödediği paha, hürriyeti oldu. Nitekim azadlık Kartalarında Kolon'un çiftliği bırakıp gitmemesi şartı yazılıydı. Bey, verdiği Hürriyet Kartası ile 'Tailable et corveable à merci' (insafına kalmış salma ve angarya) serfini 'Frank' (hür) bir insan, fiks aidat ödeyen bir 'tenancier' [işletmeci] haline getirirken, kötü bir iş anlaşması yapmışa benzer. Ama iş bunun tersidir. İşeli yokluğu ve ebediyen ekin ekilmemesi ile her şeyi kaybetme tehdidi altında kalan bey, azad edince, ne olursa olsun gereken işelini ve toprağın ekimini sağlıyor hatta arttırıyor. Hür bir insanın bir serften daha çok çalıştığını, rençberin ağır vergilerden çok keyfi vergilerden korktuğunu ve sınırlı aidatların sınırsız aidatlardan daha çok gelir sağladığını bilmiyor mu? İşte onun için serfler, kendi hürriyetleriyle birlikte, bazan ektikleri toprağın, üzerinde derebeyi şatosunun ağır gölgesi yükselen toprağın da hürriyetini elde ettiler... Başka sebepler de oldu, 'Hareket bir yol başlayınca, hürriyet hürriyeti doğurmak zorunda kaldı' çünkü; serf kalmış olanlar, eski serflik arkadaşlarının 'zenginleştiklerini' göre göre, sahiplerinden ısrarla

hürriyetlerini istiyorlardı ve efendiler, toprağı ekip biçenleri kaybetme korkusuyla serflerin dileklerini reddetmek cesaretini gösteremiyordu." (P. Brizon, **Historie du TRAVAILLE et des travailleurs**, s. 264-266, Bruxelles, 1926)

İslamıkta da, köle azad etmek bir ibadetti. Bu "ibadet" köleliği kaldırmadı. Serfliğı din gerçeklerinin kaldırmadığı üzerine söylenenler doğrudur. Engels haklı olarak şunları yazar:

"Antika köleliğın gittikçe gerileyip sönüşünde Hristiyanlık mutlak surette masumdur. Hristiyanlık, Roma İmparatorluğunda yüzyıllar boyu hep köle kullandı; Roma'dan sonra, Hristiyanların köle ticareti yapmalarını hiçbir vakit engellemedi." (F.E., **L'Origine etc.**, s. 192). *"Metbu [tabi olunan] beyin, köylüye ait toprağı kendi kütüğüne geçirip, sonra köylüye ancak kaydı hayatla işletip yararlanmak üzere verişini* (Marx gibi Treve'de doğmuş Marsilya papası) *Salvien 'dinsizlik' olarak ilan etmişti; ama serf usulü o zaman bu zamandır, köylüye karşı genel olarak Kilisece kullanıldı."* (age, s. 198)

Batı Roma medeniyetinin sonlarına doğru kölenin hür küçük üretmenliğe doğru serfleşmesine Engels'çe ilk sebep latifundiaların (geniş çiftlik üretiminin) kapanması üzerine, oralarda çalışan kölelerin işsiz kalmaları yüzünden bir çeşit aylak işeli çokluğudur. Bu ekonomik sebebin ardında yatan sosyal ve tarihsel sebepler vardır çünkü; yalnız köle "fazla"lığı, kölelerin hürleşmelerine yetseydi, kadim Yunanistan'da İspartalılar'ın ikide bir "fazla" köleleri kılıçtan geçirmek adetlerine yer kalmaz; köleler hür bırakılıverirdi. Latifundia'lar niçin işleyip dururken kapanmışlardı? Roma medeniyetinin bir yanda iç zıtlıklarla bunalması, öte yandan iç çekişmelerin getirdiğı cızlık üzerine artan dış barbar akınları yüzünden cihan pazarının gittikçe tıkanmasıdır. Batı ortaçağının sonlarına doğru kölenin serfleşmesine Brizon'ca birinci sebep, -Roma sonundakinin tersine-: Çalıştırılacak aylak işeli yokluğudur; ikinci sebep: Köle veya serflerin hür çalışınca daha verimli olduklarını, beylerin fark etmeleridir. Birincisi: Eğer hür işçi köle işçiden daha verimli idiyse, bunu 6 bin yıl hiçbir medeni beyin göremeyip de ancak Avrupa Ortaçağı sonundaki barbar beylerin farketmiş bulunmaları tesadüf müdür? İnsanların farketmelerine kalsa: Ortaçağdan beşyüz yıl sonra, Güney Amerika'nın büyük modern latifundia sahiple-

ri, zenci köleliğin kaldırılmasını daha kârlı bulan Kuzeyli kapitalistlere karşı kanlı savaşları göze almazlardı. Ortaçağ sonunda köleliğin kendiliğindenmişce erimeye başlamasında maddi ekonomik temel şartı, şüphesiz 6 bin yıldır gittikçe artan işin verimliliğidir. İkincisi: Ortaçağ sonunda işeli kıtlığı neden ortaya çıkmıştır? Nüfus azalmasından mı? Böyle bir istatistik yok. Engels'in belirttiği gibi, Haçlı Seferleri'nin aşırı kanamalarına bile Avrupa rahatça katlanmıştır. Ortaçağ sonunda işeli kıtlığı, insan nüfusunun mutlak rakamca azalmasından değil, izafi nüfus azlığından, yani başkası hesabına çalışacak insanların eskisi kadar bol olmayışından ileri gelebilir. Bu azalışın sosyal ve tarihsel sebepleri iki bölüktür: 1- Papalık-İmparatorluk, kralar-derebeyler arasında, barbar geleneklerine bağlı çatışmalar; 2- Haçlı Seferleri gibi yarı-barbar geleneklerine bağlı kargaşalıklar, efendilerin amansız baskılarını gevşetmiş, kölelerin kaçıp kurtulma yollarını çoğaltmıştır. Bu olumsuz yöndür. Olumlu yön: Avrupa nüfusunun teşkil eden barbar insanın, kendi toprağını kendisi işleyen hür küçük üretmen ekonomisini yaratmış bulunmasıdır. "Franc-tenancier" sözünde bile: "FRANC"ın iki karşılığından birisi "Hür" demekse, öbürü: Cermen barbarlarının bir kolu olan "Frank"tır. Görüyoruz, bütün yolların Roma'ya çıktığı gibi, Batı'da kölelerin hürriyete doğru gidişlerinde, - temel ekonomik sebeplerde sonra gelen, - bütün izahlar BARBARLIĞI, ilkel SOSYALİZM'i açıklıyor.

DOĞU - BATI ORTAÇAĞLARININ FARKI

"Serf hürleşir hürleşmez, bail á cens yahut acensemey yoluyla bir çeşit mal sahibi haline geliyordu... 'Bail á cens' ne bir kiralama, ne bir çiftlik tutma idi; şartlı bir satışı: Bey, toprağını köylüye bırakıyordu, ama toprak mülkiyetini bırakmıyordu, çünkü fiksin, ebedi ve hatta yüzyıllar boyu kullanılsa da yürürlükten kalkmaz (imprescriptible) bir irad hakkı beye düşüyordu; köylü bu irattan hiçbir vakit sıyrılamıyordu. Aynen veya nakden ödenir olan bu ebedi irad bölünmez kalırdı." (P.B., **Hist, du Travail etc.**, s. 267)

Bu anlatılan durum, bizim Osmanlı "dirlik düzeni"ndeki çiftçi-reaya'nın tipik durumudur. Toprağın "rakabesi" (mülkiyeti) değil, "tasarrufu" (işletilip yararlanılması: possession'u,

usurfit'si) köylünüdür. Brizon: "Şu Ortaçağın mülkiyeti acayip bir mülkiyet" (age, 267) diyor. "Ortaçağ ve kadim düzenin hukuku ve mülkiyeti kadar karışık hiç bir şey yok" (age, 268) diyor. Oysa ortada ne acayıplık, ne karışıklık vardır. Barbarlık-tan medeniyete geçiş nerede varsa, orada bu çeşit ara münasebet şekilleri vardır. Brizon şunu yazarken haklıdır:

"Censive [haraç ya da cizey veren komün] toprağın iki mülkiyet sahibi vardır Antika kabile, klan aile, komunanın kollektif mülkiyeti ile günümüzün fertçi mülkiyeti onun içine girer." (age) Bütün mesele, tarihhöncesindeki ilkel sosyalist toplum mülkiyetini, gerek modern, gerek kadim medeniyetlerdeki fert mülkiyeti ile karıştırmamakta toplanır. Barbarların medeniyetleşmeleri, kollektif mülkiyetin fertçileşmesi ile atbaşı gider. Barbar, esir ettiği insanı bile, öldürmezse, kendi ailesinden biri haline sokar. Zaptettiği yerlerin köylülerini, medeniyetin kölesi de olsalar, insan yerine kor. Ona toprağın mülkiyet hakkını veremezse bile (ki, barbar hiç kimseye, kendi kendisine de bu hakkı veremez ilkin), tasarruf hakkını hemen hiç karşılıksız verir. İslamıkta Arapların, Selçuk ve Osmanlı Devletlerinde Türklerin, Batı Avrupa'da Cermenlerin, sonra Normanların ve ilh. ve ilh. yaptıkları budur. Tarihte devrim yapacak barbarlık kaldıkça, bu değişmez genel kural kanunlaşmış ve saat gibi düzenlice işlemiştir. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu ile Frank İmparatorluğu arasında hiç mi fark yoktur? Vardır. Osmanlı çiftçisi ile Frank Tenancier'si toprak münasebetleri bakımından birbirlerinin tıpkısıdırlar. Tarihsel gelişim bakımından bambaşkadırlar. Osmanlı Miri topraklarıyla, Frank censive toprakları, mülkiyeti ayrı, tasarrufu ayrı olmak bakımından birbirlerinin tıpkısıdırlar. Mülkiyeti elinde tutanlar bakımından bambaşkadırlar.

"Bir censive (miri) toprağın tenancier'si (çiftçi-reayası), o kadar az biricik ve tüm mülk sahibidir ki, bey çok defa toprak üzerindeki satın alma hakkını muhafaza eder ve köylünün 'toprağı kilise kişisine yahut imtiyazlı kimselere bırakmasını' yasaklar; maksadı, öyle kimselere bırakılırsa toprağın iki asil mülk sahibi olması gerekeceğinden, ebedi iradı kim vurduya götürmemektedir. Ama, tenancier censi ve toprağın asil olmayan birisine, bir ayaktakımına (poturier) satmakta haklıdır, yeterki satın alan iradı ve lods et ventes'leri (intikal ve tapu haklarını, rüsumünü)

beye ödesin. Bu 'Lods et ventes' denen şeyler, bugün tescil sırasında ödenen intikal vergilerine karşılık düşer; 1789'dan önce bu haklar, ebediyen 'directe' yahut censive hakkına sahip olan ilkel mal sahiplerinin miraslarına ödenirdi." (P.B., **age**, 268).

Osmanlı dirlik düzeninde, çiftçi öldü ve çift "inhalal" etti mi toprak, onu yeniden işlemeye ehil olana teslim eden "Sahib'ül arz" bir TAPU HAKKI alırdı. Frankların "Lods et ventes"i budur. Demek, toprak münasebetlerinin ÖZÜ Osmanlılarda da, Franklarda da birdir; yalnız ŞEKİL'ler başkadır. Osmanlı topraklarının mülkiyeti kişi olarak hiç kimsenin değil, doğrudan doğruya Müslüman topluluğunundur, "Beytül mali müslimindir". Franklarda, fethedilen toprakları kilise ile beyler paylaşmışlardır; toprağın mülkiyeti kişi olarak beylerin olur. Onun için, Osmanlılıkta irat, rüsum ve haklar, hiç değilse ilk İslamlığın şeriatî temiz ve üstün tutulduğu sürece Müslümanların malevine ödenir. Franklarda, hiç değilse Charlemagne'ın ölümünden sonra, köylünün başında bey kim ise ona ödenir. Charlemagne zamanında bu işin, tıpkı bizim dirlik düzenimize benzediği gerçektir.

Fark nereden gelmiştir? Barbarlıkla medeniyet arasındaki münasebetlerin Yakındoğu'da başka, Batı Avrupa'da başka oluşundan. Krallaşan barbar şeflerin, bir türlü Doğu'daki kadar insanüstüleşememelerinden, firavunlaşmamalarından, Nemrutlaşmamalarından.

Doğu'da da pek çok Charlemagne'lar türedi, battı. İslam palığı Hilafetti. Tavaifül-mülük içinde İmparatorluk derecesinde büyüyenlerle halifeler arasında ihtilaflar çıktı. Kurulan şahlıklarla derebeyler arasında çatışmalar oldu. Fakat, bunlar, Batı'daki kadar evrensel ve dramatik bitmek tükenmez bir savaş durumuyla birbirlerini yedikleri vakit bile, halka soluk aldırmamakta "sözü ayağa düşürmemek"te kusur etmediler. Cengiz'in torunları kızınca, Bağdat Halifesini (İslamcıl Papayı) öyle bir toz etti ki, ölüsü, dirisi bulunamadı. Osmanlı Devleti, İmparatorluk durumuna erer ermez, Mısır'daki Halife taslağını elense edip, Hilafet hırkasını kendi sırtına geçirdi; İlk Sümer Kenti'nin İshakkusu, Akkadlar'ın Nemrudu, Kıptların Firavunu kadar "Allahın yeryüzündeki gölgesi" (Zıllülahüfil Arz) kesildi. Küçük, büyük derebeylerin buldukları en büyük fırsata örnek: Aksak Timur'un Anadolu'da Yıldırım Beyazı'ı esir kafesine sokuşu sırasında be-

lirdi. Kısa bir "fetret" (anarşi) devri çok sürmedi. Kirişçi Mehmet bütün kardeşlerini öldürerek, Şeyh Bedrettinleri çırılçıplak asarak Anadolu derebeyliğini temizledi. Batı'da kiliseler, ulusun ortak malı topraklar üzerine oturarak büyük arazi sahibi iseler, Doğu'da vakıflar, aynı toprak hırsızlığının ilk şeriate rağmen din perdesi altında yapılışıydı. Müslümanların malevine ait millet toprakları, "vakıf" biçiminde kitabına uydurularak, özel kişi mülkiyetine aşırıldı. Ancak miri toprağın vakıfı "İmam"ın (Devlet Başkanının) ömrüyle mukayetti. Sonra gelen padişah, vakıf edilmiş miri toprağı dilerse geri alabilirdi. Bütün bir milletin üstünde bir tek kişi Allahlaştırılmıştı. Yeryüzünün en cahil, en hebeneka kişisi iktidara tırmandırıldığı gün, çevresinde yüzükoyun yerlere kapaklanmış kul tayfasına çizmelerini bol bol yalattı rabilirdi. Babıl çağından beri Doğu insanlığı böyle talim ettirilmişti.

Neden? Çünkü, Doğu'da (doğru+yiğit+eşit) ilb ruhlu KAN şefleri kolayca ve Naima'nın anlattığı kadar fatal bir çabuklukla tasfiye edilebiliyorlardı. Halk çoğunluğu, kandaşlık münasebetlerini binlerce yıldır yitirmişti. İnsan haysiyetiyle büyüğüne kafa tutmuş her türlü örneğin yerini "neme lazımcı" sürü içgüdüğü almıştı. Altı üstlü herkes, yalnız kulluğa, köleliğe yatkındı. Beş altı bin yıldır "tekerrür" eden en soysuz medeniyet baskıları Doğu'nun Kan şefini, kemiklerini kıra kıra eşitlik ve hürlükten uzak, yalancı ve korkak alayına çevirmişti. Küçük üretimin kabuğu içine kaplumbağa tabiiliği ile büzülmüş çalışkan halk, gökten yağacak her afeti secdeye kapanarak, şükür ve hamederek karşılamaktan başka yol, düşünce ve davranış bilmiyordu. Tekmil Doğu ülkeleri üzerinde, (TRT'nin hâlâ her gün sabahtan akşama dek dinlettiği): "Bulunmaz derdime, çare... Ah! Ah! Bulunmaz" şarkısı esrar kabağı gibi tüttürülmüştü. Milletlerin zekasına, ruhuna bin yıllık afyon macunu kültürle karışık: "Re'sül hikme" (Us ve Felsefenin başı) KORKUDUR parolası olarak sindirilmişti. Batı'da medeniyet, insanı bu kerte çamura çevirmek başarısını gösteremedi, göstermek için vakit ve ortam bulamadı. İkel sosyalizmin barbar gelenek ve görenekleri Batı'da Doğu'daki kadar kökten kazanamadı. Köleliğe, serfliğe düşen insanlar bile, Doğu'da da olduğu gibi, (morfinmanın öldürücü zehire düşkünlüğünü andıran o her gün tanığı olduğumuz rezil tiryakilikle), kulluklarını efendilerinden daha titizce

savunmak alçaklığına bir türlü katlanamadılar. Papalar, krallar, derebeyler, Haçlılar kargaşalığı dinmedi. O sarsıntılarla gevşemiş; parçalanmış, inmelenmiş efendilikten yakasını sıyırarak serf, başını alıp kaçacak yer buldu. Bu hava içinde **Kapital**'in anlattığı önsermaye gelişimi hızlandı. Dince haram olan para ticareti sayesinde, "manastır, hakiki kredi kurumu" oldu. 13. yüzyıl Normandiyasında (en son barbar akını gören ülkede) arazi iradı sayesinde manastırlar "Ziraat Bankaları" haline geldiler. Kudüs'te (1128 yılı) kurulup, yalın kılıncı (Porte-glaive) şövalyelere (1237 yılı) katılarak Prusya'yı fetheden Tueton Tarikatı, İslavlara "İncil'i Şeriften ziyade ticaretle sarraflığı öğretti." (Daskan.) Templier'ler (1118 yılı kurulan askeri Temple tarikatı mücevher ve para deposu oldu. Papalara, prenslere, para ödünç vererek, bir çeşit haznedarlık etti. Bezirgan sermaye 13. yüzyıla kadar yalnız (çerçi, şayakçı, baharatçı gibi) ticaret, panayircılık, deniz ticaretçiliği yapıyordu. Ondan sonra, barbarlığın az çok hürleştirdiği küçük, dağınık, mevsim oyuncuğu üretmenleri sömürmek üzere tefeciliğe girişti. İtalya'da Calimasia'lar, Hollanda'da Lombard'lar, Şampanya'da uluslararası sarraflar belirdi. 13. yüzyılda, deniz ticareti Bruges'ten Anvers'e kaydı, orada, ailelere mahsus hisse senetli şirketler kurdu. Kara Avrupası, Roma'nın yoluna girmişti bile.

Batı'da herkesin vicdanına kadar casusunu sokan Firavun devletçiliği her şeye egemen olamadığı için, küçük üretmenler kendilerini savunmak üzere köy komunalarını, kaçak serfler estüer boylarında kuvvetlenen imtiyazlı şehirlerini beylere karşı çıkarabildiler. Krallarla birleşip, derebeylere karşı kuvvet olabildiler. Devletlûların kudretlerine karşı bir insan hakkı bulunduğunu devlete kabul ettirdiler. Kapitalizm öncesindeki burjuva sınıfının temsil ettiği bu ekonomik ve sosyal güç, yeryüzünde yeni bir çığır açtı. İngiltere'de Magna Karta'lar, Fransa'da (Tiers-Etat'ı, burjuvaları da içine alan) Etatgenerauxlar, beğenmediğimiz derebey kabuğu altında, müstebit tek kişi diktatörlüğüne karşı hür ve eşit yaşamaya alışkın Kan şeflerinin direncinden kaynak aldı. Bugün, hiç kimse, modern demokrasinin Magna Karta ile başlayıp, Tiers-Etat ile iktidara gelen hareket sayesinde gerçekleştiğini inkâr edemez. Batı Ortaçağının bütün ondan önceki medeniyetler arası "tarihsel devrimler"den sonra girilmiş ortaçağlardan farkı şudur:

Hareketli hayvansal Akdeniz medeniyetinden gelerek, estüerli coğrafya üretici güçleri ortamında, tamamıyla medenileşmeye hiçbir zaman Doğu kadar erişememiş (soysuzlaşmamış) olan toplum, ardı arası kesilmez barbar akınları yüzünden boyuna taze "tarih ve insan üretici güçleri"yle aşılanmıştır".

DEREBEYLİK - İLAHİYAT SAPITMALAR

İlk kültür, onunla uğraşacak boş vakitleri olan tapınak rahiplerinin işiydi. Ortaçağda da bu böyle oldu:

"Ortaçağ tümüyle barbarlıktan çıktı. Her şeye yeniden başlamak için, eski medeniyeti, eski felsefeyi, eski siyaseti, eski hukuku, "table rase" yaptı (tahtadan sildi). Onun varlığı silinmiş eski dünyadan aldığı miras, yalnız Hıristiyanlıkla, bir de antika medeniyetlerini yitirmiş bulunan yarı yıkık birkaç şehirdi. Bunun sonucu olarak, ondan önceki gelişim konaklarında olduğu gibi, papazlar kültürü tekellerine geçirdiler ve böylelikle kültürün kendisi de bir teoloji (ilahiyat) karakteri aldı. Bütün öteki bilimler gibi siyaset ve adliyecilik (jürisprüdans) de papazların elinde basit ilahiyat dalları haline geldi ve hepsi ilahiyatta geçer prensiplere göre incelendi. Kilisenin nasları [dogmaları] aynı zamanda siyaset aksiyonları (mütearifeler) haline geldi ve İncilin fıkraları bütün mahkemeler önünde kanun gücünü kazandı. Hatta, bir bağımsız adliyeciler sınıfı şekillendiği zaman bile, adliyecilik uzun süre gene ilahiyatın vasiliği altında kaldı. Her türlü zihin faaliyeti içinde ilahiyatın böylesine egemen oluşu, aynı zamanda Kilisenin genel sentez ve derebeyi egemenliğinin kutsal onayı demek olan durumundan çıkma kaçınılmaz bir sonuçtu.

"Demek, derebeyliğe karşı ve hele Kiliseye karşı yürütülecek her türlü sosyal ve politik devrimci doktrinler, aynı zamanda ve özellikle ilahiyat heresi'leri (İ'tizal, dalalet, sapıtma) olmaya mecburdu. Dolayısıyla da, varolan sosyal kurumların kılına dokunmak için, o kurumların kutsal karakterini üstlerinden çekip kaldırmak gerekiyordu... Derebeyliğe karşı açılan muhalefet bütün ortaçağ boyunca sürüp gitti. Bu muhalefet, çevre şartlarına göre kimi mistik biçimde, kimi açık sapıtma biçiminde, kimi silahlı isyan biçiminde ifadesini buldu. Mistik biçime gelince, 16. yüzyıl reformcularının ne kadar mistik etki altında kaldıkları bilinmemektedir. Munzer (Alman köylü ayaklanmaları şefi) de

mistiğe çok şey borçludur. Sapıtmalar, ya Alp sürü otlaticılarınin (Pâtres) yaşadıkları babahanca cemaat hayatlarına (pat-riyarkal komunotelerine) kadar sokulabilmiş derebeyliğe karşı gösterdikleri tepkinin ifadesidir (vaudoislar gibi); ya şehirlerin derebeyliğe karşı muhalefetlerinin ifadesidir (Albigenis, Arnold Brescia, vb. gibi); yahut basit köylü isyanlarıdır (John Ball, la Jacquerie, vb. gibi)." (Fr, Engels, **La Guerre des Paysans en Allemagne**, s. 54-56, Paris, 1929)

"Köylülerle plebienlerde doğan emellerin doğrudan doğruya ifadelenirilişini temsil eden ve daima bir isyanla bağlı bulunan sapıtma bambaşka idi. Gerçi o da, burjuva sapıtmasının, papazlar, papalık, ilkel kilise kuruluşu üzerine belirttiği bütün dileklerini benimseyordu; ama bu dileklerin çok ötelere de aşyordtu. O, ilkel Hıristiyan cemaatlerinde (komünotelerinde) ege-men olan eşitliğin, din cemaatinde olduğu kadar sivil toplumda da yeniden kurulmasını istiyordu. İnsanların tanrı önünde eşit buldukları ilkesinden, sivil eşitlik ve hatta kısmen de sos-yal eşitlik sonucunu çıkarıyordu: Mademki Allah önünde eşitiz, neden siyasette ve toplumda eşit olmayalım, diyordu. Asilza-delikle köylülerin, patriçilerin (eşrafın) imtiyazlı burjuvalarının ve pleblerin eşitliği, derebey salmalarının, aidatların, vergilerin, imtiyazların ve her ne olursa olsun en haykırıncı sosyal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, az çok netlikle ortaya konulmuş bulunan ve ilkel Hıristiyan doktrininden ister istemez çıkagelmış sayılan dilekler bunlardı... Plebler, o zaman, resmi toplumun büsbütün dışında kalmış biricik sınıfı teşkil ediyorlardı. Onlar, hem derebeyi toplumunun hem burjuva toplumunun dışında idiler. Onların ne imtiyazları, ne mülkiyetleri hatta ne de köylüler ve küçük burjuvalar gibi, ağır mükellefiyetler yüklenmiş de olsa bir malları vardı. Onlar her bakımdan mal ve mülksüz, hak ve hukuksuzdular. Varoluş şartları onları, kendilerini tamamiyla bilmezlikten gelen resmi kurumlarla hiçbir vakit doğrudan doğruya temasa geçirtmiyordu. Onlar, derebeyci ve loncacı burjuva toplumunun darmadağınıklığına canlı semboldüler ve aynı zamanda modern burjuva toplumunun ilk müjdecileri (prekür-sörleri: önde koşarları) idiler.

"Plebler bölüğünün, daha o zamandan beri, hiç değilse ha-yalce, henüz doğmak üzere bulunan burjuva toplumunu aştığı

halde, nasıl derebeyliğe ve patriçiliğe karşı güreşmekle yetinemediğini bu durum açıklar. Mutlak olarak hiçbir şeye sahip bulunmayan pleb bölüğünün daha o zaman, sınıf kurumları yerine yaslanmış bütün toplum şekillerinde ortak kurumları ve kavrayışları nasıl mesele yaptığını gene bu durum açıklar. İlk Hıristiyanlığın Mehdi bekleyen (chilastique) hülyaları bu bakımdan mükemmel bir bitişirici sunuyordu. Ama böyle, içinde yaşanan zamanı yarıp geçerek, gelecek üzerine önseziler (takaddümler) yapmak, hem yaman, hem fantastik bir karakter taşıyabilirdi ve ilk pratik gerçekleştirme teşebbüsüne daha kalkışır kalkışmaz, zamane şartlarının dayattığı sıkışık sınırlar içine yeniden tekerlenip düşmek zorunda kalırdı. Müphem Hıristiyanlık eşitliği, olsa olsa en çok kanun önünde eşitliğe dökülebilirdi. Her türlü otoritenin ortadan kaldırılması, halk tarafından seçilmiş cumhuriyetçi hükümet anayasasına varabilirdi. Sosyalizmin hayalce önsezisi, modern burjuva toplumunun bir önsezisi oldu." (Fr. E. age, 56-59)

Fakat İLKELE Hıristiyanlık eşitliğinin Batı'da toplumsallaşması, İLKELE SOSYALİZM'in geleneğindendi.

DOĞU - BATI TARİKATLARININ FARKI

Batı Ortaçağı ile sonrasının Hıristiyan muhalefeti demek olan tarikatlar üzerine söylenebilecek her şey, kimi ayrıntılarına dek, Yakındağı İslam Ortaçağlarında bol bol geçti. Mekke patriçilerinin (Kureyşilerin) elebaşısı Ebu Süfyan dölünü ve parayla müslüman olmuş sınıfdaşlarını, gene para ve kalleşlikle iktidara geçirtenlere "Hariciyye" denildi. Bunlar, Peygamberin ilkel sosyalist prensiplerini dürüstçe güdecek olan "Osman'ı ve Ali'yi sevenler mümin değildir!" parolası ile Emeviye saltanatını kurdular. Görünüşte "Zalim hakim üzerine katl ile huruç" (isyan) tarafl ısıdırlar. Ama, "mümin"i (inanmış) anlayışları gibi, "huruç"u uygulayışları da, Müslümanlıkta ilkel sosyalizm geleceklerini kökünden yormaya vardı. Onlara karşı, Ali'ye: "Sen tanrısın." (Ent el ilahı) diyen, (Yunan tanrılar babası Zeus'a benzetirce) gök gürlemesini Ali'nin sesi bilen, bir gün Ali yüzüne inince bütün "haramları mübah" kılacak diye Hıristiyanlıktaki Mehdi'yi bekleyen Şiilik çıktı; Orta Asya göçebelerinin meşreplerine uygun bir İran Irak halk muhalefeti kurdu. İs-

lamlık çeyrek yüzyılını doldurmadan, bu iki zıt kutup doktrin-den birincisi; Firavun ve Nemrut çağından kalma Doğu devletçiliği ile, kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırarak, kurulmuş iktidarı ebedileştirdi; ikincisi, İslam medeniyeti bata çıka giderken, ikide bir Orta Asya'dan "zuhur" edip sızmış barbar etkileri altında, resmi iktidara karşı bitmez tükenmez muhalefet biçimlerini fıskırtıp ebedileştirdi. İktidar; açık "zahiri" doktrinlere (derebeyleştirilmiş sözde "şariat"e) tutunarak kelleler uçurdu. Muhalefet; zorbalık önünde ister istemez "batını" (karında, gizli) doktrinler karanlığına sığındı.

İslamıkta, resmi Firavun devletçiliklerinin karşısına çıkmış hemen bütün muhalefetler, Orta Asya Türklerinin ayak izleri üstünde yürüdü. Batınlığın ilk kurucusu Ebû Müslüm Horasanlı (Ölümü 137 h., 755 d.), göçebe Türklerin ilkel İslam akidelerini Rönesansa uğrattı. Halife yaptığı Abbasi Süffah ölüp, kardeşi "Ebû Cafer Mansûr'un tahta çıkışı üzerine 137 yılı gadren katledilmiştir" (Kamus.). Ondan sonra, hemen her yüzyılda yeni biçimlere girmiş aynı muhalefet, maddi yahut manevi bir isyan doktrinini ortaya çıkardı. Aslında Arap barbarlığı, daha peygamberin ashabı sağ iken başlamış olan taassuba karşı Kadiriye tarikatı ile çıktı. Mabed'i Cühani (Emevi Abdülmelik bin Mervan'ca 690 yılı öldürüldü): *"Tanrı kullarının işine karışmaz, kötülük buyurmaz."* doktrinini öne sürdü. Sapıtma (dalalet) sayılan tarikatların çoğu, Kur'anı insan emeği saydılar: "Kur'an hadistir. Allah varlıkla yokluğun orta arasıdır." (Beyanül firak'ud dalle: Sapık Partilerin Bildirilişi, Köprülü Meh. Kütüphanesi, Arapça elyazması, No. 76). Tarikatlar içinde Mutezile: (kurucusu Vasıl bin Atanın ölümü: 755) Akıl yeter, irade seçer, diyerek rasyonalizmi koydu. Cebriyye: Günah ve isyan kuruntudur, iş hakkın dileğine uygundur, diye determinist laikliği kurdu. Ondan sonra Cahmiyye: Kur'an yaratıktır, olaylar cisimle vardır, diyen materyalizmi öne sürdü. Batıda, böylesine ölümü göze almış hür düşüncenin henüz rüyası bile görülmemişti. Mehdi beklemek; umutsuz küçük üretmen tepkisiydi ve Hristiyanlığın binbir afet ve sosyal politik altüslükle çırpındığı 10. yüzyılda belirdi. İsa, gökten inip insanlığı bin yıl barışa, bolluğa ve eşitliğe kavuşturacaktı. Düşüncenin geniş yığınlara yayılması, ancak kapitalizmin doğmak üzere bulunduğu 14 ve 15. yüzyıllarda oldu.

Cuma ve Teravih namazına, Muhammed'in peygamber gönderildiğine inanmayan, hatiplere siyah elbiseyi, oruçluya acele iftar etmeyi yasak eden Şiilik, daha 7. yüzyılda "Ali kıyametten dirilecek" (Beyan Fırak) kanısını besliyordu. Doğuda burjuva müjdeciliği böyleydi.

Hele Doğu plebleriyle küçük köylülerinin İslam toplumunda yarattıkları hareketler, inanılmaz ölçüleri buldu. 9. yüzyılın başında Ahvaz, Faris, Şehrizer, Semerkand'ı kaplayan, özellikle Türk illerinin tuttuğu Babek (831 yılı), herkese hürriyet, eşitlik dağıtmaya, her şeyi ortaklaşmayı telkine kalkıştı." (B.N. Kaygusuz, Şeyh Bedrettin Simaveni, s. 18). Ebû Hasan Bin Ahmet Karmiti, Karâmîta adıyla 4. Hicret yılında zuhurla, olağanüstü zühd ve takva göstererek herkesi çektikten sonra, Arap Irak'ında isyan ederek, Basra ve Kûfeyi ele geçirmiş, sonra Mısır askerini yenerek Dımşık'ı (Şamı) almış, Hicaza gidip Hacer'i Esvedî Kâbe'i Şerifeden çıkarıp Basra'ya taşıtmıştı." (Kamus'u Alâm, 3616). Yani, Abbasi halifesi, kendisini tahta çıkararak Ebû Müslüm'ü kallesçe öldürdükten 169 yıl sonra; Babeki, 20 yıl tutunduğu "Büzer" kalesinden, ancak kandırılmış göçebe Türk Kaaid Afşin eliyle kovalattıktan ve Ermeni eliyle yakalatıp getirdiği Bağdat'ta oğlu ile birlikte öldürttükten 193 yıl sonra; emniyete alındığı sanılan bezirgan, dörtyol ağız Bağdat'ta, manüfaktür köle-işçilerinin ayaklanması 924'ten 983 yılına kadar, tam 61 yıl hükûmet sürdü. Batı'da böyle bir köle-işçiler devleti görülmemiştir.

Manüfaktür biçimine kadar gelişmiş sanayisine rağmen, çalışanların yarım yüzyılı aşkın iktidar denemesine rağmen, Doğuda bütün inançlar, düşünceler, davranışlar herhangi bir "sosyal devrim" getiremedi; "tarihsel devrimleri" üzerine çekmekle yetindi. Çünkü o gelişimlerin mihranı [odağı] Bağdat, kadim Babil'in yerine kurulmuştu. Orada beş altı bin yıldır işleyen antika medeniyet satırı, insan üretici gücünü, o kadar göçebe aşılmasına rağmen ele alınmaz bir kıymaya çevirmişti. O soysuzlaşmış yığınlar içinde, tarihhöncesinin bütün sosyalist gelenek ve görenekleri, (yiğit+eşit+doğru) insan malzemesi çarçabuk bozuluyor, felek saf ülkücü Ebû Müslümü, Babek aslanını tefeci-bezirgan artığı tilkilere boğduruyordu. Çin'de, Hint'te olduğu gibi sinsi medeniyet, züğürt barbarları teker teker süslü ehra-

mının çıkmaz dehlizleri içine çekiyor, göz kamaştırıcı hazinelerinin zenginlikleriyle şaşırtıyor, medeni dinlerin esrarıyla uyuşturulduktan sonra, barbarın erkekliğini çıkartıp, namusunu ve beynini iyice yıkıyordu. Barbarlık fatih olarak geldiği zaman, onun ayaklarına kapanıyor, koynuna giriyor, insanüstü yaratık olduğunu göklere çıkarıyordu. Her iki halde de barbar, o havai fişek çabuk ateş alıcı gönlüyle, medeniyetin medeniyetten çok savunucusu kesiliyor, barbarlığın bir numaralı düşmanı oluyordu. Tarihöncesinin hür, eşit, doğru, yiğit ilblerini, gazilerini yetiştiren sosyalist KAN teşkilatı, barbar yavaş yavaş avlanırsa medeniyetin aylıklı askeri olarak baskı cihazına dönüyordu, barbar önüne geçilmez fatih gibi her yeri zaptederse, aynı KAN teşkilatı, ansızın donakalıp KAST'laşıyordu. Batı Avrupa'da bu iki prose pek de mümkün olmadı.

Batı'da barbarlık, medenileri kendi içine çekti, törpülenmeye alıştırdı. Medeniyete çoktan unuttuğu "kandaş" toplumun erdemlerini tattırdı. Kan şefleri hiç bir zaman, son kerteye dek kişiliklerini yitirmediler. Kan teşkilatının gelenek ve göreneklerini savundular. Toplumun tepesine içlerinden biri tırmanıp da Firavunlaşmak istediği zaman ona kafa tuttular. Tefeci-bezirganlığın da henüz sıfır numara çıkarıcı ve bencil yapamadığı yığınlar içinde kendilerine müttefik aradılar. Engels'in anlattığı küçük asiller, o kişiliklerini yitirmemiş, kan teşkilatının gelenek ve göreneklerini az çok yaşayan halk yığınları ile kaynaşmayı bilen kan şefleridirler:

"Burada dahi görüyoruz: Güney Fransa'da olduğu gibi İngiltere'de ve Bohemya'da da, küçük asillerin en büyük kısmı, şehirlerde papazlara karşı mücadeleye katıldı ve sapıtma (delalet) doktrinlerine mürid oldular. Bu hadise, küçük asillerin şehirlere bağımlı oluşu, prenslerle ruhani reislerle karşı şehirlerle çıkar tesanüdü [dayanışması] gösterişi ile izah olunur. Bu hadiseyi köylülerin savaşında yeniden bulacağız." (Fr. E., **La Guerre Paysans**, s. 56)

Almanya'da Köylüler Savaşı 1525'te oldu. Şaşılacak bir senkronizmle, Türkiye'de de sanki Alman köylüsüyle sözleşmiş gibi, 1526-1527-1528 yılları Celali Ayaklanmaları oldu. Sebep ve neticeler aşağı yukarı aynı idi. "Anadolu halkı muzayaka [sıkıntı, yokluk] altında idi. Geçimi dayanılmazdı. Hükûmetin zulmüne,

mahalli ayanın itisafı [yolsuzlukları] katılıyordu. Kadılarından, hakimlerden adalet yerine fazla bir zulüm görüyordu." (Tarih'i Ebul Faruk,'C. III, s. 288). Fatih Mehmet'ten (1451) Kanuni Süleyman'a (1522) kadar geçen 3 çeyrek yüzyıl, "dirlik düzeni"ni, Yıldırım Beyazıt zamanı gibi yeniden derebeyleştirmişti. Rüşvet mekanizması, mansıp [makam, rütbe] ticareti yüzünden: "*Paşalar azledildikte, kapularını dağıtmaya mecbur olup, açıkta kalan levend ve sekban bölükbaşları (şimdiki torunları gibi) maiyetleri efradile kapu buluncaya kadar köyden köye misafir olurlar ve kendilerini ve hayvanlarını köylüye beşledirler idi.*" (Ab. Şeref, **Tarih'i Osmani**, C.II, s. 360). Ayaklananlar henüz silahtan tecrid edilememiş Türkmen Kan teşkilatları oldu: Baba Zünnun "Başına Türkmen çapulcularını toplamış", Veli Halife "Adana'nın dağ tarafında Türkmen aşiretleri içinde" isyan kopartmıştı. En büyük isyan, Hacı Bektaş kuşağından Kalender Sultan'inkiydi: "*Kalender Sultan'ın maiyetinin seçkin kısmı, erkânı, ümerası [emirleri] çok defa eski mevkilerini yitirmiş memleket ayanından eski komutanlardandı. Bunlara dervişin hali ve şanı hoş gelmiyor, ondan ürküyorlardı. İbrahim Paşa, işbu zayıf damarı tedbir ve amaç bildi.*" (**Tarih'i Ebul Faruk**, II/292) Çünkü Osmanlı Sadrazamı, yeniçerilerin de katıldığı Sivas'ın Sahfa Meydan Muharebesini kaybetmişti... İsyancılar içine casuslarını soktu. Kalender Sultan, zaten kendi zaferinden kendisi korkmuşça, Osmanlı'yı kovalayacağına, Zülkadırlilere çekilmişti. Sadrazam iki şey yaptı: 1- "Haksız olarak zaptolunan mülkleri ve görevleri (vazifeleri maaşları) sahiplerine geri verdi." Bunun meyvası çabuk toplandı: İlk Zulkadir âyanı Kalender Sultan'dan ayrıldı; 2- "Zulüm ve gadirleri belli olan komutan ve hakimleri öldürttü." Bu da halkı yatıştırdı. Böylece, orduları bozan isyan, başındaki "ayan, erkân, ümera"nın ihanetiyle bozuldu. Çünkü, bu baştakiler, Alman küçük asilleri kadar olsun ilblikten, şövalyelikten nasibi kalmamış, basit satılık KAPI KULLARI idiler. Firavun devletçiliği, bir tutam otlarla bütün o develere istediği hendeği her zaman atlatabiliyordu.

Ortaçağ köylü isyanları, dünyanın hiçbir yerinde başarı kazanmamıştır. Almanya'da da ezildi, Fransa'da da. Fakat, Doğu'daki kadar iz bırakmadan yok olmadı. Daha başarı kazanacağı yerlere tohum attı. Engels'in işaret ettiği gibi: "*Bu köylüplebli sapıtması; derebeyliğin kusva haddine vardığı zamanlar,*

yani Albijualar zamanı, henüz burjuva sapıtmasından ayırd edilemez bir halde bulunuyordu; 14 ve 15. yüzyıllarda, netçe düsturlaştırılmış bir parti programı biçimine girdi ve burjuva sapıtmasından büsbütün bağımsız gözüktü. İngiltere'de Wat Tyler isyanının vaizi John Ball böyleydi. Bohemya'da, Calixtenlerle yanyana bulunan Taboritler böyle oldu. Taboritlerde cumhuriyetçi eğilim, ilahiyatçı garnitür altında gözükiyordu artık; bu eğilim, 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başında Almanya'nın pleb mümessilleri tarafından mükemmelleştirildi. Bu biçim sapıtmalara kendi kendilerini kamçılایıcılar, Lolardlar, vb. gibi mistik tarikatlerin taassubu katılıyordu; bunlar, gerici devirlerde, devrimci gelenekleri etraflarına yayıyorlardı." (Fr. E. G. Pa, s. 57)

Doğu'da bu olmadı.

DOĞU - BATI GELİŞİM ZITLIKLARI

Her medeniyet, toplumu sınıflara böldüğü gün İNSANI UNUTTU. Üst sınıf insan, alt sınıfların da kendisi gibi insan olduklarını aklına getirmede. Bu durum, insanı hiçbir hayvanda görülmedik derecede hem yüksek hem alçak yaptı. Bereket medeniyetin "nurlu istikbal"i ile gözleri kamaşmayan barbar yağınları, Sümer medeniyetinden beri kopardıkları kıyametlerle (tarihsel devrimlerle), ikide bir o rezil çemberi kırıp insanı insana hatırlattı. Buna rağmen, yıkılan antika medeniyet leşleri Yakın ve Uzak Doğu toprakları altına girdikleri vakit bile, ruhlarını yeryüzünde bıraktılar. Ruhların karakteristiği tapınaklardı. Ölülerin Doğu toprakları üstündeki medeniyet gübresi, ister istemez kokuşuk bir miyasma [pis kokulu buhar] idi. Bu miyasma içinde kök salan her toplumda insan çarçabuk yumrulaşıp unutuldu. Gerçi Doğu'da da insan iki ayak üstünde dolaştığı için şekilce gene öteki hayvanlardan farklı görünüyordu. Ama tam Kur'an'ı Kerim'in dediği gibi, her şeye, hatta kendi kaderine bile: "Kör ve sağır kalıp aklını kullanmayan şereddevvâb yürüyenlerin en şer budalası" bir ele alınmaz kustumuk yığın ortaya çıktı.

Doğu'da İNSANI UNUTMA: Durum, "şeref" bile sayılan bir marifet ve kural olmaktan bir türlü çıkamadı. İnsanı unutanlara "Eşraf" denildi. Batıda, tersine, kolay kolay İNSAN UNUTULAMADI. Normal kapitalizm buna çok çalıştı: "sosyal devrim"

çığı ile bir yol başına topladığı demokrasi "cin"lerini, en kanlı kıyımlarına rağmen dağıtamadı. Emperyalizm çağında sürü sürü faşizmleri denedi. Tutturamadı. Doğu'yla Batı'nın bu kesin farkı neden ileri geldi? Doğu neden kendi başına kalsa, belki bin yıllar yılı daha insanı unutacaktı da, Batı medeniyeti, kapitalizm çağındaki bütün çabalarına rağmen, "sosyal devrim" geleneğini, ilkel sosyalizm geleneğinden kaldırıp, Modern Sosyalizm gerçekliği üzerine oturttu? Çünkü, ekonomik sebeplerden başka, Doğu'da ilkel sosyalizm, köklerinden kazındığı halde, Batı'da bir türlü kazınmadı ve kapitalizm doğabilmek için o ilkel sosyalizm geleneklerine tutunmak zorunda kaldı.

Gerek Yakın, gerek Uzak Doğu'da, Hint, Çin, Akdeniz antika medeniyetlerinde barbar akınları ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, eski medeniyetlerin kalabalık toplulukları ve üstün etkileri ağır bastı. Yunan medeniyeti kadar orijinal yaratışlar bile, uğursuz ve kaçınılmaz bir cehenneme düşmüşçe eriyip, Nemrutluğun ve Firavunluğun paslı kalıbı içine döküldü. Gelen barbar, medeniyet sürüleri ortasında azınlıkta kalıyordu. Batı'da, bunun tam tersi gerçekleşti: Roma medeniyeti kadar kan kurutucu teşkilatlı zorbalık düzeni bile, en yobazca ve en hoyratça işlediği Fransa'da dahi, ancak ince bir kabuk kadar azınlıkta kalan insanı tamamıyla kul köle edebildi. Batı'da, kapitalizm ve "sosyal devrim" atı alıp Üsküdar'ı geçinceye kadar, hiçbir kral, yahut İmparator, en kıtıpiyoz Tavaifülmülük tipi Doğu komutanı, hatta bir çavuş, bir uzatmalı er kadar olsun, bütün çevre insanlarını, yüzde yüz kul köle, yüzde yüz uşak, kişiliksiz uyruk yapamadı. Yapmak istemedi değil. Hatta, sosyal devrim ilk başarısını insanlığa sunduktan sonra bile epeyce yaptı. Ama, iş işten geçmiş, "sosyal devrim" bir yol keşfedilmişti. 14. Louis'ler, Abdülhamit'ler Rıza Şah Pehlevi'ler; insanlık tarihi içinde kaç yıllık yer tutabildiler? Ve hepsi de kendilerini en kuvvetli sandıkları gün hiçe indiler. İnsanlık, altı yedi bin yıl önce, Irak'ın güney bucağında ilk Sümer Kentinde unutulmaya başlandı ve bir daha hatırlanmamak için elden gelen yapıldı. İnsan, gene öyle, kendisi de farkına varmaksızın, kuzeyin puslu bir çorak adasında, İngiltere'de bulunuverdi.

Batı'ya sık sık ılgar [akın] eden ve her vakit, her yerde çoğunluğu teşkil eden barbarların, doğrudan doğruya veya do-

laylı olarak etkiledikleri Roma'nın köleleri önce colonlaştılar; sonra colonlar serfleştiler. Serfler, barbar toplumun "ilkel sosyalist" gelenek ve görenekleri ortasındaki sosyal ve ekonomik şartlardan yararlanarak izafi bir toprak mülkiyetine ve hürriyetine, toprağa ömür boyu olsun tasarruf etme hakkına kavuştular. Bu topraklar üstünde, kendi hesaplarına çalıştıkça, ülkenin dirlik ve düzenliğini, toprağın çalışanını adaletli kanadı altına alan taze barbarlara kavuştular. Serf ülkücü yiğit ve azla yetinen beye verdiği rödövanstan (aidattan) arttırabildiği parayla kendi toprakbentliğini satın alabildi: Affranchissement (kurtuluş) mümkün oldu. Elbet, bu imkanın içinde, rönesansa uğramış ziraatin nispeten gelişkin ekonomisi maddi temeldi. Yalnız, o ekonomik rönesans için dahi, önce bir barbar akınının medeniyet kankırmasını toplum içinde ameliyat yapması gerekti. Doğu'da böyle bir gelişme çarçabuk derebeyleşmeyle hiçe indiriliyordu. Batıda barbar şefler, henüz şövalyeliklerini tümüyle yitirmeden önce, tefeci-bezirgan etkilerin ve kilisenin kışkırtmasıyla, Haçlılar Seferi çıkmazına düşürüldüler. Patlak veren kargaşalık, serflerin "hote" [müşteri, kiracı] sıfatıyla kişi mülkü edinmelerine kapı açtı; mülk edinemezlerse, toprak köleliğinden kaçıp, Kuzey Almanya estüerlerinde, (ilk Roma plebleri, Mekke Müslimleri gibi) bezirganlaştırdıkları Hansee adlı kentlere sığındılar. Bütün bir köy halkı, kurtuluşunu sağladığı vakit "hür Komunalalar" doğdu. Azadlılar, bezirgan kentlere kaçışıp, yerleştikçe, "imtiyazlı şehirler" ortaya çıktı. Bu köy ve şehirlerde güçleşmiş insanlar, (burçlu) "burjuva" denilen kapitalistin prototipi (ön örneği) oldular. Ekonomik silahlarla sosyal bağımsızlıklarını bir yol elde eden yeni sınıflar unutulmuş insan durumuna bir daha sokulmak istendikleri vakit, direndiler. Kur'anın buyurduğu uyanıklığı gösterip, gözlerini, kulaklarını ve akıllarını kullanmayı bildiler: "Hayr'ı üd Devvâb" [yürüyenlerin en hayırlısı] oldular. Doğu Firavunluğunda böyle bir sınıf insan, doğmadan boğulur ve boğulduğunu bile ağza alanın kellesi uçurulurdu.

Batı'da burjuvaların ve "sosyal devrim"in gelişmesine engeller çıkarılmadı mı? Kilise bütün Tanrısal heybetiyle, Nemrudluğun ölmez hortlağıydı. En ince görünüşlü kaba yobazlık yollarından toplumun ruhuna olanca afyonu ve esrarı şırınga

ediyordu. Kilisenin en çok etkilediği Frank barbarlarının başına Sezar'ın külâhı geçirilmişti. Ama antika tefeci-bezirgan amaç ve araçlarına göre medenileştirilen, soysuzlaştırılan barbar yığınları, Akdeniz'e kıyı düşen Güney Avrupa'dan kuzeye doğru çıkıldıkça seyreliyorlardı. Önce Roma'nın maddi, sonra Kilisenin manevi baskısını en çok duyan ülke, bugünkü coğrafya de-yimiyle, İtalya ve İspanya'dan sonra Fransa oldu. Roma medeniyeti "Galya" dediği ülkenin barbar insanlarını tefeci-bezirgan medeniyetinin top ateşiyle hayli hırpaladı. O hazırlanmış zemin üstüne, ölen Roma'nın "Ruh'u Habis"i kilise geldi, daha sinsice sokuldu. Tarihöncesinin gerçek seçimle gelmiş sosyalist şefleri olan "barbar krallar"a insanı unutturmak için elinden geleni yaptı; kalleslikle zorbalığın, şerefsizlikle gaddarlığın KARMA kırması olan irsi "medeniyet kralları"nı sahneye çıkarttı. Zavallı "krallar": İnsanı unutacağım derken, kendi insanlıklarını unutup bunadıkça daha az yıpranmış saray bakanlarına yerlerini bıraktılar. Bağdat'ta, Bermeki adlı barbar şefleri kendi milletine karşı kullanmak için yükseltip, işi biter bitmez kah-pece öldürtmenin ününü Binbir Gece Masalları'nda edebiyatlaştıran Harunerreşid (776-809) vardı. Paris'te oyun tersine oynandı: Frankların Bermekileri Bodur Pepinler, Merove Krallarını manastıra kapattılar; tahta çıkan Büyük Charlemagne, Bizansa karşı, Harunerreşitle temasa geçecek kadar barbarlığını inkâr etti. Onun patenti altında tepeden inme getirilen yapma sınıflaşma, Kilisenin el altından barbar krallar arasında kışkırttığı rekabetler, iç ve dış kısır savaşlar, "Nortman" (Kuzey adamı) barbarların akınını zarurileştirdi. Norman barbar aşısı Fransa'yı bile geride bıraktı. Medeniyet, daha barbar insanlara ve daha bezirganlığa elverişli coğrafya üretici güçlerine doğru, güneyden kuzeye göçüp ilerledi. Fransa'da "emniyetsiz" bölge olmuştu. Ren, Elbe, Weser ırmaklarının estüerleri üzerinde Kuzey Almanya'nın Hansee bezirgan kentleri teşkilatlandı; Flaman sanayii gelişti. Genişleyen ticaret daha büyük emniyet istediği için şirketler kurularak büyük sermaye temerküzü başladı. Doğu'da iki kişinin bir araya gelemediği, gelse ilk işleri birbirlerini kazıklamak olduğu bir sırada, Batıda insanların sermayelerini birleştirme cesaretleri, ilkin aile ölçüsünde bile olsa, gene tarihöncesi sosyal gelenek ve göreneklerinin orada

henüz diri kalabildiğini gösterdi. Bu gidiş, daha o zaman yeni sentezine kapitalizme varamaz mıydı? Beklemek gerekti. Kara Avrupası'nın egemen münasebetleri bir hayli derebeyleşmişti. Bunu bize iki olay belgeledi; 1 - Herezi (Sapıtma)lerin kılıçtan geçirilmesi, 2 - Etats-Generaux'ların (Ortaçağ Millet Meclislerinin) boğulması. Bu iki cinayet de Kara Avrupası'nın, Doğu'nun ağızını sulandıracak bir itsellikle (sinizme) başarıldı.

KARA AVRUPA'DA "SAPITMA" KATLIAMLARI VE GERİLEYİŞ

Haçlılar Seferi iki zıt kutbun sentezi idi: 1- Tefeci-bezirgan sermaye, 2- Barbar ilkel sosyalizmi... Haçlılar Seferinin sonuçları, her ülkede bu iki kutbun, barbarlıkla medeniyetin karşılıklı münasebetine göre değişti. Örneğin, İtalya'da ağır basan sonuç tefeci-bezirgan sermaye lehine oldu. Çünkü barbar aşısına en az uğrayan yer İtalya idi. İtalyan bezirgan kentlerinde Birinci Rönesans çiçeklendi. Bu üretim temelinden yoksun bir gelişmeydi. Kadim Fenike medeniyetinin daha sönükçe ve çok az orijinal bir tekerrürü oldu. Makyavelizme ve burjuvalar çağına zemin hazırlamakla kaldı. Daha İkinci Haçlılar Seferi bile:

*"İtalyan yarımadasında dahi manzarayı değiştirdi: Artık büyük derebeylik kalmamıştı; küçük beylerle, Cumhuriyet halinde teşkilatlanmış şehirlerden karma bir düzen doğdu. Cumhuriyet Senatoları (Credenza), çeşitli sayıda (Milano'da 12, Ceneviz'de 6, Floransa'da 4) Konsülleri Genel Kurulları (Parlement) vardı. Bu siyasi rejim Roma'ya kadar sokuldu: Orada, Arnaldo de Brescia, Papa İnnocent II'yi kovdu. (1141)" (M. V Duruy, **Histoire Universelle**, s. 272, Paris, 1891)*

Bu gelişme, hür yaşamaya alışmış, halk meclisiyle idareyi tabii gören barbarlığın, taşlaşmış antika Roma medeniyetini beşiğinde bile ne kadar etkileyebildiğini gösterir. Bu gelişmenin temelinde nasıl çimçim tefeci-bezirgan çıkarının yattığına örnek Dördüncü Haçlılar oldu. Papa İnnocent III, güya coşkun ve Kutsal Müslümanlık düşmanı idi. İlk Haçlıları Filistin'de toz eden Türklere ve Selahattin Eyyübi atlılarına karşı, en az onlar kadar tarihöncesi yiğitlik gelenek ve göreneklerini yaşayan Kuzey Fransa'daki bozulmamış barbar beylerinden bir Haçlılar kolu yola çıkarıldı. Hıristiyan Venedik ne yaptı?

"Haçlılar Venedik'ten gemi istediler. İsteği yapan elçiler heyetinde, bu seferin tarihini yazacak olan Geoffroy de Villehardouin de vardı. Venedik, Haçlılara, önce sağlam parayla navlun bedelini ödetti; sonra Macaristan Kralına ait olan Zara müstahkem mevkiini, kendisi için Haçlıların zaptetmelerini istedi. Böylece, ilk defa din konusundan yüz çevirilmiş bulunan Haçlı Seferi, ikinci defa tahtından kovulmuş Rum İmparatorunun oğlu Alexis tarafından din konusu dışına ayartıldı. Alexis'ye göre, sözde, Kudüs'ün anahtarları İstanbul'da idi. Haçlılar Alexis'yi Tahta çıkarmaya gittiler; derken, o koca Başkenti anarşiye kurban olmuş görünce, zorbazuyla [pazu zoruyla] İstanbul'a girdiler ve bütün İmparatorluğu aralarında paylaştılar." (M. V. Duruy, **age**, S. 280)

Bu "Çingene çalar, Kürt oynar" din gayretlerinde, Fransız Derebeyliği bütün rekorları kırdı. Maksat "İmansızları imana getirmek" değil miydi? Müslüman din düşmanlarını nasıl olsa göz görmüyordu; gönül de katlanırdı. Bizans da epey yabancı sayılırdı. Ya din düşmanları içimizde ise? O zaman Müslümandan önce o sapık Hıristiyanları temizlemeliydi... Türkiye'nin Mardin kentinden Manes (215-276) adlı kişinin doktrinine göre: Varlık, hayırla şer gibi zıtların katışımı idi. İsa'dan önce 660-583 yılları, Med'ler içinde Zerdüşt bu doktrini kurmuştu. Manes (yahut Maniş) o ilkel diyalektik görüşü, sekiz yüzyıl kadar sonra va'zetti: Varlık, biri aslında iyi olan (Allah veya ışık), ötekisi aslında kötü olan (şeytan veya karanlık)'tan derleşikti. Maneş'ten sekiz yüzyıl sonra ise, Güney Fransa, Yakındoğunun batmış antika medeniyetini diriltmeye uğratırken, bu manişizm doktrinini de diriltmişti. Sen misin bu dünyada hem iyi, hem kötü vardır, diyen? İşte Mukaddes Papalık buna kızdı! Aslında, Güney Fransızların gözleri açıldıkça, kilisenin geliri azalacaktı... Gene o zamanlar, bir Fransa yok, iki Fransa vardı: Kuzeydekiler Norman barbar aşısı yemiş oil dilini konuşuyorlardı; Güneydekiler, Akdeniz tefeci-bezirgan gelişimiyle çiçeklenmiş oc dilini konuşuyorlardı. Yarı barbar Kuzeyliler, en kolay başarılacak plaçka [çapul, vurgun] ve zafer arıyorlardı. Haçlılar Seferi ne güne duruyor?

"Çeşitli ırkların karışımı olan Güney Fransa ahalisi içinde" le manicheisme" (Manes doktrini)ni andıran ve öz-akideci (Orto-

doks) Hristiyanlıktan uzaklaşan din kanaatlerinin biçimlenmesi yayıldı. Bu sapmışlara Albililer (Albigois) denildi. (Merkezleri Albi idi). Bunlar, Saint Bernard'ı bile yuhalıyarak karşılıyorlardı. Ortalığa salgın yapmasından ürken Papa İnnocent III, bu sapıklar yuvasına adımını atmaya azmetti. Lega'sı (Papa elçisi) Keşiş Pierre de Castelnau'yu, Toulouse'un (Albi'yi içine alan ilin) kontu Raimond VI'ya gönderdi: Keşiş, sapıklıkların ülkeden sürülüp atılmalarında direndi; ama bir şey elde edemedi. Afroz edilen Raimond tehditler savurdu (1207). Şövalyelerinden birisi, Lega'yı izleyip, Rhone geçidinde boğazladı. Bunun üzerine Giteaux keşişleri, hemen bir imha Haçlılar Seferi yapılmasını va'zetttiler. Verilmiş induljanslar (Günahları affettirecek belgeler: Barbar bununla savaşa kıskırtılıyor), Kudüs gezisi için ne ise aynı olduğundan, uğranılacak tehlike ise ondan (Müslümanla boğuşmaktan) daha az ve elde edilecek kâr çok daha muhakkak görüldüğünden, herkes cümbür cemaat Albi üzerine akın etti. (Bütün din ve dünya derebeyleri, Din düşmanlarını bırakıp, Hristiyan dindaşları ve modern gelişime yol açabilecek Albilileri talan etmeye saldırdılar.)

*"Külah kapıcı, koyu softa, gaddar bir adam olan ve Paris çevresindeki ufacak şatolardan birinin sahibi bulunan Simon de Monfort başa geçti. Savaş acımak bilmez oldu. Bezier'de oturanlardan 15 bin kişi, her yerde bununla orantılı insan, konyun gibi boğazlandı. Latran Konsil (Papazlar Meclisi) Toulouse kontunun kesim çiftliklerini (fief) Simon de Monfort'a verdi; Troubadurların (Güney halk şairlerinin) Şen bilim' dedikleri şiir, bunca kanlı yıkıntılar üzerinde artık şakiyamazdı. Harabelerin ortasına, daima tehdit savuran Engizisyon Mahkemesi yerleştirilip kökleştirildi. Hür düşünceyi öldürmeye muvaffak olmaksızın, habire, insanları öldürdü." 1229 yılı: "Haçlılar Seferinin kârı, o sefere yabancı kalmış bulunan Fransa hanedanına düştü." (Duruy, **age**, s. 284-285)*

Düşünce ve İnanç yasağı Fransa'ya da silah zoruyla sokulmuştu. Toynbee'lerin Batı medeniyetine kaynak yapmak istedikleri dindarlık bu Engizisyon gelişimi oldu. Artık doğu istibdadı Fransa'ya da sokulmuştu. Fransa'daki idareciler de bol bol Nemrutlaşabilirler, insan zekası ve ruhu Firavunca devletçiliğin köleliğine sokulabilirdi. Eğer Batı Avrupa İspanya ve

Fransa'dan ibaret kalsaydı, Hind'in, Çin'in Babil artığı tefeci-bezirgan bütün büyük devletçi canavarlıkları Avrupa insanlığını da kapıkullarının sömürgesine çevirir ve Batıda kapitalizmin gelişimi seraplaşır. Nerede insanın kendi kafasıyla düşünme ve hür ruhuyla inanma kımiltısı görüldüyse, oraya din maskeli kilise haydutluğu dünya Firavun ve Nemrut taslaklarıyla saldırı. Albililerle hemen aynı günler, Arnold de Brescia (doğumu 1100-1110) İtalya'da kurulmuş Komunalardan ve şehir demokrasisinin, din beyleri piskoposlara karşı savunuşlarına katıldı. Kilisenin dime (öşür) ve gönül rızasıyla verilmiş hediyeler (off-rand) ile yetinmesini, dünya mal ve mülklerini laik otoritelere bırakmasını va'zediyordu. 1139 yılı Latran Konsülünden Paris'e kaçtı. 1151 yılı, sığındığı Kızılşakal Frederik tarafından Papalığa teslim edilerek, küfre batmış sapık diye diri diri yakıldı.

Gene o yıllar, Fransa'nın Lion şehrinde Pierre de Vaux (de Valdo) adlı zengin bir tüccar varını yoğunu fukaraya dağıttı. Kuzey İtalya ile Güney Fransa Kentlerinin çiçeklenmiş ticaret esnafı ve sanayi burjuvaları, o davranışı Papa'ya ve kiliseye karşı bir bağımsızlık hareketi olarak benimsediler. Voduva denilen salıklar [müritler], Lombardiya'da "Cathars" (temizler), yahut bizim "Abdal" ve "Fukara"lar gibi "Pauvres d'esprit" (Ruh fukarası), veya "Lion fukarası" adını aldılar. 1176 yılları, vaizler İtalya, Almanya ve Bohemya'ya kadar yayıldı. Fransa'da köylüler ve hele dokumacılar arasında Voduva teşkilatlanması askeri bir mahiyet alınca Papalık kuşkulandı. Voduva müritlerinden "Parfait" (mükemmel) olanlar Komuna halinde bekar yaşıyorlardı; sade "Disciple" (Öğrenci: Şâkird)ler evlenip mal sahibi olabiliyorlardı. Vodualara karşı baskı hiç bir zaman eksik olmadı. Ancak yüzyıl savaşı sıraları, başlarının derdine düşen Krallar ve Papalar fazla ileri gidemediler. Kargaşalığı az önler önlemez, Papa Sixte IV, Vodualara karşı 1477 yılında Haçlı Seferi açtı. 1685 yılı bile ortak Fransız ve İtalyan orduları, 3000 Voduvayı öldürüp, 1000 kişiyi, İsa gibi çarmıha gerdi.

Bu gidişle, Kara Avrupası, kızılbaşları kuyulara doldurup öldüren Osmanlı İmparatorluğuna dönmüştü ve ilkel sosyalizmin halk ruhunda kalmış gelenek ve göreneklerini söndürmüştü. Gericilik, insanı hatırlatan muhalefeti yenmekle, Fransa'yı da birkaç yüzyıl geriletmişti. Düşünce ve inanç baskısı, tarihin hiçbir çağında hiçbir toplumu affetmiyordu.

ORTAÇAĞ MECLİSLERİNİN SONUCU

Biliyoruz, Fransa'da kapitalizmin zaferi, bir gün Etats-généraux denilen Ortaçağ Millet Meclisi mekanizmasıyla geldi. Tıpkı mal ortaklığı ile kardeşliği va'zeden "sapıtma"lar gibi, Etajenerolar da ilkel sosyalizm gelenek-göreneklerinin barbarlık yadigârlarıydı. Ancak kandaş teşkilatı, medeniyet bas-kısı altında az çok soysuzlaştırılmış, tefeci-bezirgan toplumun soygunculuğuna isyan ettikçe ezilip bozulmuştu. Barbarlar, medeniyetle savaşırlarken, sosyalist (yani mutlak demokrat) Kandaşlar Meclisi'nin görevi, savaş düzeni yüzünden Kan Şefleri Meclisi'ne aktarılmıştı. Geniş ülkeler fethedilip de askeri Kan Şefi Kral olunca, Şefler Meclisi'ni birdenbire öldüremedi. Hele krallık şu veya bu sebeple sıkıştıkça, başka tutunacak dalı kalmadığı zaman, hiç değilse din ve dünya beylerinin topluca desteğini sağlamaya çalıştı. Fransa'da 10 Nisan 1302 yılı, Dilber Philippe'in İngilizleri taklit ederek "İLK" Etajeneroyu çağırıldığı yazılır; buna Franklar'da Kandaşlar Meclisi'nin "SON"u demek daha doğru olur. Çünkü, artık doğrudan doğruya şövalye ruhlu Kan şefleri değil: Asaletlilerle Tiers (1- Asil, 2- Din beyinden sonra gelen üçüncü sınıf burjuva) mümessilleri toplantıya sokuluyordu: Dilber Filip, Pamier Piskoposunu tevkif etmişti. Papa, kendi ajanlarına dokunulmazlık sağlamak için Papazı kendi mahkemesinde yargılamak istedi. Krala "Bulle Ausculta fili" (baba emrindeki çocuğu emre itaat belgesi) adıyla bir paylama (remontrance) gönderdi, otoritesini savunan Filip, Notre-Dame de Paris'te Meclisi açtı. Pierre Flote, Papa'nın aforoz tehdidini tahrif ederek; Etajeneroya kralın politikasını tasvip ettirdi. Az sonra iki haydut; Kralla Papa çabucak anlaştılar; Albilerin katliamından ağızları insan kanına alışmıştı. Modern kapitalizme doğru yönelen gidişin mümessilleri, daha kuzeydeki Ren estüeri çevresine yerleşmiş Flaman burjuvaları idi. Din ve dünya derebeylerinin soygununa, keyfi vergilerine (exaction) karşı ayaklanan Flaman burjuvaları, 1302 yılı Courtrai'de beyleri yendiler. 1304 yılı Mons-en-Pevélé'de beylere yenildiler. Artık, ciğeri beş para etmez Kral Allahlaşabilirdi. Döndü "Boniface'ın anısı altında, Kutsal Makamın (Papalığın) sadık (tefeci) milis teşkilatı olan ve uçsuz bucaksız zenginlikleri kralın tamahını kıskırtan Temple tarikatini mah-

kûm edecek hükmü, Papa Clement V'den aldı. 13 Ekim 1307 sabahı, bütün Fransa'daki Templier'leri, en ufak direnmelerine yer bırakmaksızın tevkif etti. (Doğudaki ezeli adalet metoduna uyularak) görülen davalarına talimat verildi; tarikatlılar canavarca günahlar işlemekle suçlandırıldılar ve yapılan işken- ce, her zaman koparttığı itirafları Templierler'den de koparttı. 1308 yılı, Tours'da toplantıya çağrılan Etajenerolar, suçluların, ölüm cezasına müstehak oldukları bildirisini yayınladı ve 1309 yılı 54 Templier diri diri ateşte yakıldı. 1314 yılı, Temple'in Ulu Üstadı Jaques Molay, aynı akibete uğratıldı. 1312'de, Kralın ısrarıyla Clement (Merhametli) Tarikatı kaldırdı." (age) Belki, Fransa kralları İngiliz Parlementosunu taklit için Etajeneroyu toplamışlardı; ama, artık Templier mallarına el koymak için işlenen bu son cinayetle krallık, kendi yavrusunu yiyen Kronos gibi canavarca Firavunlaşmıştı. Bu itsellik, ileride Millet Meclisi olacak Etajenero'nun ikinci defadır Fransa'da kendi kendisini inkâr edişi ve istibdadı destekleyişi oldu.

1314 Ağustos Etajenerosu, Flandr'a karşı kralın istediği tah- siset için açık bono verdiği zaman, bu iş vergi almakla millet oyu istemek sayıldı. Oysa bir yol Firavunlaşan kral, böl ve gü- t prensipince, 14. yüzyıl boyu, Fransa'nın güneyi ile kuzeyini birbirinden ayırdı. Oil dili konuşanlar, oc dili konuşanlardan ayrı Etajenero toplayacaktı. Dikkafalı (Le Hutin) Louis X ile birlikte krallık, bütün barbar kalıntılarını yok etti. Yaman bir derebey irticacı oldu. Dilber Filipin bakanları Filip Euguerrand ve Marigny, Raoul de Presle, o gericiliğin kurbanı oldular. Adı, yalnız kral- lık çiftlikleri serflerinin para karşılığı azadlanması buyrultusu- na karışan Louis X'un ölümü üzerine (1316), kardeşi Philippe, yengesi Isabelle'in zararına Tacı ele geçirdi ve Etajenero vasi- tasıyla: "*Fransızların krallığına kadın halef olamaz*" bildirisini yayınlattı. "*Monarşimiz için bu bildiri temelli bir kural olarak, hiç münasebeti yokken Loui Salique* (Salien Franklarının Ka- nunu) *diye adlandırıldı.*" (Duruy, **age**, s. 301)... Ortaçağ Millet Meclisi taslağı, böylece, yalnız millet geleneklerine tükürmek- le ve kendi kendini inkâr etmekle kalmadı, üçüncü defasında taptığı krallığın hukukuna da ihanet etti. Böylesine prensipsiz, zorbadan aldığı her işaretle maymun gibi oynatılan kapıkulu bir Meclisten, millete hayır beklenebilir miydi? O artık kişiliksiz, pis

bir kral kuyruğu, yahut zorbalığın taharet bezi idi. Bu kuyruk, ihanet için yaratılmıştı. İngiltere Parlementosuna özeniyordu. Ama, kendi gücüyle değil... İngilizler Efendisini Poitier'de esir aldıkları vakit nasılsa kabardı. Kabarışı intihar oldu:

"Devlet büyüklerinden çoğu ile birlikte kral esir bulunduğundan, Dauphin (Kralın büyük oğlu: Veliabd) tarafından toplanmaya çağırılan Etajenerolar, sözcüleri olan Tiers-Etat adına, bezirganlar kâhyası (Prevot) Etienne Marcel aracılığı ile dileklerini dikte ettiler. Sözcüleri şunlardan ibaretti: Tierseta adına Bezirganlar Kâhyası Etienne Marcel, ruhban adına Leon Piskoposu Horoz Robert, asalet adına Vermandais Beyi Jean de Pecwigny, herhangi bir ödenek (Subside) verilmesine muvafakat etmeden önce, başlıca maliye ve adalet hizmetlilerinin azledilip mahkemeye verilmelerini, üç ordre (zümre) içinden seçilecek hükümeti idare edecek bir Şura'nın kurulmasını istediler. 1357 Etaları daha cesur davrandılar, her şeyi gözetmek üzere 36 üyeli bir komisyon tayin ettiler, reformasyonun büyük buyrultusunu verdiler. Bununla, Dofen şu taahhütler altına giriyordu: Etalar oy vermedikçe hiçbir vergi koymayacak, adliye reformu yapacak, bundan sonra paraları zûyuflaşdırmayacak [kalıplaştırmayacak], ve ilh." (V D, 311)

Fakat, bu kadcarcık bir dileğe karşı bile gericiler hemen "dış tehlike" umacısını çıkardılar. Onun ardında, Etajeneronun burjuvalarının İÇERİDE pısırik olmasından başka bir şey gizlenmiyordu. Fransız bugün bile, İngiliz'in tersine tam Şark kafası ile şunu yazıyor:

"Muzaffer İngilizlerle karşı karşıya durulurken siyasi bir reform yapmak, o zamandan beri görüldüğü gibi, hiçbir vakit kurulu hükümeti devirmeye dek gitmediği halde tehlikeliydi. Ondan başka, Reformlaştırma Buyrultusu, birkaç zeki sayılmanın eseri idi; Fransa'nın ne eseri, ne düşüncesi ve ne de hatta isteği idi... Ve Paris, Etaların yapmış bulunduğu şeyi savunup korumak üzere silahlanmaya mecbur kaldığı vakit, onun yardımına koşmak için Fransa'da bir tek kol kalkmadı. Devrim, bir Paris ayaklanmasından ibaret kaldı. Dofen, kendisine dayatılan mükellefiyetlerden sıyrılmaya kalkışınca, Etienne Marcel Veliabhtın gözleri önünde iki bakanını, Şampanya ve Normandiya mareşallerini boğazlattı. Bu zorbalık, zaten Jaque'ların yarat-

tıkları zılgıtlarla şerefsizliğe düşecek olan halk hareketini itibardan düşürdü. Kendisine destek aramak zorunda kalan Marcel, (Düşmanla ittifak etmiş bulunan Navarre Kralı) kötü Charles ile anlaşmaya girdi ve ona Paris'i teslim etmeye kalkıştı. Derken bu komployu eşevin (Belediye mutemedi) Millard keşfedip, Marcel'i öldürdü. Marcel'le birlikte, Parti de öldü. (1358)" (V. Duruy, **age**, s. 311-312)

Bu mantık, İngilizler İstanbul'dayken Kuvayı Milliyeciliği "dış tehlike" ile kötüleme idi. Burada "Paris Devrimi" denilen şey, Bizanstan beri çeşitleri bol bol görülmüş, bizim "Bin bir kocadan arta kalan biyve'i bakir [bakire dul]" İstanbulumuzda habire "tekerrür" eden ve kendi kendisini yok edecek şartları kendi eliyle hazırlayan, bilinçsiz, amaçsız, gerici, kısır bir Osmanlı ayak takımı kargaşalığı, dörtbaşı mamur bir Kabakçı Mustafa, yahut Patrona Halil vakası idi. Etajenero, sonraki iki yüzyıl, Kralın ayıbını örtecek bir kerahet peştemalından farksız kalacak; sonra ona bile hacet görülmeyip, yüzyıl süprüntülüğe atılacaktı. Fransa, halkın sesini bir Meclisle duyurmak için 3 yüzyıl daha yerinde sayacaktı. Engizisyon adaleti altında "Dünya dönüyor" diyecek olanı ateşte yakan İtalya ile İspanya'yı ele almayalım. Daha kuzeyde, daha barbar kalabilmiş Almanya dahi Fransa'dan hallica olamadı. Haçlılar Seferi'nin Almanya'da bıraktığı bütün gelişme, yirminci yüzyıl Naziliğine çok ilham veren Töton şövalyeliği oldu. Nazilik "Gamalı" kaniçici idi; Tötonlar "Kamalı" (Porte-glaive) şövalye adlı softalardı.

"Birinci ve ikinci Haçlılar Seferi aralığında, Breme ve Lubeck burjuvaları, kutsal toprakta kendi yurttaşları için, hizmetleri Almanlarca görülen bir "höpitâl" (Konukevi) kurdular. Kudüs'te her şey dini ve askeri biçime giriyordu. Bu konukevi mensupları, silahlı bir loncaya; Töton Tarikatına döndüler. Tarikat çarçabuk büyük mal ve mülklere kondu. Şefleri, Frederik II tarafından İmparatorluk Prensi payesine çıkarıldı. 1230 yılı, bir Polonyalı Naibi (rejani) Tötonları Niemen ile Vistül ırmakları arasındaki Prusyalıları (şimdiki Prusyalı Slavları) hak yoluna getirmekle görevlendirdi. Tötonlar, bir kısım ahaliyi yokederek ve geri kalanları yendikleri Koenigsberg ve Marienburg kaleleri içine tıkarak görevlerini yerine getirdiler. Bu "Kamalı Porte-glaive" şövalyeler, aynı zamanda, çevre ülkeleri de boyundu-

rukladılar. Prusya, Estonya, Litvanya ve Kurland Töton tarikatı ile birleştikleri vakit, Avrupa Komünyonuna (Ortak pazarına veya dinine) katıldılar. Ve tarikat, 15. yüzyıla dek, üstün iktidar rolünü oynadı. Daha önceleri barbar ve pagan (müşrik, Tektanrılı din bilmez) olan o ülkeleri imana getirdiği gibi, 16. yüzyılda bu papazlar Beyliğini asri laikliğe soktu (sekülerize etti). Sonra kendisi de bir Beylik olarak Brandenburg seçmenleri sırasına girdi." (V D., **age**, s. 3.284)

1410 yılı, Töton'ların iktidarı Tanneriberg'de yıkıldı. Avusturya'da Kara-şerit (Ruban noir) adlı döküntüleri kaldı. Burjuvadan şövalye olursa, bu kadar olurdu... Tarihte, "Olsayla bulsa, bir araya gelse" denilemez. Ama, eğer, İngiltere adası Batı ucunda bulunmasaydı, Kara Avrupası, belki de kapitalizme erişmeden, Hitler'in hayal kurduğu gibi birkaç bin yıl daha Doğu Firavunluğu'na gömülüp kalabilirdi. Doğu Firavunluğu'nun ruh'u habisi olan Kilise, o geniş barbar yığınlarının da neredeyse altından girip, üstünden çıkacaktı. Batı'da da insan, doğru gördüğünü değil, efendisinin müsaade ettiğini düşünen, efendisinin efendisine tapmaktan başka hiçbir inanç taşımaya hakkı olmayan Şark devletçiliğine beyinsiz kapıkulu kesilirdi.

Kara Avrupa'sındaki BARBAR AŞILARI, ilkin kapitalizme ulaşamadıysalar bile, yeryüzünün ondan önce hiçbir yerinde görülmemiş iki büyük sonuç verdi.

BİRİNCİ SONUÇ: ÜMMET yerine MİLLET billurlaşması: Bütün antika medeniyetler, kapladıkları yerlerin barbar insanlarını öğütüp harman ederek bir tek ÜMMET kılığına soktular. Tefeci-bezirgan sermaye münasebetleri ne kadar genişlerse genişlesin, üretim tabii küçük hatta kapalı ekonomiden nasıl kurtulamadıysa, tıpkı öyle ümmet içindeki insanlar da, hangi (ırk-ulus-toplum)dan olurlarsa olsunlar, ilkel yapılarını ve benliklerini (çıkarcı, dil, gelenek, inanç çeşnilerini) olduğu gibi yaşamakta devam ederken aynı ortak medeniyetten olmanın amorf (şekilsiz) yekpareliğini gösterdiler. Görünüşte bir birlik vardı; ama bu kimyadaki ayrı ayrı elemanların amalgam halinde bir araya gelmelerini andırıyordu. Bezirgan medeniyeti bir su idi. Uluslar o suyun içinde erimiş çeşitli cevherlerdi... Batıda sürekli barbar akınları kendi coğrafya üretici güçlerinin özel kalıpları içinde yeni barbar birleşimlerini kurdu. Portekiz-

İspanya-Fransa-İtalya-Felemenk-Almanya-İsveç-Norveç-Danimarka-İngiltere gibi MİLLET'ler doğdu. Gelen kalabalık barbarlar, yerlilerle kaynaşarak, kimyadaki sentez bileşimi gibi, ayrı ayrı elemanlardan bambaşka terkipler [birleşimler] çıktı. Bu yeni toplumlar, medeniyet suyunun içinde eriyen barbar tuzlarının, işba (doyum) haline geldikten sonra gösterdikleri kristalizasyonlara (billurlaşma) benzedi.

İKİNCİ SONUÇ: KAST'lar yerine sosyal SINIFLAR billurlaşması: Bütün antika medeniyetlerde, barbar aşısı geldikçe, kadim medeniyet sürülerinin üzerine Fatih olarak çıkmış bir avuç barbar akıncı, medenileşe medenileşe insan kastları halinde donakaldı. (Hindistan gibi barbar akınlarına çokça kapalı ülkelerde kastlar zamanımıza dek sürdü). O zaman, toplum ehramının [piramidinin] tepesinden dibine kadar basamak basamak "El den üstün, arşa varınca" taşlaşmış bir sınıflar hiyerarşisi, her türlü sosyal gelişim yollarını tıkadı. Batıda, gelen barbarlar Orta Barbar yığınları, yerli ahali henüz yeterince medenileşememiş Yukarı Barbar yığınları idi. Bu iki tarihöncesi toplum insanları, birbirlerini de, aralarına sızmış bir avuç medeni azınlığı da kolayca emdiklerinden karşılıklı kaynaşmalar çok daha kolay oldu. Serf gibi izafi hürriyetli üretmenlerin başları üzerinde Firavunların azgın devletçiliği yerine, parçalı, birbirine düşmüş derebeylerin çatlak düzeni vardı. Antika tefeci-bezirgan münasebetler küçük üretmeni köle edemeyince, bu yığın içinde ikisi de hür ve net: Çalıştıran sermayeci azınlık ile o sermaye emrinde çalışan işçi sosyal SINIFları durulaştı. Din ve dünya aristokratları yanında üçüncü sınıf (tiyerseta): Ne köle ne toprakbent olmadığı için ekonomi kudreti arttıkça siyasi iktidarı da eline almayı bildi.

Antika Roma Firavunluğu Kara Avrupası'nı sardığı zaman, Batı insanı, Roma labirentine girmiş Thésée gibiydi. İlkel sosyalizm kızı Ariadne'nin uzattığı iplikle, adem eti yiyen Minauteore'u (Girit yerine) bu sefer Britanya adasında öldürmüştü. Gerçi, tefeci-bezirgan labirentinden kurtulur kurtulmaz ilkel sosyalizm kızını, Nakaşa'da bırakıp kapitalizme girecekti. Başına çok işler gelecekti. Ama, müstebit krallar Avrupasına Ariadne'nin ipliği uzatılınca, orası da, tefeci-bezirgan labirentinden sıyrılacaktı.

C- AYRIMI

İNGİLTERE KAPİTALİZME NEDEN GEÇTİ?

BARBARLIK VE İNGİLİZ GELİŞİMİ

İngiltere'de işler, niçin Kara Avrupası'ndan bambaşka oldu? Bunu, klasik tarihin kendine has üslûbundan dinleyelim:

"İngiltere kralları aslında mutlak kraldılar; ama kendileri her şeyden önce Fransız olan kraldılar. Onlar, İngiltere tahtını, yalnız servet ve iktidarlarını arttıracak bir araç sayıyorlardı. Özellikle Fransa tahtını ele geçirmeye özeniyorlardı (12'den 14. yüzyıla dek süren savaşlarda olduğu gibi). İngiliz uyrukları (Fransız davranışının tersine H.K.) krallarının bozgunlarından yararlandılar. Krallarını kimi şartları kabul etmek zorunda bıraktılar. Magna Karta (Ulu şart) (1215) yüzünden kral, Büyük Şura'nın rızasını almadıkça hiçbir vergi kesemiyordu. Büyük Şura'da; krallığın kontları, baronları, başpiskoposları ve piskoposları bulunuyordu. Kral (Karta gereği), insanların ne hürriyetlerine, ne mülkiyetlerine dokunma hakkını taşıyordu. Bu anlaşma, temel bir eylemdir. O sayede "Kral kanunun altındadır" ve herkes gibi kanuna uymaya mecburdur. Krallar savaşlarını yürütebilmek için boyuna paraya ihtiyaç duyduklarından, parayı Büyük Şura'dan istemeye mecbur oldular. Böylece Büyük Şura, Kralın daimi bir organı haline geldi. Oysa İngiltere Krallığı, tüccarlar ile koyun yetiştirici toprak sahipleri yüzünden zenginleşiyordu. Bu zenginliği ellerinde tutanlarla da hesaplaşmak gerekti. Bunun üzerine, Büyük Şura yanında "Common People" (Bayağı halk) da vergi kesilmesi için oy vermek üzere Milletvekilleri göndermeye çağırıldı. İngiltere Paramentosunda, milletvekillerinin iki odası (Kamarası) oldu: Lordlar Kamarası, Bayağılar (Avam) Kamarası. Milletvekilleri seçiyorlardı. 1258'den beri, İngiltere'nin

Fransa'dakine zıt bir teşkilatlanması vardı." (Roger Cer, **Histoire**, Askeri yayınlar, 1925, Paris)

Dikkat edelim! Okul tarihçileri, hem kendi iddialarını (mutlak krallığı) kendileri çürütüyorlar, hem olayları gökten inmişçe veriyorlar. Bu olayların nedenleri ve birbirleriyle ilişkileri yokmuş gibi geçiyorlar. Bir kralın iğreti oluşundan, bütün Magna Kartayı çıkartmaya çalışıyorlar. İlkin, yeryüzünün hiçbir kralı, "yerli malı" olmamıştır. İngiltere gibi Fransa kralı da, Osmanlı Padişahı da, "kökü dışarıda" kişilerdir. Kimin haddine düşmüş Doğu Sultanına vergi kesmek için ŞART koşmak? İngiliz kralının bozguna uğramaları da yeterli olamaz. Tersine, Fransa'da bozgun Krala dokunulmazlık sağlamıştır. Yıldırım Beyazıt'ı Aksak Timur demir kafese koyduğu zaman, bütün derebeyler ayaklanmış, ayrıca yeryüzünde ilk evrensel "sosyal devrim" denemesi yapan Şeyh Bedrettin'ler "zuhur" etmiştir. Türkiye, sınırsız sosyalizm şöyle dursun, basit bir Magna Karta taslağı bile kazanamadı. İngiltere'de ilk Magna Kartayı krala dayatanlar, Din ve dünya beyleri (kont, baron, piskoposlar) oldu; sonra Kara Avrupası'ndan kaçıp sığınmış şayak üretimi sayesinde gelişen bezirgan ve hayvan yetiştiricileri, seçimle parlamentoya gelip, devlet işlerinde söz sahibi kesildiler. Türkiye'de beyler, beylerbeyiler, imamlar, şeyhler, Padişah'tan bir söz almayı bile akıllarından geçirmezlerdi. O "Eben an ceddin [kuşaktan kuşağa], istibdatla hükümrân" devlet başı idi. Kanuni'den sonra gelişen "dolap"çı tefeci ve bezirgan sermaye, bütün İmparatorluk topraklarını ve hazinesini emrine geçirdiği halde, kapitülasyonlar elde etti de, toprak beyi olarak derebeyleşmekten ve Padişaha kapıkulu olmaktan fazlasını istemeyi aklına koyamadı... Demek İngiltere'deki olaylar, öyle dıştan, üstünkörü etkilerle olmamışlardı. İngiliz krallarının, gözlerini Fransa'dan ayırmamaları nedendi? Fransa'nın çok daha medenileşmiş, İngiltere'ninse barbar kalmış olmasından. Ve bütün gelişim mekanizması, Kara Avrupası'nda itisafa [doğru yoldan sapan] uğrayan kapitalizm öncüsü üretimin oraya sığınması vb. hep İngiltere'nin, Doğu şöyle dursun, Kara Avrupası'ndan bile çok fazla BARBAR kalışında toplanıyordu. En medeni görünen baronları Kan şefleri oldukları için, krala Allahlık yakıştırmıyorlardı. Kendilerini kralla eşit sayıyorlardı. Bunu daha açık anlamak istersek, bir başka tarih etüdünü okuyalım:

"17. yüzyıl başında Elisabeth ölüp de, Marie Stuart'ın oğlu tahta çıkınca, İngiltere tacı Tудо'lar evinden Stuart'lar evine geçiyordu. O sıra, çoğu Avrupa devletlerinin iç yapılarında önemli bir biçim değiştirme ameliyatı oluyordu. İmparatorluk Roması'nın kulluk geleneklerine mirasçı olmuş ve hele sinama ruhunu yasak eden dini alışkanlıklara boyun eğme formasyonuna uğratılmış bulunan güney ulusları, Rönesansın ve Reformun kendilerine getirdiği hürriyetlerden korkmuşlardı; kendilerini ezen çeşitli istibdatları [baskıcı keyfi idare] muhafaza etmekte efendilerinden daha azgınca çaba gösteren kölelerin o pek bayağı, ama gene de insana her zaman çok acayip gelen manzarasını gösteriyorlardı. İspanya'da Cortez'ler, Charles I Quint'ten beri, artık yalnız hükümdarın dileklerini kayd ve tes-cil etmek için toplantıya çağırılıyordu. Portekiz de İspanya gibi, Mutlak kralın ve Engizisyonun iktidarına boyun eğiyor, o çifte kahredici etki altında çöküşün bütün basamaklarını inmeye başlıyordu. Siyasal hiçliğini güzel sanat harikalarıyla teselliye çalışan İtalya, kendisini ikide bir fethetmiş ulusları, onlara yeni siyaset mecellesi [medeni kanunu] diye Makyavel teorileri ile Makyavelizm 'iuygulayacak becerikli ve kıvrak entrikacıları göndermek yoluyla cezalandırıyordu. Avusturya Evinde (Hanedanında) İmparatorluk irsileşiyordu; bu imparatorluk çevresinde, Alman milletlerinin modern ruh ilerleyişini görür görmez yangın var telaşına en çok kapılanlar toplaşıp saf sıkıştırıyorlardı. Fransa'da Etajenerolar, Fransız Devriminden önceki sonuncu toplantılarını yapıyorlardı; milletin talihi ve alinyazısı, mutlak krallığın avladığı ava yem olarak kullanılıyordu. Bu öldürücü müstebitliğin [baskıcılığın] gölgesi altına sığınacağız diye, ulusların gösterdikleri seğirtiş, genel bir koşuydu. Bu idmana direnç gösterme şerefi, yalnız protestan devletlerine düştü." (Eugene Despois, **Revolution d'Angleterre**, (1963-1688) s. 3, 6. bası: 4, Paris, L. Germer Bailiere et Cie).

Bu "manzara" ne idi? Antika tefeci-bezirgan medeniyetlerin, insanlığı Doğu'da düşürdükleri sosyal batağın Roma medeniyeti gölgesinde, İspanya- Portekiz- Fransa- Almanya ülkelerini de boydan boya kaplaması... O batağa gömülmeyen Protestan devletleri kimlerdi? Yazar işi dine bağlıyor, o ulusların neden Protestan olduklarını sormuyor.

"Hollanda Cumhuriyeti yeni doğmuş bulunuyordu ve bir yüz-yıl içinde ardarda iki defa, Philippe II ile Louis XIV'ün kişiliklerinde cisimleşmiş bulunan istibdata karşı kafa tutma şanına liyakat kazanmıştı. İsveç ve Almanya'da görülen din hürriyeti davasına hizmet etmeye başlamıştı. En sonra başlamış bulunan yüz-yıl, İngiltere, uzun ve sancılı güreşlerden sonra siyaset ve din hürriyetlerini ele geçirmediği ve ele geçirdiği hürriyetleri teşkilatlandırmak ve korumak üzere yeteri kadar sağlama bağlamadıkça sona ermeyecekti. 1688'den beri İngiltere'nin elde ettiği serbestlikler (**Franchises**), adam satın alma ve entrika çevirme yoluyla tehdit edilebilmişti; ama, hiçbir vakit, ne zorla, ne açıktan açığa bilmezlikten gelinerek saldırıya uğratılmamıştı."

"Son İngiliz devrimi patlak verdiği sıralar, İngiltere'nin bütün öteki Avrupa milletlerine bakarak, uçsuz, bucaksız bir avantajı vardı. İngiltere'de, yasaklanmasına hiçbir vakit müsaade edilmemiş hürriyet gelenekleri vardı. Romalıların boyunduruğuna kısmen girmiş bulunan Büyük Britanya, hiçbir zaman tümüyle zincire vurulmamıştı. Romalılar, başka her yerde egemenliklerinden sonra bile sürüp gitmiş olan meş'um [uğursuz] izlerini, İngiltere'de hiç bırakmaksızın geçip gitmişlerdi. Hani o, Sezar'lar uğruna gösterilecek güdümlü kulluk teorisi demek olan Roma Hukuku denilen şey yok mu? O, Rönesanstan ne önce, ne sonra, yeni hukukun dayandığı biricik temel olarak ayakta kalmadı; İngiliz hukukçularının (legistes: kanun koyucularının) ilham aldıkları şey, özellikle Cermen ırklarına has bağımsızlık alışkanlıkları oldu... Ta, 1215 yılı, halkın ve baronların Magna Kartayı Topraksız Jean'a dayatmış buldukları, o şimdi bir hayli uzaklaşmış günden beri İngiltere'de öyle bazı prensipler vardı ki, onlar her türlü tartışma dışında kalıyorlardı. Parlamentolar hayli zamandır, hep yakın tarihlerde toplanmışlardı; krallık iktidarının keyfi idaresini ve suistimallerini meşru göstermek için bile parlamentonun otoritesi gerekli görünüyordu. Büyük prensipler bir ulusun gönlünde yerleşip kökleştiler miydi, pratikte pek çok defalar tecavüze uğramış olsalar dahi, hiç değilse gelecek emniyet altına girmiş demektir. Halk gibi, kral da biliyordu ki, yerleşip kökleşmiş bulunan kanuna göre hükümet sürmeye mecburdu. Kanuna göre ise, hiçbir İngiliz uyruklusu, hükümdarın basit bir tevkif müzekkeresiyle tutuklanamazdı. Kanuna göre, hiçbir ah-

val ve şerait altında bir İngiliz işkence yapılamazdı. Şüphesiz parlamentonun ödenekleri oylama ve kullanımlarını kontrol etme hakkı, Jüri kurumu, kişisel hürriyet, ticaret garantileri tecavüze uğrayabilirlerdi ve nitekim ara sıra uğradılar da; ama bu tecavüzler hiçbir vakit bir hukuk kuralı olarak ayakta durmadılar, yahut kanun maddeleri olarak sicile girmediler. Kaldı ki, öyle tanınmış prensiplere aykırı davranışlar da pek seyrek görüldü ve ciddi bir duruma girdikleri vakit uyrukluların tehdit savuran direnci karşısında başarısızlığa uğradılar. Tudor'ların en yüksekten atıcısı, en gururlusu Henri VIII veya Elisabeth, unutulmaz şartlar ortasında ayaklanma tehdidi ile karşılaşınca gerilediler. Selefleri gibi onlar da biliyorlardı ki, Magna Karta'nın 61. maddesi, İngiliz halkına, Hükümdarları tahtlarından indirme hakkını mutlak surette tanımış idi. Ve bu madde hiçbir vakit ölü edebiyat gibi kalmamıştı. Uzun zamandan beri, Kara Avrupasında bile, İngiliz halkının ünü bu bakımdan pek yerleşik ve kökleşti. Nitekim Freoissard'ın kendisi de bunu farkettiğinden, 14. yüzyıl sonunda, İngiltere için bugün bir asalet ünvanı yerine geçen şu sövgüyü yazıyordu: 'Bu İngiliz ulusu, dünyanın görülmüş görülecek en tehlikeli, en saldırgan ve en gururlu ulusudur.'

"Aslına bakılırsa, bir tek prensip hükümdarların bütün müstebitlik heveslerini şapa oturtmaya yetiyordu: Bu prensip, ödenekleri oylama hakkıydı. 14. Louis'in anılarında pek toyca deyimlendirdiği şu acayip fikri: 'Kral, uyruklarının mallarını ellerinden alabilir' fikrini hiçbir İngiliz Kralı aklından dahi geçirmemişti. Millet en sarp ve kıskanç bir gözetimle, kasasını koruyordu. Kasadan ancak belirli şartlar altında para çekilmesine müsaade ediyordu; ama kasanın anahtarını hiç kimseye emanet etmiyordu. Parasız kalan Kral ise ne adam satın alabiliyordu ne asker besleyebiliyordu. Askeri bulunmayınca hiç kimseye karşı zor kullanamıyordu. İngiliz halkının ikinci cankurtararı bu oldu: İngiltere'de hiçbir daimi ordu yoktu. Fransa'da muntazam ordu kurumu olmadan önce, Fransız asilzadeliği krala daimi ordu hizmetini görüyordu. İngiliz Baronları ise tersine, Ortaçağda kendi çıkarlarını halkın çıkarlarıyla bir arada eriterek, krallığın karşısına hiçbir şeyin dağıtmadığı tutkun bir koalisyon (ittifak) teşkil ederek çıktılar. Halkın bu desteğini, halka imtiyazlar vermekle satın aldılar. Ondan başka, İngiltere'de halk

silahlıydı. Milis kurumu Ortaçağdan beri tarihe girmişti. İngiliz piyadesi, savaş alanında halkın hazır bulunuşu demekti ve bu piyadedeki okçular, parlak Valois şövalyelerinin tam iki defa haklarından gelmişlerdi. Daha sonraları, Kara Avrupa devletleri, halktan ayırdedilmiş ordular teşkil etmeye başladıkları vakit, İngiltere'nin ada oluşu savunması için bir ordu beslemesine hacet bırakmadığı için kralların milli emniyet gibi bir olağan bahaneyi öne sürerek kuracakları muntazam orduyla, uyruklarının itaatlerini sağlamaları imkânını ellerinden aldı.

"16. yüzyıldan beri, o siyasi bağımsızlık tiryakisi ruh, yeni bir güç kazandı; Cermen ırklarında ortak bulunan fertçi direnç fikirlerine, dini ferdiyetçilik fikirleri de gelip katıldığı vakit, siyasi bağımsızlık ruhu bir çeşit dini kutsallaşma biçimini alarak bilinç derinliklerine doğru kök saldı." (E.D., **age**, s. 3-7)

Burada, doğu insanını canlı cenazeden kötü, köle ruhlu yapan Tabulardan çoğu düşüyor. İngiltere'nin ada oluşu, daimi ordu yokluğunu, daimi ordusuzluk ise, başa geçen zorbalık yapamamasını mı getirmiştir? Elbet coğrafya üretici güçlerinin de kapitalizmin İngiltere'de başlamasında rolü oldu. Ama Kara Avrupası'ndaki ekonomik gelişim aşamasına girilmemiş olsaydı, o başlama havada kalırdı. Krala daimi ordu ile Firavunlaşma imkânı verdirtmeyenler, Büyük Britanya Adasının coğrafyası değil, kasasının anahtarını kimseye teslim etmeyen insanıdır. Ve o insan, daimi ordusuzluğu ile, dün ve bugün yeryüzünün en geniş ülkelerini hegemonyası altına tutmuştur. Magna Karta'nın tevkif ve işkence yasağı bütün Doğu Anayasalarında yüzyıllardan beri yazılıdır. İşkence yapılmayan Doğu karakolu var mıdır? Baştağinin işaretiyle, usulüne uydurup tutukluluk kararı veremeyecek yargıç nerede? Yargıcın yiğitliği değil, arkasında hissettiği halk desteği Mahkemenin bağımsızlığını sağlar. Doğu'da: "Teba'yı şahanenin mal ve canı, ırz ve namusu efendimizindir" denir. İngiltere'de bunu hiçbir kral iddia edememiştir, niçin? Çünkü halk onun alnını karışlamıştır. Şark toplumunda, kim olursa olsun, başa geçen en alçak kişinin önünde hemen kul köle kesilmek prensibi, her türlü tartışmanın her zaman dışında bırakılmıştır. Neden? Binlerce yıllık medeniyet, Doğu insanını paçavraya çevirmiştir de ondan. İngiltere'de Kralın da, sapıtacak hakimini de, işkenceye kalkışacak karakolun da karşısına

dikilen şey: Magna Karta'nın 61. maddesi değildir. Bütün dünya Anayasaları böyle "ölü edebiyat"larla doludur. İngiltere'de Magna Karta'yı, yahut anayasasız insan haklarını "tartışılmaz" kılan güç, İngiliz halkının hiç şakası olmayan "ayaklanma tehdidi"dir. Bu güç, Anayasa-babayasadaki "direnme hakkı" değil, burnundan kıl koparttırmayan İngiliz halkıdır.

İngiliz halkı gökten mi inmiştir? Hayır. Barbarlıktan gelmiştir. Bütün dünya milletleri barbarlıktan inmedir. Ama İngilizler, Slavlar bir yana bırakılırsa, Barbarlığı, çok şükür, en geç bırakmış olan insanlardır. Antika medeniyeti yanına güçlkle uğratmış bulunan insanlardır. Onun için dünyanın başka her yerinde asilzadeler, müstebidin köpeği olmayı şeref bilmişler de halkın arkadaşı olmaktansa ölmeye katlanmışlardır. İngiltere'de, baronlar, kendi çıkarlarını, halkın çıkarıyla bir potada "eritmeyi" bilmişlerdir. Çünkü onlar, antika medeniyetin tefeci-bezirgan soysuzlaşması ile kapıkulu olmamış, halk denilen kandaşlarının yanbaşıında savaşmayı şeref bilen Kan şefleri durumunda kalabilmişlerdir. 19. yüzyılda Japonya'yı kapitalizme geçiren Samuray'lar da öyle idiler. Problemin anahtarı budur. "Güney" denilen Kara Avrupa milletleri, bütün antika Şark, sürü gibi: "Kendilerini ezen çeşitli istibdatları ayakta tutmakta efendilerinden daha azgınca çaba gösteren köleler" iken, İngiltere'de "Hürriyetin gelenekleri hiç bir zaman yasaklanmadı" ve "İngiltere uzun ve sancılı güreşlerden sonra, siyaset ve din hürriyetini ele geçirdi." Çünkü "İngiltere'de halk silahlıydı." Eugène Despois: *"İngiliz kanunları... Cermen ırklarına has olan bağımsızlık alışkanlıklarından ilham aldı"* derken, gerçeğin yalnız bir parçasını görebiliyor. Yalnız Cermen ırkı değil, bütün ırklar, tarihöncesi ilkel sosyalizm toplumunda, en az Cermenler kadar sosyal karakter, ahlak ve en önemlisi SİLAH gücü taşıdılar. Despois: *"Siyasi bağımsızlık tiryakisi ruh; Cermen ırklarında ortak bulunan bireyci direnç fikri"*dir derken tam anlayamadığı gerçeği, tekçi burjuva kişi çıkarıcılığı açısından tersine çeviriyor. Bütün tarihöncesi "ırk"larda "BİREYCİ" (Ferdietçi-İndivüdüalist) hiçbir şey yoktur. Onlardaki "Bağımsızlık" gibi görünen davranış, birbirlerine karşı olan müthiş bağıllığın, eşit+doğru+yiğit hür-lüğünden gelir. "Hürriyetin hiçbir zaman yasaklanamamasının gelenekleri", barbar kalabilmelerinden ötürüdür. Bunu Britanya

insanlarının bütün tarihleri açıklar. Despois, İngiliz hürlüğünü "topraksız Jean gününden beri", yani sonradan bir kâğıt parçasıyla oluvermiş sanıyor. Neredeyse gökten inerek yerleşip kökleşmiş gibi, yahut Nazivâri "Cermen ırkı"ndan gelmiş gibi gösteriyor. Geliş, doğrudan doğruya her milletin içinden çıktığı tarihöncesinden, ilkel sosyalizmdendir. Bunu kısaca görelim.

ANAHANLIK GELENEĞİNDEN "MAGNA KARTA"YA

İngiltere'nin ilk tarihte benzer olaylarını yazan Roma Tarihçisi Tacitus; besbelli İngiltere'de gördüğü insanlıkla Romalı medenileri zihninde yüzleştirdikçe, utanç ve tiksintisinden kendini alamayarak, antika medeniyet "nizam-ı içtimai"si, "sosyal düzen"i içinde yaşayan "hür kişi"leri şöyle anlatır:

"Gerçekten dünyaya büyük bir sabır örneği olduk. Eski devirler nasıl hürriyetin son kertesini görmüşse, biz de köleliğin en aşağı derecesine tanık olduk. Hafiyeler, konuşmak ve duymak hakkını bile bizden aldılar. Susmak kadar unutmak da elimizde olsaydı, sesimizle birlikte kafamızı da kaybedecektik." (C. T., **Agrikolanın Hayatı**, s. 4, Arık, 1945)

Yeryüzünü Uzakdoğu'dan Fransa'nın göbeğine dek kaplamış olan bu antika medeniyet rezilliği, İngiliz barbarını yutamamıştı. Aynı günler, barbar İngiliz de Romalı'yı başka türlü görmüyor, antika Romalı'nın Britanya Adası barbarlarına getirdiği medeniyeti, halk toplantısında barbarlar şöyle özetliyorlardı:

"Valinin adamları, Proküratorun [eski Roma'da vali] uşakları, hareketi başımızdan eksik etmiyorlar. Hırs ve şehvetlerinden hiçbir şey kurtulmuyor. Savaşta ganimeti yığıt olan kazanır. Bu Romalıların çoğu korkak, aciz mahluklar oldukları halde, evlerimizi soyuyorlar, çocuklarımızı kaçııyorlar, bizi zorla askere alıyorlar." (C. T., **age**, s. 18)

Romalı'ya "beynini kaybettiren" gizli polis devleti, sınıflı medeniyetti. Yoksa, başka her toplum insanı gibi, Romalı da; Tacitus'un pek yerinde söylediğine göre: "Eski devirlerde hürriyetin en yüksek derecesini" tatmış insandı. O "eski devir", insanı insana düşürerek paçavraya çevirmiş olan medeniyetten önceki ilkel sosyalizm düzeni, barbarlık çağı idi. Çünkü:

"Britanya'ya ordusuyla ilk giren Roma Generali Julius Caesar'dı. Bazı başarılar kazanıp halkın gözünü korkutmuş,

sahili ele geçirmiş ise de, adayı bir mülk olarak kendinden sonra gelenlere miras bıraktığı söylenemez. Ancak keşfettiği söylenebilir. Çok geçmeden (Roma'da) iç savaş başladı. Büyüklerimiz silahlarını kendi yurtlarına karşı çevirdiler. Britanya uzun zaman, barış yıllarında bile unutuldu. Augustos buna politika diyordu. Tiberius emsal sayıp, selefinin izinden yürüdü. Caligula'nın Britanya'yı istila etmeyi tasarladığı iyice biliniyordu; ama kararsız kafası, fikrinden çabuk caydı. Zaten Cermanya'ya karşı giriştiği büyük teşebbüsler de suya düşmüştü. İmparator Claudius ikinci bir istila hareketine girişti. Adaya muntazam ve yardımcı birlikler geçirdi. Vespasianus'u da kumanda heyeti içine aldı. Bu, Vespasianus'un sonraki başarısına bir başlangıçtı. Kabileler boyun eğdiler, krallar esir alındı, böylece kader Vespasianus'a gülümsedi... Konsüllük (Osmanlı'da Vezirlik) ettikten sonra, Britanya'ya vali olarak gönderilenlerin ilki Aulus Plautius'du. Ondan sonra Ostarius Scapula geldi. Her ikisi de seçkin askerlerdi. Yavaş yavaş Britanya'nın güney bölgeleri bir vilayet haline getirildi." (age, s. 17)

Bu Britanya'yı medeniyete sokmak mıydı? Hayır. Tacitus tarih kalpazanı değildir: "Bizden önceki yazarlar henüz bilmediklerini edebiyat yaparak gizlemeye uğraştılar, ben olayları olduğu gibi anlatmaya çalışacağım" (age, 12) der. Ancak o zamanki bilgi düzeniyle gördüklerini açıklar; ona göre:

"Britonlar vahşidirler. Uzun bir barış devresiyle henüz zayıf düşmemişlerdir. Rivayete göre Galler de vaktiyle büyük, savaşçı bir millet imiş. Barışla birlikte üzerlerine bir uyuşukluk gelmiş, içlerinde yiğitlik, hürriyet sevgisi kalmamış. Claudius'un istilası sırasında yenilen Britanyalılar da aynı akıbete uğramışlar; ötekiler, bir zamanlar Galler nasıldıysa öyle kalmışlar." (T., age, 15)

"Vahşi" sayılan "barbar" Britanyalılara, medeni Roma ne yaptı? Önce, barbar toplumların küçük, demokratik dağınıklıklarından kallesçe yararlanıp, onları birer birer avlamaya girişti; Tacitus, barbarın sosyalist KAN teşkilatını veya her kabile bölümünü ayrı bir "devlet", seçimle iktidara gelmiş kan şefini de, medeniyetin zorba devlet başkanı, kralı ile bir tutuyor. Bu karıştırış bir yana bırakılırsa söyledikleri barbar toplumların gerçekliğidir:

"Eskiden (Britonlar) krallara itaat ederlermiş; şimdi reisleri yüzünden çeşitli partilere ayrılmışlar. (Bizim için de, kuvvetli

kabilelerin birlikte hareket etmemelerinden daha faydalı bir şey olamaz)... İki veya üç devletin ortak bir tehlikeye karşı koymak için birleştiği pek görülmez. Bundan dolayı, teker teker dövüşüp, hep birlikte yenildiler." (T., **age**, 15)

İşte, medeni Roma devletçiliği, bölünmüş oymaklar, kolayca yenilen o Britanya'daki barbarlar arasına tefeci-bezirgan Fırvunluğunu sokabilmek için iki yol göttü: 1- Bezirgan münasebetlerine tek tük üsler kurmaktı. Barbar kralları soysuzlaştırmak için, teker teker lükse alıştırdı. Birinci üsler, bezirganlığın silahlı ve göze batan zorbalığı idi. 2- Medeniyet afyonu ile barbar elebaşılarını satın alıp, uyuşturarak kaleyi içeriden fethetmeye çalıştı. Ve bunu en hinoğlunince bilinçle yaptığını Tacitus'ten öğreniyoruz. Yapılan, şimdiki "Amerikan yardımı" idi:

"Bundan başka bir kasaba kurularak, içine eski askerler yerleştirildi. Bazı siteler Kral Kogidumnus'a hediye edildi. (Bu adam bize son zamanlara kadar sadık kaldı.) Gerçekten de kralların kendilerini esaret aletleri olarak kullanmak Roma ulusunun eski bir geleneğidir." (age, 17) "Dağınık bir halde yaşayan medenileşmiş Briton'lar savaşa karşı tabii bir eğilim [yatkinlik] gösteriyorlardı. Agricola'nın maksadı, lüks yaşamayı göstererek onları sulh ve sükûna alıştırmaktı. Özel teşvikler ve resmi yardımlarla, yerlilere tapınaklar, pazar yerleri, konaklar yaptırdı. Heveslileri övüyor, yavaş davrananları cezaya çarptırıyordu. Herkes valinin gözüne girmek istediği için, rekabet, zorun yapacağı işi gördü. Sonra, yerli reislerin oğullarına liberal bir terbiye verdirdi. Briton'ların doğuştan kabiliyetlerini, Gallerin büyük emek harcıyarak elde ettikleri meharetlerinden üstün bulunduğunu söylüyordu. Neticede, biraz önce Romalıların dilini kullanmak istemeyen yerliler, çok geçmeden hatip olmak sevdasına düştüler. Böylece, bizim giyim tarzımız bile moda oldu. Toga [geleneksel Roma giysisi], sık sık görünmeye başladı. Briton'lar yavaş yavaş kötü alışkanlıklarımızın çekiciliğine kapıldılar. Revaklara, hamamlara, süslü ziyafet salonlarına alıştılar. Bu onların esaretini sağlamak için bir tedbirdi; cahiller ise ona 'medeniyet'adını veriyorlardı." (**age**, s. 26)

Demek, "Baticıların bugün hâlâ geri ülkeleri macunlamak için yeni bir şey icat etmelerine hacet yoktu. Fakat, Romalılar Britanya'da "esareti sağlamak" metodlarını modern sömürgeciler kadar tutturabildiler mi? Sekizinci Konsül-Vali:

"Kabilelere boyun eğdirip aralarına kuvvetli garnizonlar yerleştirdi... Bunlara güvenerek, Mona (Man) adasına saldırıya başladı... Valinin uzakta bulunması dolayısıyla, korku kalmayınca, Britonlar aralarında esirliğin kötülükleri üzerinde konuşmaya... kızgınlık ve kinlerini körüklemeye başladılar. 'Sabrın faydası yok' diyorlardı, 'biz dışimizi sıktıkça' onlar, 'medeni Romalılar', üzerimize daha ağır yükler yüklüyorlar. Vaktiyle kabilelerin bir kralı vardı, şimdi ikişer kralı var. Vali kanımızı emiyor, Prokürator, varımızı yoğumuzu elimizden alıyor. Bizim için, efendilerimizin anlaşmazlıkları, anlaşmaları kadar tehlikeli... Biz de en zor olan adımı atmışız; yani toplanmış konuşuyoruz. Sonra bu gibi işlerde ihtiyat, atılganlıktan daha tehlikelidir... Bu fikirlerle coşan bütün ada halkı, Kral hanedanından Boudicca adlı bir kadının kumandası altında silaha sarıldılar. Çünkü onlar, asker komutanlarında cinsiyet farkı gözetmezler." (C. age, s. 18-19)

Yani, İngiltere halkı, birinci yüzyılda, henüz Aşağı Barbarlık konağını pek aşmamış, Anahanca Kandaş bir toplumu yaşıyordu. Onun için, kurnaz Romalı Agricola, tatlı sert soysuzlaştırmasına, "medeniyet" modası ile "esareti sağlama"sına rağmen, Britanyalıları antika medeniyet köleliğine bir türlü sokamadı; huylarınca gitmekten başka çare yoktu. Roma egemenliğinin sonucu bu oldu:

"Britanyalılar, gururlarına dokunulmazsa, asker, vergi, devletin istediği her şeyi seve seve verirler; ama hakarete hiç tahammülleri yoktur. İtaate alıştırmışlarsa da, köleliğe daha alışmamışlardır." (C. Tacit, Ag. etc, s. 16)

Tek tük "kral" çocukları toga modasıyla kandırıldıysa bile, onlar şimdiki Amerikan şirketlerinin ajanları kadar olsun milleti dejenere edemediler. "Sezarlar uğruna güdümlü kulluk teorisi" Briton adasında sökmedi. E. Despois haklıydı: "Büyük Britanya hiçbir vakit tümüyle zincire vurulmamıştı." İşte, İngiliz Magna Kartası: O henüz Tomris [Massagetlerin anahani] gibi anahan örneği Boudicca adlı Amazonların buyruğunda antika medeniyet baskısına karşı ayaklanıp savaşa giren ilkel "sosyalist" toplumun zaptedilmez, hürlük, eşitlik, doğruluk, yiğitlik gelenek ve görenek üretici güçlerinden kaynak olacaktır.

İNGİLTERE'YE NORMAN BARBAR AŞISI

İğreti Roma medeniyetinin bıraktığı kiri, 5., 6. yüzyıllar boyu, Britanya adasında yıkayanlar gene barbarlar; Anglo Sakson Jut Cermenleri oldu.

*"Kymriler, yani ülkenin çocukları, toprağın sahipleri, iki yüzyıla yakın süre, Breton ırkına karşı Anglo Saksonların güttükleri mücadeleyi işgalcilere hiçbir vakit atfetmediler. Galliler'in, İrlandalılar'ın, İskoçyalılar'ın daima canlı ve yakıcı kalan kinleri, Ortaçağ boyunca milli birliğin gerçekleşmesine hep engel olmaktadır. Anglo-Sakson ulusları ve krallıkları, rekabetlerle yırtınıp durduğundan, ikide bir kendini gösteren çabalara rağmen, adaların birliğini gerçekleştirmekte kudretsiz kaldılar. Onun için, Danimarkalılara ve Norveçlilere kolay av oldular. O yabancılar 10. yüzyılda İngiltere'yi fethettiler. 11. yüzyıl başlangıcında İngiltere'yi Skandinav İmpartorluğunun uyrukluğuna sokarak egemen oldular. 12. yüzyılda 16 Kontluğu içine alan bütün bir ülkenin tümüne birden, hâlâ: Danelag, Danelaw, Danorum provincia (Danimarka yeri, eyaleti) adı veriliyordu." (Maxime Petit, **Histoire Général des Peuples**, c.1, s. 201-202)*

İngiltere'de bin yıl önce "milli birlik" olmamış; çünkü o zaman Britanya halkı, sopayı görünce katarlanıveren antika köle ve kapıkulu sürüsü değil, her kişisi sosyalist toplumun kişilikli çetin leblebisi idi. Önüne gelen zorbanın dişini kırıveriyordu. Öyle "birliksizlik"e insanlık bugün ne kadar şükretse yeridir: 1) Magna Karta, 2) Kapitalizm, 3) İlk modern büyük ütopyici sosyalizm orada çıktı. Bu üç basamaklı gelişim, tesadüfen arka arkaya sıralanmadı. Doğuda, beş altı bin yıldır en itsel (sinik) yollardan kıyasıya uygulanmış biricik, birleşik, devletçi firavunluk sistemi, tefeci-bezirgan medeniyeti şahikaya çıkarırken insanı yerin dibine indirip unutmıştır. Sömürücü bir avuç üst insanı Allahlaştırarak, geri kalan geniş çalışan yığınları, nereye doğru ürkütürsen, oraya akıp batacak kişiliksiz kul sürüleri durumuna sokmuş uçsuz bucaksız antika ulusal birliklere kavuşamadığı için, İngiltere'nin nesi eksik kalmıştır? İngiltere'nin modern kapitalizme kaynak olması, biri ötekisinden daha barbar insan toplumları sayesinde. Onlar güneyden geçen medeniyeti, insan hürriyetiyle uzlaştırmışlardır. Güney antika medeniyetleri kuzeye sızdıkça, sanki insan mal-

zemesinin soysuzlaşmasını İngiltere'de önlemek için, boyuna kuzeyden güneye barbar göçleri gönderen İskandinav barbarlığı elbet tarihin göstermeye çalıştığı gibi bir "imparatorluk" değildi. Atila, Oğuz, Cengiz, Timur ordularının step yerine denizde koşan oymaklarıydı. Onun gönderdiği barbarlardan kalma kontluklar da, hiçbir vakit Fransa'daki Charlemagne'ın kontlarına benzemediler. Çünkü Roma bataklığını beş yüz yıl önce Anglo Sakson barbarları, beş yüz yıl sonra da Skandinav barbarları temizlemişlerdi.

Yakından bakalım. Northman denilen kuzeyli barbarlar, Britanya toplumunu hiç durmaksızın aşıladılar. 787 yılları arasında daha çok Grek'lerin Yunanistan'da yaptıkları biçimde gelgeç korsanlıkla işe başladılar. "Kıyı berduşları", yahut fırtınadan kayığı batmış balıkçı kılığına girip, Britanyayı önce casusluyorlardı. Arkadan, sanki Hristiyanlığın Britanya adasına sokup yerleştirmek istediği "insanı unutmama" sistemini ikide bir yıkmak istiyormuşça, *"manastırlara, münferit çiftliklere saldırıyorlardı."* (H. G. dp.) Hadise, İngiltere ile sınırlı değildi. Charlemagne İmparatorluğundan 77 yıl sonra, Kara Avrupası insanların hür ve eşit barbar gelenekleri ile birlikte üzerine bastıkları toprak temeli de kaymıştı. Kara Avrupası Kel Şarl'lerin (Charles le Chauve) veya şişko Şarl'lerin (Charles le Gros) ayarında birkaç yüz derebeyi elinde kıvranıyordu. Dünyanın hakkından ancak yeni bir "Tufan", bir barbar akını gelebilirdi. Arabistan'ın güneyinde, Kent seviyesine çıkmış Yukarı Barbar Araplığı orijinal İslam medeniyetini kurmuş, Hint'den İspanya'ya dek cihan ticaret yollarını açmış idi. Fransa yolun ortasında, yenilmiş, geri çekilip, Tavaif-ül mülûkleşmişti. ORTA YOL üzerinde Bizansla karşı karşıya çıkmaza girmişti. Tarihöncesinde Neanderthal insanının, tarihte Hunların kullandıkları KUZEY YOLU'ndan, Macarlar, Skandinavya'dan Northmanlar çıkageldi. Macarlar klasikleşmiş kara yollarından geldikleri için daha çabuk istikrarlaştırılabildiler, Hristiyanlaştırıldılar.

"Northmanlar, önlerinde yalnız denizi serbest buldular ve 'Kuğular Yolu üstüne' atıldılar. Onlar bu yolun fırtınalarıyla ah-baptılar. Vikingler, yahut Anse (çengel) çocukları hiçbir tehlike ve kaza beladan yılmıyorlardı: 'Kasırga bizi istediğimiz yere götürür' diyorlardı. Uzun kıyıları boyunca, ırmak sularının dö-

küldükleri yerlere gidiyorlardı. Çapul ediyorlar, adam öldürüyorlardı; sonra elverişli bazı noktalar üzerine yerleşiyorlardı ve oralardan, ahaliye 'mızrakların kutsal türküsünü' söyleyerek, ülkeleri bir baştan öbür başa koşup aşıyorlardı." (Duruy, **Hist**, Üniv., s. 252)

Bu, tipik bir Moğol akını değil midir? Macarlar da, Normanlar da, üzerine saldırdıkları Hıristiyan medeniyeti içinde eridiler. Duruy bunu dinle izah ediyor: "*Araplar, bir bakıma orijinal bir medeniyete sahiptiler, çünkü özel bir dinleri vardı; Nortmanlar Hıristiyanlığa yakalandılar ve öteki Hıristiyan milletlerden ayırtlanmadılar*" diyor. Macar ve Normanlar inançsız insanlar mıydı? Onların da, Türklerin Şamanizmi gibi ilkel tapınçları vardı. Araplarla Normanların farkı: İslam Araplığının Kentten çıkma Yukarı Barbarlık Konağından gelmeleri; Normanların, Macarlar, Moğollar, Türkler gibi göçebe Orta Barbarlık Konağını aşmamış bulunmaları idi... Burada bizi ilgilendiren yön, özellikle Norman Orta Barbarlarının aynı insanlar oldukları ve aynı akınları yaptıkları halde, Kara Avrupasında başka, Britanya adasında büsbütün başka sonuçlara kapı açmış olmalarıdır. Normanlar "La messe des lances" (mızrakların ilahisi)ni İtalya'dan, şimdiki Rusya'nın Novogorod kentine kadar bütün Avrupa'ya duyurmuşlardı. Fakat, Northmanlar akını:

I- Kuzey Kara Avrupası'ndaki en tipik sonuçlarını Fransa'da verdi: Orada çökkün derebeyliğe uğramış düzenin baskısı altında ezilen insanlık, Normanlara karşı doğru dürüst hiçbir direnç göstermediler. Alt sınıflar her zaman ilgisiz ve bıkkındırlar. Ama, bu defa, postları konu olan üst sınıflar da başka türlü değil idiler.

Bütün tepkileri şu oldu:

"*Bir krallık buyruktusu, kontlara ve Kral vasallerine (kapıkullarına) eski şatoları onarmalarını, yahut yenilerini inşa etmelerini emir buyurdu; ülke çarçabuk şatolarla kaplandı. Adım başında duraklayan işgalciler, geçilmesi güçleşen o yollar üzerine seğirteceklerine emniyetli ve bereketli bazı yerlerde yerleşmeyi düşündüler. 911 yılı Neustrie ülkesini kendi kendilerine bağışladılar: Üç çeyrek yüzyıl süren uzun uzadıya yakıp yıkmalar, derebeyliğin zuhurunu hazırlamış oldu.*" (Duruy, **age**, s. 252)

II- İngiltere'de Norman akınlarının sona erışı, Fransa'dakinin taban tabana zıddı oldu. Britanya'da ne Roma Hukuku, ne Kilise medeniyeti, toprağı ve insanı yeterince bozup çürütememişti. İçeridekilerle dışarıdan gelenler arasında savaş, Yukarı Barbarlıkla Orta Barbarlık arasındaki çatışma kadar yaman oldu. Anglo-Saksonlar'la Normanlar'ın güreşi, barbar savaşlarının, ezeli kanununa uydu: Önce kıyasıya kanlı boğuşma yaptılar, sonra, bir taraf üstün gelince, öteki tarafı yok edemeyince, kullastırma kalkışmadı, onunla eşit ve hiç değilse insancıl haklara göre kaynaşiverdi.

Antika medeniyete bulaşmış Yukarı Barbar Anglo-Saksonlar içinde az çok zenginlik farklılaşmaları kandaşlık bağlarını gevşetmişti ama koparmamıştı. Yenilgilerinin birliksizliğinden geldiğı belliydi. Medenilerde bulunmayan barbar gelenek ve görenekleriyle, toplumca toparlandılar:

*"Sakson Heptarchie'si (Yedili idaresi), 927 yılı, büyük Egbert'in zamanında, artık bir tek monarşi biçimine girmişti: Egbert, İngiltere kıyılarına gemilerinden çıkmış ilk Northmanları püskürttü... Büyük Alfred, (871 yılı), Northmanların ilerleyişlerini durdurarak, krallığa yeni bir biçim verdi: Genel çizgileri ileride korunacak olan bir teşkilatlı düzen kurdu. Ülke kontluklara bölündü; 12 Francs-tenaciers (Jüri) ile adalet yürürlüğe geçirildi; genel işler Wittenagemot, yahut Us'lular Meclisi içinde yarı irsi, yarı seçilmiş bir krallığın yardımı ile kararlaştırıldı." (Duruy, **age**, 252) (Büyük Albert, Rönesansa uğrattığı kan demokrasisi ile kral olduğu için): "Kanunları İngilizlere yurtseverlik ve güven duygusu verdi. Edebi eserleri dil üzerinde kesin etki yaptı. Bir donanma, bir askeri teşkilat yarattı. Kralın otoritesi bu çağda kuvvetlendi. Kral, Wittenagemot denilen bir Şura tarafından seçilir ve Canterbury Başpiskoposu tarafından takdis edilir... Daha şimdiden, İngiltere'nin övücünü arttıran kurumlar taslaklaşır kontluk veya shire, yüzlük veya hundred ve en sonunda köy veya township çerçevesi içinde az çok muntazam aralıklarla insanlar toplantıya çağırılırlar; yukarının buyrultularının meşruluğı bu toplantılarca onaylanır; adaletin yerine getirilmesine o toplantılar yardım ederler. Aralarında Theyn'ler ayırdlanır: Bunlar sonraları lord olacaklardır ve onların çevresinde hür insanlar çeşitli kategoriler halinde sıralan-*

*miş bulunurlar. Son basamakta köleler yahut serfler bulunur. Şehir nüfusu az kalabalıktır: 11. yüzyıl sonunda 200 bin kişiyi güç bulur. Londra ile York bir yana bırakılırsa, Romalı kentlerden hiçbir şey kalmamıştır. Göçebe hükümet için geçit yeri olan Wessex'in başkenti Winchester'in ahalisi azlıktı. Bu yer, ancak taç giyme günlerinde canlanıyordu. Bununla birlikte 20 kadar merkez; bezirganları, esnafları, vaizleri yahut hacıları çeker ve para basarlar. Bunlardan Londra bir yana bırakılırsa, en kalabalığı 10 bin kişi tutmuyordu." (M. P., **Hist. Gen.** des. p., c.1 s. 204)*

İşte, İngiltere'nin modern demokrasiye kök olacak ilk durumu böyle doğdu. Klasik tarih, o durumdaki bütün demokratik kurumlarla bıyık altından alay ederek, hepsinin hiç yoktan, sanki Büyük Robert'ce icat edilmiş gibi fıskırdıklarını anlatmak ister. Oysa bütün kurumlar, açıkça tarihöncesi "kan teşkilatı" gibi köklü ve ciddi kaynaktan geldikleri için güçlüdürler. Onun için klasik tarihin:

"Çok defa alkış ve takdis (sacre), kendini dayatan efendinin tanınmasından ibarettir. Şüphesiz, bir yol takdis edilen kral mutlak değildir. Vahim kararlar şura halinde alınır; ama, hükümdar iradesine, çok defa hazır bulunan üyeler katılırlar." (age), gibi alafrağa septizim [kuşkuculuk] lakırdıları canlı "kan" realitesinin varlığından hiçbir şey yitirmez. Roma'nın antika tefeci-bezirganlığından yalnız olumlu yanlar kalmış, bütün firavunluklar silinmiştir. İnsanların aksiyon yapanları, henüz hür kandaşlardır. Arada serfler de bulunsa, Theyn'ler, tarihçilerin göstermeye çalıştıkları gibi Kara Avrupa derebeyleri değil, "kan" şefleridirler. Ancak çok sonraları, Kapitalizm İngiltere'de yuvasını yaptıktan sonra, kamu topraklarını çala çala lordlaşacak; ağalaşacaklardır. Kralın "kendisini empoze etmesi", "iradesine katılınması" ancak kralın kandaşlarından biri olmadığı, bir avuç vurguncuyu temsil ettiği toplumlarda yadırganır. Burada kralla öteki kandaşların çıkarları hemen aynı olduğu için, iradelerinde zıtlık yoktur.

FİRAVUNLAŞMAYA KARŞI "MAGNA KARTA"

Antika medeniyetlerin "Ruh-u habis"i kilise, eli kolu bağlı mı kaldı? Elbet İngiltere'ye de burnunu soktu. Fransa'nın kuzeyin-

deki az çok derebeyleşmiş Norman barbarlığı, "çiçeği burnunda" duruyordu: Kolay macera arıyor, din ülkücülüğü güdüyordu. İleride Haçlılar Seferine staj yaptırılırca Kilise tarafından kışkırtıldı. 1066 yılı Günah Çıkartıcı Edward ölünce İngiltere tahtına dört istekli çıkmıştı. Halk Meclisi, Harold'u seçti. Papa fırsatı kaçırmadı: Cihad bayrağı gönderdiği Piç Giyom'u öne sürdü. Normandiya'da "toprak vadedilen şövalyeler", daha üstün silahlarla Hasting savaşında taş baltalı Britanyalıları yendiler. Ama bu, hiç de kilisenin umduğu bir Nemrutça kullaştırmayı getiremedi. Piç Giyom, ardı arası kesilmez savaşlardan baş alamıyordu. En sonunda ayakta durabilmek için, Britanyalıların barbar geleneklerine boyun eğmek zorunda kaldı. H. G. d. P'ye göre: 1086 yılı "*Salisbury Meclisinde 60 bin büyük küçük vasaal toplanıp yeminleştiler ve Domesdagbook denilen arazi defterini buyrultulaştırıldı.*" Bu, Normanların eşitlik çerçevesi içinde Britanyalılarla bir çeşit antlaşmasıydı. Onun üzerine:

1- Kilise tepildi: "*Grégoire VII krala bir sadakat yemini (al-légece) dayatmaya kalkıştı; Sakson kralları bunu kabul etmediler. Giyom da reddetti.*"

2- Britanyalılarla kaynaşıldı: Giyom: "*Wittenagemot'u periyodikleştirdi* (muntazam arayla toplantı). *Yılda 3 defa Pak'ta, Pantekot'ta, Noel'de, elden geldiği kadar büyük baronlar ve pralat'lar* (mor cübbeli din uluları), özellikle Winchester ve Londra'da toplantıya, Witenagemot Meclisine çağrıldı. Orada kanunlar çıkartıldı, büyük kararlar ilan edildi ve büyük salonunda Giyom, başında tacıyla gönülden şöenlere başkanlık etti." (HGdp, 204/1)

Kilise, bu ihaneti affetmedi. Giyom'un oğlu Robert'i ve Fransız kralı Filip I'i kışkırttı. Giyom, Mante'ta yaralanıp, Rouenne'de öldü (1087). Yerine geçen Guillaume II, gene R. Flambard'ın kışkırtmasıyla; baskı yapmaya yeltendi. Ava çıktığı gün, kimin attığı bilinmez "meçhul" bir okla avlanıp öldü... Britanyalıların şakası yoktu! Tahta geçen küçük oğul Henry I'in ilk işi: "*Flambard'ı hapse atmak ve bir Hürriyet Kartası ilan etmek oldu. 15 Ağustos 1103 günü, eski Britanya Krallarının yapmış buldukları iyi hükümet vaatlerini yeniledi.*" (HGdP, **age**) Ölünce, kızı Mathilde'i yerine geçirmek istemişti (1135). İngilizlerin Fatih, Kilisenin Piç dediği Giyom'un torunu Etienne de

Blois daha açığöz davrandı. Tahta çıkar çıkmaz *"Henry I'inkine benzeyen Kartalar çıkarttı. Herkes onu tanıdı."* (HGdP., 204/2) İngiltere'de kral olmanın birinci şartı, Britanya'ya Hürriyet Kartası sunmaktı. Ve o yeryüzünün en yabancı ülkesi, bu Kartalarla ansızın gelişme temposunu her yerdekinden öne geçirtti.

1154'te kral olan Plantagenet'lerden Henry II "İngiliz değil"di. *"Dedesi Henri I'in sunduğu Karta'ları ilan edince, birçok haydut yatağı şatoları uçurup, maliyeye düzen verdi."* *"Şehirlerin önemi hatırı sayılırca arttı... Londra loncaları zenginleşti. Büyük sayıda şehirler sayısız imtiyazlar satın aldılar."* Tabii bu gidiş, Britanya toplumundaki toprak üretmenlerini sömürülmekten kurtarmıyordu. Ama, Kara Avrupasına dek yayılmış antika tefeci-bezirgan sisteminin İngiltere'de de mutlak bir köle ve kul sistemi yaratmasına engel oldu. Bir tek Firavun'un başa geçip, bir milleti kapıkulu yapması imkansızlaşmıştı. Kartalar Hürriyeti, izafi de olsa, modern burjuva demokrasisini andırır gelişmelerin yoluydu. Kendi ırkının pek az İngiliz olan prensleri içinde en az İngiliz olan *"Arslan Yürekli Richard, 6 yıllık krallığı sırasında, İngiltere'de 6 ay oturdu."* (zamanında) *"Her kontluk, şeriff'e (kralın idare mümessiline) asistanlık üzere dörder şövalye seçmeye çağrıldı. Londra ile Lincoln'un, Belediye Başkanlarını seçme hakları teyid olundu."* (H.G.d.P.) O çağdan 800 yıl sonra bile Türkiye'de hâlâ İstanbul Belediye Başkanı seçiminin ne olduğu düşünülürse, 800 yıl önce İngiltere'nin nerelerde bulunduğu tasarlanabilir. Arslan Yürekli Rişar, tam Kilisenin istediği enayilerdendi. Haçlılar Seferi dönüşünde Avusturya dükü Leopold'a, fazla yolunduğu için define aramak üzere saldırdığı Chalus şatosu önünde öbür dünyayı çocuksuz boyladı. Birbirine giren dört beş taht gönüllüsünden, yeğenini öldüren topraksız Jean, tacı başına geçirdi. Ama dünyayı kendisine darıltmıştı. 1205 yılı Canterbury Başpiskoposu ölünce, yerine geçecek kişi üzerinde Papa'yla Topraksız'ın arası açıldı. Topraksız'ın aradığı bu idi: Manastırın topraklarına el atıverdi. O zaman yeniden Papalık, Kral ve Britanyalılar arasında üçlü kumara oturuldu:

"Jane, Milli Anglikan Kilisesinin elemanlarını toplamayı başardı. Bu hakiki bir schisme (kiliselerin bölünüşü) idi... (Papa) Innocent III, İngiliz Kralına karşı iki düşman salıverdi; İç düşman 'büyük baronlar', dış düşman Ogust Filip II'.. Baronlar,

piskoposlar, büyük şehirler (Papanın hakemi olan) Etienne Langton'un başkanlığı altında birleştiler. (Herkes de, Papa'nın aşığı cuk oturdu sanacak derken.) Uzun müzakerelerden sonra 15 Haziran 1215 günü Runnymede ovasında, İngilizlere büyük Hürriyetler Kartası (Magna Karta) bağışlandı. Tarihin en büyük eylemlerinden biri olan bu akt: Bir yandan kral, öte yandan büyük baronlarla Kilise ve Büyükşehir mümessilleri arasında yapılan bir barış antlaşmasıdır. Kişi (ferd) hürriyetlerini ve nizamlı adalet idaresini garantiliyor, maliye işlerinde kralın haklarını sınırlandırıyor. Kral, bir şura halinde toplanmış Pralat'larla, beylerin tasvibini almak zorundaydı. Bu şura, parlamentonun aslı oldu. Daha imzalar atılıp, parşömenler mühürlenir mühürlenmez, güreş yeniden başladı. (Kilise ile Krallık oynamış, Britanyalılar parsayı toplamışlardı: Antika medeniyetin ruh-u habisi bu kündeye gelir miydi?) Jan para ve asker buldu. Papa, (Kralı Kilisenin ağı içine sokmak üzere) kralı Karta'ya riayet etmek için verdiği yeminden muaf tuttu. Kral düşmanlarını Londra'ya sıkıştırdı ve Kuzey'e bir sefer açtı; ama (alangle [İngiliz usulü] kündeyle) hemen hemen ansızın öldü. 1216 Ekim günü, kimilerince şeftaliyle bira içmekten, kimilerince de kıskanç bir keşiş tarafından zehirlenerek öbür dünyaya göçtü." (HGdP., 206/2)

Britanya ahalişi böylesine tekin değildi. Onun eline geçirdiği Hürriyet Kartasını, Papa veya Kral, ne yalnız başlarına, ne elele vererek bir daha kopartıp geri alamıyorlardı. Bir "meçhul" ok veya şeftali, müstebidi olmamışa çeviriveriyordu! Toplum, köleliği tutmadıkça, resmi din de tutunamazdı. Onun için, İngiltere'de Papa'nın Katolikliği halkı kullaştırmak isteyince, karşısında Protestanlığı buldu. Protestanlık zamanla beylerin ve krallığın yordakçısı olunca, karşısında halktan gelme tarikatleri, Püritenliği buldu. Hürriyet de ne kelime denecek, hürriyet, ekonomik gelişmeyi, tekniği yaratır mı? Evet yarattı. İnsanı robot yapan medeniyet kulluğu, her türlü büyük keşifleri öldürmüş, çünkü zekayı da köleleştirmişti. İngiltere'de hür düşünce köleleşmemişti. Magna Karta ilan edildiğinde henüz beş yaşında olan, sonra Oxford Fransisken papazlığına girecek olan Roger Bacon (1210-1293) Yeryüzünün yalnız İngiliz bölgesinde şöyle bağırıyordu: "*Aristotalis'in bütün kitaplarını*

yakardım; çünkü onları incelemek zaman kaybından başka bir sonuca götürmüyor, yanlış üstüne yanlış doğuruyor ve cehaleti arttırmaktan başka bir şey yapmıyor!" Bu sesleniş, bütün Avrupa'yı kaskatı yapmış skolastiğin, antika medeniyet formüllerinin bir anda yakılmasıydı. O İngiliz "din adamı": "Cehaletin şu dört başını itham ediyordu: Otoriteye saygı göstermeyi, örf ve adete saygı göstermeyi, cahil kalabalıkların kanaatlerine önem vermeyi ve kendisini eğitim görmeye bırakmayan gururlu içgüdülerimizi... Bu dört başlı düşmanın üstesinden gelelim, önümüzde bütün bir dünya açılır." (H. G. W., **Ess. de I'Hist. Üniv.**, s. 374)

Teknik keşif nerede mi? Magna Karta'dan bugüne dek yapılmış bütün büyük icatları, Roger Bacon gözleriyle görmüşçe, 800 yıl önce buharlı gemiyi, otomobili, uçağı haber veriyordu:

"Kürekçisi bulunmayan gemicilik makineleri olacak, öyle ırmaklara ve Büyük Okyanusa adapte olmuş bir tek kişinin güttüğü büyük gemiler, (kürekçi) insanlarla doluymuşçasından daha büyük bir çabuklukla ilerleyeceklerdir. Onun gibi, hiçbir çeki hayvanının yardımı olmaksızın hareket edebilecek arabalar, (cum impetu instimobile), tıpkı kadim insanların üzerinde dövüşüklerini sandığımız oraklarla mücehhez savaş arabaları gibi sürüleceklerdir. Uçan makineler de mümkün olan şeyler düzeni içindedir; öyle ki, insan bunların ortasına oturabilecek yapma kanatlar, bütün hızıyla uçan bir kuşun kanatları gibi havayı dövecektir. "

Zeka, teknikten önce kanatlanmış, uçuyordu. Tesadüf değil. Görüş, Kristof Kolomb'un yelkenli gemiyle Okyanus'a açılışından 200 yıl önce yazılmıştı. "İnsanlar çözümleyebilecekleri problemleri önlerine koyarlar"dı. Zeka: Kapıkulluğundan toplum ölçüsünde kurtuldu mu, kişi, yaratıyordu. Bu, İngiliz papasının insanüstülüğünü değil, İngiliz toplumunun antika tefeci-bezirgan medeniyeti Firavunluğuna düşmediğini ispat ediyordu. İnsan yığını, medeniyeti ona köle ve kul olmadan benimsemişti. Medeniyet insanlığı değil, insanlık medeniyeti İngiltere'de yakalamıştı. Ondan sonra, artık her gelişme, İngiltere'de bu metodu üstün getirecekti. Şayak sanayii, gerici baskısıyla Hollanda'dan kaçırılacak, hürce insan İngiltere'sinde kapitalizme yükselecekti. Demokrasi, Firavunluğun maskesi

olmadı mı, kapitalizmin ebesi olacaktı. "Sosyal devrimler" çağı ana karnında ölmeyecek, ilkel sosyalizm ebesi elinde "düşük" olmaktan kurtulacak, doğacaktı.

FRANSIZ - İNGİLİZ GELİŞİM ZITLIKLARI

Tarihçi Duruy, olayları incelerken, iki yerde ortaçağ sonu Fransa'sı ile İngiltere'sinde birbiriyle taban tabana zıt sonuçlar veren aynı sebepleri biraz da şaşarak anar:

I- 100 YIL SAVAŞINDAN ÖNCE: "*Milli hayatımızın* (Fransada burjuva gelişiminin) *ilk günlerinde, zalim baskıyı yapan şey, başı taçlı İle de France'ın küçük Beyi değil, derebeylikti. Mazlumlar, Kral ile halk, derebeyliğe karşı birleştiler ve muharebeyi güden şef, zaferin bütün kârlarını kendisine alıyordu; öylesine ki, genel hürriyetler yerine, elimize Kralın mutlak otoritesi geçti. Sonra, Krala karşı asillerle Vilain'lerin ortaklaşa boyun eğişi içinde yitirilmişken bulunan eşitlik duygusu geçti.*" (D. Hist. etc., 303) (İngiltere'de bunun zıddı oldu.)

II- 100 YIL SAVAŞINDAN SONRA: "*Fransa'nın üzerine bunca belaları* (ve müstebitliği) *yığan da, İngiltere'nin* (kralları- nı muzaffer oldukları zaman bile, Kara Avrupası'na açtıkları seferler için gerekli parayı ve insanı elde etmek üzere parlamento önüne çıkmaya zorlayan tabiiyet dolayısıyla) *kamu hürriyetlerini sağlamaştırıran da, hep şu Yüzyıl Savaşı oldu. Demek o devre süresince dahi iki ulus, gene girmiş bulduklarını gördüğümüz başka başka yollarda yürümüş oldular; Fransa'nın yıkıntıları ortasında krallık mutlak iktidarını bulmaya gidecekti; İngiltere kralları ise, Crecy, Poitier zaferlerine rağmen, memleket mümessillerinin kanunlarına boyun eğmeye alışmışlardı.*" (age, 319)

Her şey ona göre oldu. Din de, dünya da Fransa ile İngiltere'de birbirine zıt gitti. Kara Avrupası'nda tarikatlar ya Albijualarınki gibi kanla boğuldu, yahut Templier ve Teuton'lar gibi bezirgan vurgunculuğu yaptıkları zaman bile, din ve dünya derebeylerinin kumpası ile yağma ve tahrip edildiler. İngiltere'de John Wiclef (1320-1384), Oxford Üniversitesi fizik, mantık, felsefe hocalığından sonra, Yüzyıl Savaşı bahanesiyle hem krallığa hem papalığa karşı savaş açtı. Papalığa her yıl verilen 1000 gümüş liralık haracın, Krala verilen vergiden beş kat fazla ol-

duğuna çattı. Devletin, hizmeti gereğince, Kilise mallarına el-koyma hakkını savundu. *"Mademki insanın her varı Allah'ındır, din adamlarının malları da herkesin olmalıdır"* diyordu. Fransa'da, böylesinin kellesi uçurulurdu. İngiltere'de de *"Din adamları tarafından azgınca takibata uğratıldı; ancak Saray'ın, Üniversite'nin ve şehirlerin araya girmesi Wiclef'i kurtardı"*. Kamçıcılar (Flagellants) tarikatı 9. yüzyılda İtalya'da doğmuştu. Bunlar, bizim Acemler gibi kayışlar ve sığır saplarıyla sokaklarda dövünüp, dünya batmadan günahlarından sıyrılmaya çalışıyorlardı. 13. ve 14. yüzyıllarda akım, bütün Almanya'ya, Fransa'ya, Hollanda'ya, Alsas Loren'e yayıldı. İngiltere'de başka kılığa girdi. Lollard'lar, bizim goygoycular biçiminde görünüyorlardı (Lollen: cenaze şarkısı söylemekten geliyordu). Sanayi ve ticaretin pek çabuk geliştiği Felemenk, Flandre ve Brabant ülkelerinde yün dokumacıları, özel evlerde komunal kurarak yaşıyorlardı. Baskınlara uğrayınca, şayak sanayiini de yanlarına alarak, İngiltere'nin Norfolk Kontluğu'na, tarikatleriyle birlikte göçtüler. Orada begard (To beg: Sadaka istemek'ten) "Dilenci kardeşler" adını aldılar. Ama, bunlar hiç de Doğu'nun sadaka dilencilerine benzemediler. "Yoksul kardeşler" içinden "Fakir papazlar" çıktı. İngiltere'nin dört bir yanına: Hıristiyanlığın ilk günlerinde olduğu gibi din ve dünya mallarının herkes için ortak olması, din adamlarının, ne öşür (dime), ne aidat toplamaları gerektiğini yaydılar. 1395 yılı Parlamento'ya verdikleri dilekçe ile, Kilisede reform, papaz malların ve bekarlığın kaldırılmasını istediler. İngiltere ile bütün geri kalan dünya (Fransa, Kara Avrupası) arasında bambaşka birer hava estiriyorlardı.

Niçin bu tersinelik? Fransa (ve Karaavrupası) Roma medeniyetiyle Doğu insanının tefeci-bezirgan batağına gömülebilmişti. Fransa'da, taşıma suyla değirmen döndürölmek isteniyordu: Bizim Abdülhamid'in örnek aldığı "Meclis'i Mebusan" taklitleri, tepeden inme metotlarla İngiltere'dekine benzetilmeye kalkışılmıştı. Oysa, İngiliz örneğinin sarkıtacağı ip ele geçmedikçe, içine düşölen kulluk kuyusunun derinliğinden çıkılamayacaktı. Britanya adasının güneyinde bir avuç insan, 6 bin yıl önce Fırat, Dicle deltasındaki bir avuç insan gibi yeni bir çığır açmışlardı. Çünkü, orada tefeci-bezirgan gelişim birdenbire ilkel sosyalist toplum gelenekleri ortasında belirmişti. Barbar gelenekli hür

insan, toplum problemlerini insan eliyle çözümlenemeyenini kabul etmedi. Her şeyin çaresi, insanı unutmaktan arandı. O zaman din de toplumcullaştı:

"Başka her yerden çok İngiltere'de Katolik Kilisesi, fatihlerle yenilenlerin arasına, yenilenlerden yana çıkararak karışmıştı; (Çünkü orada; yenilen de, yenen de hür, eşit, yiğit, doğru insan yetiştirmiş sosyalist toplumdandı HK.) zalim Norman'a karşı mazlum Sakson'u tutmuştu. Bazı rahip adları, milletin gönlünde hem dini, hem yurtseverce bir anı olarak nakşedilmişti. Sonraları (bezirgan münasebetler ve sınıflaşma kuvvetlendikçe HK.) İngiliz kilisesini satılık, parayla satın alınma kapladı. Geri kalan Avrupa'da olduğu gibi, İngiltere'de de rahipler, dünya çıkarlarına, tamahkârlık ve egemenlik ruhuna ve en sonunda tembelliğin yoldaşı olan kargaşalıklara aşırı ilgi gösterdikleri için suçlandırılırlar. (Başka yerde olduğunun tersine, Britanya halkı din perdeli oyuna gelmeyecek kadar barbar gelenekliydi HK.) Katolik papazlığı Ortaçağda ilerlemenin başına geçtikten sonra, şimdi çok geride kalmıştı. Örneğin, vaktiyle serflerin sayılarını azaltmaya yardım etmişken, Fransa'da olduğu gibi, İngiltere'de de, en son serfler bu defa rahiplerin elinde kalmıştı. Kötüye kullanımların ve rezaletlerin irak anıları, İngiliz ulusunun kalbinde Katolik Kilisesine karşı kökleşmiş bulunan o daima işlek ve keskin hıncı izaha yetmedi; şurası da düşünülmeliydi: Reformasyondan beri İngiltere'de hür kurumların en azgın düşmanları hep Katolikler. Böylece, Katolikliğe karşı her Protestanda bulunması tabii görülen antipatiler, yurttaşın vatanseverlik kinleriyle alevlendi. (Klasik tarih toplum olaylarını "din" yahut "vatanseverlik" gibi tekerlek laflarla, "İzah" ettiğini sanıyor. HK.)

"Ama İngiliz Protestanlığının göğsü içinde de, daha başlangıçtan beri krallığa uğursuzluk getirecek derin fikir ayrılıkları çıktı. (Barbar geleneğini külah değiştirmek aldatamıyordu: Ha Katolik fesi, ha Protestan şapkası... insanı unutturmaya başladığı gün, barbar, külahları değişiveriyordu HK.) Henry VIII, yalnız papaya karşı beslediği şahsi içerleyişlerine kapılmamıştı. İşin içinde onun papazlara ait malları bereketli bir av sayan tamahkârlığının çıkarları da vardı. Kendisini milli kilisenin şefi ilan ederken, şu doğmaya (nassa) dokunur gibiydi: Anglikan kilisesi, başlangıçta Papisiz bir katolik kilisesi idi; yapılan sadece Papa-

nın yerine Kralı geçirmektir; bu becayiş [değiştirme] halk için son derece tehlikeliydi; çünkü her insanı, maddesi ve ruhu ile kralın yararına kıskıvrak yakalamış bulunan siyasi iktidar da, vicdanlar üzerine otorite kurmak da, aynı elde toplanmış bulunuyordu. Fakat bütünüyle müstebitliğin çıkarına yarayan bu reformun yanibaşında, Papanın otoritesine karşı takınılan, bağımsızlığa epey benzeyen ve Fransa'da kralcıların alaylıca 'Anglikan Kilisesinin hürriyetleri' adını verdikleri şu kralcı Protestanlığın yanibaşında, halkın Protestanlığı yükseliyor ve büyüyordu.

Daha önceleri İskoçya'da (daha barbar bölgede HK.) mutlak iktidar sahibi olan Calvinisme, hemen İngiltere'nin içine işledi. Kilisenin göbeğine demokrasiyi soktu; ne Kralın, ne Piskoposların din otoritesini tanıyordu; nasların ta içlerinde de ciddi değişiklikler yapıyordu. Rahipler Meclisinde (Pres byte re) herkes eşitti; Presbyter'ciler adı bundan geliyordu. Özelliği böyle belirtilen Kalvinistlere ve onların yanibaşlarında yükselen öteki Protestan tarikatlarına genel olarak Puritain (tasfiyeci) adı verildi. Henry VIII, böyle çeşitli tarikatlerin yükseldiğini görünce, (Türkiye'de Köy Enstitülerini kuranlar gibi HK.) hepsini 'sapıklar'diye kovuşturdu. (Halkı uyarmak değil, kapıkulu yetiştirmek isteyen iktidar HK.) Katolikleri asıyordu; ama Püritenler'i diri diri ateşte yakıyordu... Püriten, uğradığı işkencelere karşı yiğitçe tahammül göstermekle uyandırdığı genel ilgiden başka, (halk gibi) hür ve fakir kalıyordu... Piskoposlar artık, Kralın hoşuna gitmek için birbirlerini kıskanan memurlardan başka bir şey değillerdi ve o parayla satın alınmış nüfuz, kendisi gibi düşünmeyenlere karşı baskı ve işkence yapmaktan başka bir işe yaramıyordu. Böylece (resmi din adamları) krallıkla sıkı fıkı bağlı kalarak krallığı da halkın itibarından düşürdüler ve krallığın yaptığı yanlışları üzerlerine aldılar. Krallıkla birlikte yaşayıp, birlikte düşeceklerdi." (E. Despois, Révol. D'Angleterre, s. 8-14)

İngiltere'de modern kapitalist devrimi, o Püritenler yapacaklardı.

İNGİLİZ DEVRİMİNDEN AZ ÖNCESİ

Tefeci-bezirgan münasebetleri, bu şartlar altında İngiltere'de hiç mi müstebit [despot] yetiştiremedi? Elbet yetiştirdi. Ama dizginler milletin elinden hiçbir vakit Firavunların antika devletçiliği eline geçirilmedi. Bütün bir millet, müstebit Doğu'daki

kadar paçavraya, kapıkulluğuna çevrilmedikçe, onu güdenler satın alınamazdı.

"Jaques I, komşu krallar gibi, Elisabeth'in baskı altında tuttuğu hürriyeti cezalandıracağını sandı. İlahiyatçıları ve dalkavukları ona, 'kadir-i mutlak olmak, krallığın şanındandır' diyorlardı. Avam kamaralarını Püritenler idare ediyorlardı. (Hristiyanlığı Roma Kilisesinin batıl inançlarından temizledikleri için onlara temizlikçi, tasfiyeci, Püriten deniliyordu.) Hürriyetin kendisine çok şey borçlu olduğu bu tarikat, ondan önceki meclislerde görülmedik bir cesaretle canlandı ve halkın haklarını talep etmekle, ruhlara elverişli'cumhuriyet hükümeti' fikrini ekti." (Jeudy-Dugour, **Histoire de Cromwell**, s. 4. Paris, 1872)

Jaques, Whithall'da topladığı Lordlar ve Avam Kamaralarına, tıpkı Nabukadnezar gibi şöyle konuştu:

"Kralın selahiyetleri Tanrının iktidarına benzer; canı isterse yaratan, dilerse yok eden Allah gibi Krallar da isterse ölüm, dilerse hayat verirler; herkesi yargılamak Kralın hakkıdır. Hiçbir vakit kimse Kralı yargılayamaz." (Smolett, **Histoire D'Angleterre**'den)

Allah'ın hangi sosyal kökten çıktığını açıklayan bu Firavunlaşma önünde "Avam Kamarası, 1604'ten beri Sarayın gaspetmiş olduğu yetkiyi; Kralın hoşuna gitmeyen Meclis üyesi yerine yenisini geçirme selahiyetini kaldırdı. Jaques, kendi otoritesine dayanarak, çeşitli kanunlar çıkardı. Avam Kamarası halkın hukukunu Kralın gaspetmesine karşı içerleyişini açıkladı ve iki Bill (kanun) çıkardı: Birisi Jaques'in keyfi işlemlerini, ötekisi Kralın mallar üzerinden aldığı rüsumları kaldırıyordu. Yüksek Kamara Kralı savunarak Bill'i reddetti. Gösterdiği celadetle [yiğitlikle] Kralı şoke eden parlamentoyu Kral dağıttı; ama ondan sonra gelen parlamentoyu daha yatkın bulmadı. O da Kraldan, halkın ödediği paranın hesabını istedi. O da dağıtıldı, onun da üyeleri zindanlara atıldı." (J-D, **age**, 5)

Daha sonra gelen Meclisin ilk zaaflarından kabadayılığı artan Kral, kendisine kafa tutan 5 kişiyi; Cook, Philips, Selden, Plm ve Mallery'yi hapse attı. O zaman Meclis gene direndi. Jaques: "Parlamentoya verilmiş imtiyazların, kral ataları tarafından dileyerek yapılmış bir ihsanı şahane (concession) [ödün, taviz, ayrıcalık] olduğu karşılığını verdi. Avam Kama-

rası dolaylı yoldan halkın egemen olduğunu hatırlattı. Bunun üzerine Kral parlamentoyu dağıttı, kafa tutan üyelerine eziyet etti, üst üste bildirimlerle kamu işleri üzerine nutuk atmaları yasak etti ve basın hürriyetini kaldırdı." (age, 7) Ama 3 yıl geçmeden parlamentoyu yeniden toplamak zorunda kaldı: "Ruhlar köpürmüş... Her şey halkın lehinde bir ihtilalin patlayacağını haber veriyordu." Jaques, baktı ki olmayacak, Komünler (Avam) önünde geriledi. Kamara şu maddeyi ilan etti: "Her yurttaş kendi eylemlerine kendisi sahip olmakta hürdür; yeter ki, başkasına zarar vermesin; o sınırsız yurttaşlık hakkını kanunlardan başka hiçbir otorite destekleyemez." Tarihçi: "Kamu ruhu, dev adımlarıyla hürriyete doğru yürüyordu" (age, 8) diyor. Doğrusu, hürriyet barbar sosyalizmden beri bir türlü geriletileniyordu; yoksa hürriyet yeni bir şey değildi. "Yeni" olan şey Firavunlaşmak isteyen Kralın hürriyeti kısıtlama zorbalığı idi. Halk, "ilkel sosyalizm"den beri alışmış ve bir türlü unutamamış bulunduğu Anayasa ile Bağımsız Hakim'i arıyordu. "Hükümet için öne sürülen akıl ve hikmete uygun fikirler, genel olarak Püritenlerin yayınladıkları birçok polemik ve dini eserlerin meyvası idi (diye, işi Protestanlığa bağlamak istiyor, Tarihçi. Aynı Protestanlığın Fransa'da nasıl ve niçin Saint Bartelemy katliamına uğradığı halde, İngiltere'de nasıl halk gücü olduğunu unutuyor. HK) *Cour'un bu hoşnutsuz partisi (Püritenlik), en yüksek medeni hürriyet prensiplerini öğretiyor ve 'dinin yarısı halkın hukukundan ibarettir!' kanısını uyandırıyor... Püritenler, üç dört tarikate bölünüyorlardı; ama müstebitliğe karşı hınç duymakta hepsi birliktiler. Opervco+halk dostlarıncaca' güdülen komünler (Avam Kamaraları), başka parlamentoların kabul etmiş buldukları planı takibetmeye karar verdi; (Parasızlık yüzünden) hazır Kral kendilerine muhtaç iken bunu fırsat bilip Kralın vaktiyle gaspettiği hakların geri alınmasını kararlaştırdı." (age, 8-9)*

Bu durum karşısında krallık, ezeli Şark zorbalarının bütün marifetlerini İngiltere halkına karşı birer birer denedi.

I- ADAM SATIN ALMAK: Para ihtiyacıyla sıkışan Kral, meşhur usulle "mecburi istikraz" [ödünç para alma] topladı. (O parayla, gönderdiği donanma) "Cadix limanında zengin yüklü tüccar gemilerini vuramayınca yeniden parlamentoya başvur-

mak zorunda kaldı. Krallar, zorla kumanda edemedikleri vakit, çıkarla adam kandırmaya başvururlar. Kral (milletvekillerinden muhalif elebaşısı) Cook, Philips, Venthworth ve Seymour'u; yeniden seçilmesinler diye, başka başka kontluklara sherif tayin etti. Ama aynı ruhla canlanmış daha nice yurttaşlar ortaya çıkmakta gecikmediler ve bu ikinci parlamento, birincisi gibi bükülmez kaldı." (age, 9)

II- HAPSE ATMAK: "Buckingham'a (Saraya) karşı itham kararını kaleme almak üzere komünlerce görevlendirilen Dudley, Diggs ve John Eliot'u zindana attı. Ama komünler, zedelenen imtiyazları onarılıncaya kadar, hiçbir işe bakmamaya yemin edince, bu haklı direnmenin sonuçlarından ürken (Bizde Menderes bile ürkmemişti! HK.) Charles bu üyeleri serbest bırakıp, parlamentonun dağılmış bulunduğunu ilan etti." (age, 10)

III- FERMANLA VERGİ ALMAK: "Meclisin dağıtılması para getirmediğinden Kral, ödünç (istikraz) adıyla bir mecburi vergi koydu. Bu haracı asalet ödemedi, Londra ödemedi, bütün krallık içindeki özel kişilerin büyük kısmı da ödemedi. En ateşli davrananlar demire vuruldu. Aralarından beş kişi, haklarında tutukluluk kararı imzalayanlar aleyhine dava açmak cesaretini gösterdiler... Bütün millet tutuklulardan yana çıktı." (age, 10). Şarkta, şikayetçi bodrumda dayak yer ve millet "Oh olsun!" der.

IV- KRALIN ALLAH'TAN ÜSTÜNLÜĞÜ: "Bütün İmparatorluğun içerlerine vaizler gönderildi; Hükümdara körü körüne itaat edilmesi tartışılıyordu. Bu vaizlerden Sibithrope adında birisi kürsüde şunları söyledi: Tebasından birine Allah'ın, tabiatın ve milletin kanunlarına aykırı emir de verse, Krala itaat etmeyen her uyruk cezaya müstehak olur.' Manwaring adında bir başkası şu vaazı yaptı: 'Kral kanunlara itaat mecburiyetinde değildir; ama bütün uyrukluların, şartsız kayıtsız, Krala itaat etmek boyunlarının borcudur, yoksa ebediyen lanetlenirler.' Bu vaizler bütün şehirlere dağıtıldı ve halkın tuttuğu erdemli din ulusu Canterbury Başpiskoposu, bu vaizleri tasvip etmediği için Londra'dan sürüldü." (age, 11) Şarkta, "Ülül'emr [padişah, kanun koyucu] 'in buyrultusu, barbar gelenekleri tükenmiş toplumlarda ilk mührü şerifini basan din uluları olur, basmayan boğdurulur. "

V- ORDU BASKISI: *"Mutsuzİspanya seferinden dönen ordu, kanunun emri üzere kamu yerlerinde barındırılacağına, konak konak özel kişilerin evlerine yerleştirildi. Charles bu orduya verilmek üzere keyfi para toplattı; fakat askerin plaçkacılıkları [yağma] ve kötü davranışları, (halkın yılgınlığını değil HK.) hoşnutsuzluğu arttırdı. (age, II)*

VI- İÇ SIKINTIYA DIŞ MACERA: Milletin dikkatini saçma dış oyunlarla oyalamak için, Fransa ile kapışıldı. Şarkta olsa herkes yalnız dış tehlike uğruna ateş kesilir. İngiltere'de asker harbetmeyiverirdi. *"Re adasındaki ufak bir kaleye saldırışta (Anadolu'daki Yunan ordusu gibi) İngiliz ordusunun üçte ikisi sap gibi biçildi... Charles, yakın bir dış tehlikenin milleti kendi çevresinde toplayacağını umuyordu. Çağırdığı parlamento, krallık otoritesini hiçe sayarak, milletin haklarını gerçekleştirilmekte, halkın kendisine karşı beslediği övünçlü umutları boşa çıkartmadı." (age, 12)*

Antika kapıkulluğuna alışık tefeci-bezirgan artığı ülkelerde pek geçer akça olan bütün bu inceli kalınlı kurnazlıklara, barbar demokrasisinin gelenek ve görenekleri sayesinde gerçekçiliğini yitirmemiş İngiliz milleti mangır vermedi. Kendileri sherif yapılip Kontluklara uzaklaştırılmış bulunanlar da kayırdıkları için dut yemiş bülbüle dönmediler. Yeni Meclise bıçakları hakkına girip Krala, "kimin evini soruyorsun" gibilerden ateş püskürdüler. Ve millet davası tartışıldığı için "dış tehlike" umacısıyla kimse ürkütülemediği gibi, İngiliz vatani da batmadı. Tersine, bütün vatanların üstüne çıktı. Çünkü kontluk peşinde kullaşmayan sahici milletvekilleri, konularını iyi biliyorlardı. "Kralın meşhur krallık oturumunda, XVI. Loui'ninkine benzer bir dille verdiği ilk söylev, onları daha gururlu ve daha cesur davranmaya götürdü. Bütün ağızlardan "Hürriyet!" çığlıkları koptu. Seymour, şöyle haykırdı:

"Biz, buraya halkın vekili olarak, halkı ızdıraplarından kurtarmak için gelmiş bulunuyoruz ve bunu korkusuzca yapmaya mecburuz... Cumhuriyete yararlı olabilecek bir fedakârlık bunu emrediyorsa, mallarını ve canını yitirmeye hazır bulunmamak, iyi yurttaş olmak sayılamaz. İnsanın kendi dileği ve hürriyetine rağmen, devletin kanunlarına rağmen elindeki malını kaptırması köle olması demektir... Bu ne demek oluyormuş! Kendimizi sınırsız, imdatsız, çaresiz bir cezaevinde bırakmak, ha!

Eğer bu duruma kanun deniyorsa, daha hürriyet diye ne laf edip duruyoruz? Yok, Anayasa diye, serbestlikler, hürriyetler diye bunca tartışma yapıp niye çene yoruyoruz? Bir insanın şayet kişi hürriyeti kendi elinde değilse, kendisinin denecek başka nesi kalır!" (age, 13)

İşte kapıkulluğuna boğulmamış, insanı unutmamış olan İngiliz bu idi. Bugünkü İngiltere'yi o insanlar kurdular; köle ruhlu, ciğeri beş paraya satılık dalkavuklar değil.

İNGİLİZ DEVRİMİNDEN AZ SONRASI

Püritenlerin yarattıkları İngiliz ulu devrimi zafer kazanamazlık edemedi. Yalnız, İngiliz halkının güreşi oracıkta bitmedi, başladı. Kral kellesi uçuran devrim kahramanı Cromwell, belki kendi isterik bilinci dışında, zaferi bütün İngiltere halkına değil, belirli bir sosyal sınıfa mal etmekte mistik ruhunu Allahlaştırmayı aradı. İktidara gelir gelmez, sınıfını en iyi temsil eden meczup kallesliği ile, millet meclisini sindirmeye aktörce girişti. Direnme görünce: "Parlamentoya gitti ve ordunun dileğini hiç mırıldanmadan boyun eğilmesini istedi. Parlamento dayandı. O zaman, eline aldığı cep saatini yere çalarak paramparça eden Cromwell şöyle dedi: "*Sizi, bu saat gibi kıracağım!" (age, 94)* Meclisi 300 askerle bastı. Üyeleri kovalarken, her birine bir belden aşağı kulp taktı. "*Sen kız peşinde koşarsın!", "Sen zina işleyersin!", "Sen obur bir sarhoşsun!", "Sen bir hırsızısın!"* Söz almak isteyen kimisine: "*Şuna da bak hele şuna! Sizin yavelerimize son veriyorum!" "Utanın da çekilin artık! Yerlerinizi namuslu adamlara bırakın, size bildiriyorum: Siz artık bir Parlamento değilsiniz. Allah sizin hesabınızı gördü!"* Eseri için başka aletler seçti. Milletvekillerinden birisi, selam vermeksizin önünden geçiyordu; adamın şapkasını başından kapıp çiğnerken şöyle dedi: "*Ordunun Başkumandanına saygı göstermeyi öğreniniz!" (age, 96-97)*

Millet, bir an için bu komedyayı anlayamadı. Bağımsızlar, milienaire'ler, din sistemine aldırmayanlar kandırılmak istendi. "*Ama Cromwell'in hakiki niyetlerine daha uzun süre aldanılmayacaktı; o, egemenliği halkın eline teslim edeceğine, Tanrının kendisine bağışladığını farz etti." (age, 98)*

Çok yaman numaracı idi. Bir Presbyterien kiliseleri delege heyeti bekleme odasında onu görmek istiyordu; kapıcı gelip kendilerine şunu bildirdi: "*Cromwell diyor ki, deyin onlara, ben itikafa [kapanıp ibadet etme] çekildim ve Efendimizi arıyorum.*" Koyu dindarlar dua ederken bu deyimini kullanırlardı. Din bakanlarını böylece atlattığı vakit Cromwell sır ortaklarına aynen şöyle dedi: "*Bu ayaktakımı hırbolar da, bizim efendimizi aradığımızı inanıyorlar, bizse tirbuşondan başka bir şeyi aramıyoruz.*" (age, 107). Kralın müstebitlik suçu yeterken Cromwell onu işlemediği uçkur peşkir cinayetleri ile lekelemeye kalktığı için, tarihçi, "*İftiraya ne lüzum vardı?*" diyor. Vardı; çünkü o "*Kendisi müstebit olmak için istibdadı istemezdi.*" Çalınan malın üstüne oturmak için, hırsız yakalamış bir sınıfın mümessiliydi. Kral gibi üst üste: "Uslu Meclis", "Ismarlama Meclis", "Patentli Meclis"leri topladı, dağıttı. Bir yanda halka vergi korken, ötede içki yasağı ile zavallı Püritenleri gıdıkladı... Kral olmayı gözü kesemeyince "Protecteur" sıfatıyla Alla hlaştı. Bu sahte "Protecteur" (hami, koruyucu), burjuvaları korumak için: "*Populaca (ayaktakımı) diye kötüleyici adla çağırılan yurttaşlar bölüğünü, kredi nüfuzu, parayla adam satın alma yollarından meclis dışı bıraktı; çünkü o gibilerin altını yok, yalnız erdemlikleri ve yorgunlukları vardı; her seçmenin toprak fonu olarak en az 200 sterlini (10 bin lira varı) bulunmasını istedi.*" (age)

Oysa, "İngiltere Hükümdarlığının Komünler Kamarasının Kararı" şöyle demişti: "*Kral ofisinin kaldırılmasıyla, bu Millete, kendi doğru ve kadim hukukunu yeniden bulması için ve bütün krallığı temsil eden bir heyet ve zaman zaman toplantıya çağırılıp üyeleri bu maksatla halkça seçilmiş meclisler tarafından idare edilmek üzere, bu kararla (Allah nasip ederse) mutlu bir araç verildi, bu böyle bilinsin*"... "Milletin doğru kadim hukuku" kandaş Anayasasının hür ve eşit insan haklarıydı. Millet, oraya, kadim hukuka dönüldüğü söylenerek ancak aldatılabiliyordu. Bu da bir ileri adımdı. Fakat ondan sonra daha ne kadar çok uzun gerçek demokrasi yolu kaldığı besbelliydi. İngiliz milleti de bunu çabuk anladı. Kapitalist devrimin "tirbuşon" kafalı kahramanı kendi yarattığı suikastler ve zılgıtlar ortasında bunaldı. "*Böylece üzüntünün, vicdan azaplarının ve korkunun zehiriyle tükenen Cromwel, sinsî bir ateşe tutuldu,*

ateş üç günde bir gelirken, sekiz gün sonra, tehlikeli araz- lar [belirtiler] gösterdi. Ölüm fikri ruhunu sarstı. Ve bulaş- mış bulunduğu bütün cinayetleri kafasına yeniden çizerken, öbür dünyadaki varlığından şüpheye düşmüş göründü. Ken- disini evhamlandiran vicdanındaki müthiş sesi boğmak için, bakanlarından Goldwin'e Allah'ın seçkin kullarına azap çekme tehlikesi var mıdır?" diye sordu. Goldwin: "-Elbet yoktur" kar- şılığını verince, Cromwell: "-Demek, korkacak hiçbir şey yok, dedi, çünkü vaktiyle tanrı lütfuna uğramış bulunduğumdan eminim." (age, 162). Hekimleriyle de şöyle konuştu: "Ben bu hastalıktan ölmeyeceğim... Mesleğinizde çok becerikli olabi- lirsiniz. Ama tabiat bütün hekimlerin üstündedir ve Allah da tabiatın üstündedir." (age, 163)

Ödlek ve kaypak Cromwell'i bir "meçhul" ok vurmamıştı; bir "biralı şeftali" atıştırıp atıştırmadığını tarih yazmıyor. Elde bir belge var. En yakın arkadaşı Albay Sexby (Willam Allen takma adıyla), Cromwell'e armağan ettiği ve o zaman pek elden ele dolaşan: "Öldürmek cinayet değildir" adlı kitapçığında İngiliz "humoure" [nüktecilik]u ile şunları söylüyordu:

"Halk için ölmek şerefi, tam zat-ı âlilerine yaraşır ve bu bel- ki sizin için hayatının son anlarında dünyayı bırakıp gitmekle aleme ne kadar kıvanç vereceğinizi göstereceğinden, dille tarif edilmez bir teselli olur. Ancak o zamandır ki Efendimiz, gaspet- miş olduğunuz ünvan hakkıyla sizin olacaktır, ancak o zaman siz (ölmekle) memleketimizin kurtarıcısı olacaksınız..." "Bir insan, Cumhuriyet kanunlarına boyun eğmeyip de, kendisini kanunlar üstüne çıkardı mıydı artık onun bir cemaat üyesi- ne gösterilecek himayeyi görmesi akla sığamaz; onun, res- men tanımadığı kanunlardan bir savunç sağlaması da doğru olamaz. Bütün bu sebeplerle, o insan artık başkalarıyla hiçbir vakit arkadaşlık etmeyen ve kendi gücünden başka savunma- sı bulunmayan vahşi hayvan yerine konulmalıdır... Doğrusu, büyük kötülöklere dokunacak hiçbir adalet çeşidi yok idiyse ve eğer zalimler işledikleri cinayetlerinin büyüklüğü yüzünden kendi emniyetlerini sağlamış olurlardıysa o zaman demek, in- san nevinin emniyeti diye hiçbir şey ortada kalmazdı." "Her- kesin üzerine silahla yürüyen kimse, herkesi kendisine karşı silahlandırmış olur... Tanrının kanunu herkese, gece vakti ka-

pısını kırıp içeriye giren hırsızı öldürmek müsaadesini veriyor. Aynı kanun, beni alaylar ve ordularla çalmaya gelen birisine itaat etmek mecburiyetinde bırakır mı? Sanki, iki üç gemiyle hırsızlık eden korsan olur da, elli gemiyle korsanlık eden amiral mi olurmuş? Ama şayet hırsızla Protecteur (koruyucu) arasında bulunan tek fark, avenesinin sayısı ise bari o sayının belli edilmesini dilerim, ta ki böylece öğrenmiş oluruz: Hırsız nerede biter ve Beyefendi Hazretleri nerede başlar!"

Böyle "barbarca" bir arkadaş yazısını hak etmek bile anlayanı zehirlemeye yetmez mi?

İngiliz devrimi, yeryüzünün "tarihsel devrimler"i yerine geçen başarılı birinci SOSYAL DEVRİMİ oldu. O devrimle iktidara geçen kapitalizm, derebeylikten bir adım ileri de olsa, kör topal bir siyasi hürriyet de getirmiş olsa, gene insanın insanı sömürüp ezdiği bir sınıflı toplumdur. İnsanlık kapitalizmle de çarpışarak (19. yüzyılın birinci çeyreğinde patlak veren ekonomi krizleriyle birlikte) ölüm çanlarını çalan sosyal hastalığına tutuldu. Ancak kapitalizm, ilacı içinde bir hastalıktır: Altı bin yıldır yitirilmiş SOSYAL METOT (sosyal devrim metodu) keşfedilmişti. Varolan medeniyeti yıkmadan, zalimleşmiş bir sınıfın TAHAKÜMÜNÜ yıkmak usulü keşfedilmişti. İngiliz işveren sınıfı, kendi yarattığı siyasi ve iktisadi buhranlarla işletip sömürdüğü yığınların hayatlarını dayanılmaz duruma getirince, o yığınlar, keşfedilmiş bulunan "sosyal devrim" yolunun geleneğine uymakta atalarında geri kalmadılar. İngiliz sanayii ikide bir işçileri toptan krizle kaldırım üstüne aç bilaç dökmeye başlayınca halk buna katlanmadı. İşveren sınıfı çareyi, düşük ücretle işçi çalıştırabilmek üzere buğday fiyatlarını dışarıdan ucuz ithal ederek düşürmekte aradı. Buğdayı pahalı satmak isteyen büyük arazi sahipleriyle (lordlarla) kapıştı. İşçi sınıfı, bu kayıkcı dövüşüne kanmadı. Gerçi sanayii ile nüfus arttığı halde, toprağın üretici gücü -irat çeken hazıryiyici ağalara haraç ödeme yüzünden- yerinde sayıyordu. Hatta bu görünüşü mantık alanında sömüren bir papaz, iktisatçı Malthus, okul kitaplarına dek hâlâ matahmış gibi sokulan sözde bir de kanun uydurdu. Toprak ağalarının haracına dokunmamak için insan dölünü kurutmayı bayağı tapşırıldı... İngiliz işçi sınıfı bu ince ukalâlıkları dinlemedi. O, bir şeyi pekala görüyordu: İşveren sınıfı iktidara gelmeden

önce, çalışanlar bir bolluk arkasından bir kıtlıkla kırılmıyorlardı. Demek, bu işte kapitalizmin bir orostopolluğu vardı. İşveren sınıfı parlamentoya geçip suyun başını kesti keseli, insanlar pahalılık ve işsizlikle aç kalıyorlardı. Herkes insan, herkes hür yurttaş değil miydi? Mademki suyun başında, parlamentoda bir keramet vardı, işçi sınıfı da Parlamente'ye girmeliydi.

İşverenler ekmeği ucuzlatmak için gümrükleri azaltıp, serbest mübadele mi istiyorlardı? Evet, İngiliz toprak ağaları (lordlar) gümrük himayesi sayesinde aşırı haraç yememeliydiler. "Libre échange: serbest mübadele" de olsundu; ama yalnız gümrükler değil, şu siyaset suyunun ağalarca beylerce kesilmiş başı olan parlamente'ye işçilerin girmesi de serbest olmalıydı. Yoksa, memleketin kaynağını ağalar mı daha çok sömürecek, işveren beyler mi diye, işçileri oy davarı yapmanın alemi yoktu. Yabancı buğday rekabetini önlemek için, 1815 yılı gümrük himayeleri kanunu çıkarılmıştı. 100 libre buğday 30 franktan pahalı ise memlekete sokulacak, ucuzsa sokulmayacaktı. İngiliz halkı hemen direnme davranışına geçti:

"Kanun yürürlüğe girince halkın kızgınlığı son haddine vardı. Gürültülü toplantıları zorla dağıtmak gerekti ve kanun üçüncü okunuşunda kabul edildiği vakit, Avam Kamarasının kendisini de askerlerle korumak icabetti. Bir sınıfa vermek için milletten alan bu hinoğluluğince tedbir kaçınılmaz sonuçlarını çarçabuk ortaya çıkardı." (s. 10) *"Halkın yaşama şartları ağlanacak durumdaydı. Halk, ücretlerin alçak fiyatıyla ekmeğin pahalılaşmasından, serbestçe uygulanan kötü kanunlardan, işeli talebinin sık sık gösterdiği inip çıkmalarla ansızın felaket şeklini almından ızdırıp çekiyordu. Siyasi hoşnutsuzluk, zor kullanarak kan içinde ağırca tedip edilen ayaklanmalarla kendini belli etti. Gerçi kanun koyucu halkın sesine aldirmiyordu; çünkü o zaman parlamente'de temsil edilen halk değil, bir sınıftı."* (**Mongredien: Histoire du Libre-echange en, Angleterre**, s. 14, İngilizce'den: H. Gravez)

Bütün milletten alınıp bir SINIFA verilmek açık açık sırtıtmıştı. O zaman, gene yeryüzünde ilk defa İngiltere'de yeni bir sınıf, modern işçi sınıfı bu gidişe "Yeter!" demeyi bildi. Derebeylik zamanı işveren sınıfı nasıl "Hürriyet Kartası" istediye tıpkı öyle, şimdi de işçi sınıfı bir çeşit sosyalist dileği olarak "Halk

Kartası" ortaya attı. Onun için kopan harekete "Chartisme: şartizm" denildi. İngiliz işçilerinin kaleme aldıkları ilk sosyalist Magna Kartası altı maddecik oldu: 1- Tek dereceli evrensel seçim, 2- Gizli oy verme, 3- Yıllık Parlamento, 4- Mülkiyet üzerine dayanan seçilebilme cens'inin kaldırılması, 5- Parlamento üyelerine tazminat ödenmesi, 6- Seçmen heyetlerinin eşitçe bölünmesi... Görüyoruz: Bugün Batı demokrasisi adıyla anılan ana prensiplerin hemen başlıcaları, modern işçi sınıfının ortaya attığı parolalardı.

*"Bu dilekleri savunmak üzere her yanda komiteler yükseldi, gazeteler çıkartıldı. Al, yeşil, ak renkli bir bayrak, şartistlerin ordulaşma işareti oldu. 1839 yılı, Avam Kamarası bir milyondan fazla imza taşıyan bir dilekçeyi reddedince ayaklanmalar patlak verdi, kan aktı. Özellikle Frost ve Jones gibi şartist şefleri vuran idam hükümleri, denizaşırı sürgün cezaları verildi. Tahrikat [kışkırtmalar] daha yıllarca sürüp gitmekten geri kalmadı; ancak kanunlar işçi dileklerini kısmen tatmin ettikçe yavaş yavaş yatıştı. Şartist hareketi, İngiliz işçi sınıfını kuvvetle tahrik edip onun haklarını bilincine çıkarmasına yardım etti. Şartistlerin safları arasında Robert Owen'in öğrencileri olan komünistler de bulundu ve şartistler işçi hareketine hizmetlerini bilhassa onlara borçludurlar." (Charles Verque, **Dictionnaire du Socialisme**, s. 62, 63, Paris, 1911).*

Engels diyor ki: "Bu şartist gücü, daha 1824 yılı koalisyon (birlikler kurma) hürriyetine karşı olan kanunu kaldırmamakta inat eden parlamentoyu kaldırmaya mecbur bıraktığı zaman kendini gösterdi. Reform (seçim) tahrikatı süresince, işçiler Reform Partisinin radikal (köktenci) kanadını teşkil ediyorlardı. 1832 kanunu, işçileri oy hakkından yoksun ettiği vakit, dileklerini People's Charter'de (Halk Kartasında) yeniden ele aldılar ve hububat üzerine himaye kanununun kaldırılması için güreşen Büyük Burjuva Partisi'ne muhalif olan, bağımsız Şartist Partisi halinde teşkilatlandılar. Zamanımızın birinci İşçi Partisi bu oldu."

Böylece, 6 bin yıl kökünden kazanılmak istenen ilkel sosyalizm, İngiltere'de barbar geleneklerinin dayatmasıyla önce Krala karşı din ve dünya beylerinin, sonra işveren sınıfının Hürriyet Kartası biçimine girdi; en sonunda o kanaldan "Halk Kartası" adıyla modern sosyalizm olarak yeni bir hayat kazandı.

Medeniyetin sınıf çatışmalı toplumu, sosyalizmi Irak'tan önüne katıp ta Britanya adasına dek kovaladı; orada kimsenin aklına gelmeyen biçimde genel, soyut "hürriyet" kılığına girerek karşı-saldırıya kalkan Sosyalizm, Çinmaçın ve Hindistan iklimlerine dek kapitalizmin son sınıf çatışmalı toplumunu kovalıyor... Yeryüzünde, antika tefeci-bezirgan medeniyetinin, -içlerine işlese bile- yığınlarının özünü çürütemediği toplumlardan en sonuncusu kapitalizme geçen İngilizlerinki ise; İngilizler'den sonra, daha uzun süre -Çarlığın bütün medenileştirici baskılarına rağmen- barbar gelenek göreneklerini koruyan en geniş yığınlar Kuzey Slavları oldu. Rusya'da, 1917 Sosyal Devrimi elbet tüm yeryüzünün bir tek kab içindeki su gibi "muvazenet-i mayiat"ı [sıvı dengesi] andıran dengeli biricik emperyalizm sistemi oluşu ve bu sistemin en büyük ve çeşitli tezatlarla (en çok hem derebey, hem kapitalist münasebet zıtlıklarıyla) yüklü bulunduğu yerde çatlak verip patlangıç yapısı gibi ekonomik ve sosyal sebeplerle izah edilir. Ama bütün o sebepler ortasında, Rusya'nın yeryüzünde antika tefeci-bezirgan medeniyete zaman ve mekânca en az bulaşık kalışının; yani en çok barbar kalabilmiş yığınlar halindeki "tarih ve insan üretici güçleri"yle işçi sınıfına ihtiyat kuvveti oluşunun 1917 devriminde hiç mi bir etkisi yoktur?

SONSÖZ

Bütün tarihi yalnız barbarlıkla izah etmedik: Tümüyle unutulmuş bir tarih zembereğinin üzerine bastık. Ekonomik determinizmi, mekanik anlayışlardan kurtarmak için, biraz tecritli de olsa, ilkel sosyalizmin rolünü kabartılandırmak gerekiyordu.

Tekbaşına barbarlık, hiçbir zaman tarihin biricik gücü olmaz. Son bir defa daha tekrarlayalım: (Tarih+insan+teknik+coğrafya) üretici güçleri, ancak dördü birden göz önünde tutulurlarsa yeteri kadar izah edici olurlar. Tek başına barbarlığın (tarih+insan) üretici güçleri, tarihi yapmaya değil, yürütmeye yetseydi, medeniyetin henüz bir avuç Sümer insanından başkasını dejenere edemediği ilk konağında, barbarlık taze Ağade'li Semit'lerle birlikte köle ekonomisini izafi hürriyetli serfliğe, ordan ücretli işçi tutan kapitalizme ulaştırıverirdi. Sümerlerin ardından kapitalizm başlayabilirdi. Sümerlerle kapitalizm arasında, her orijinal medeniyetin geliştirdiği yeni yeni (teknik+coğrafya) üretici güçleri, insanlığın ilerleyişinde gittikçe yükselen basamakları yaratmasaydı Batıdaki (tarih+insan) üretici güçleri de tek başlarına kapitalizm yolunu açamazlardı. Babil'de, Mısır'da, Hint'te, Çin'de, ilkel sosyalist toplum insanının (hür+doğru+eşit+yiğit) iken (köle+yalancı+eşitsiz+öde k) olması, kullaşması Batı'da da "tekerrür" edebilirdi. Ancak (tarih+insan) üretici güçlerinin desteği olmaksızın tek başına (teknik+coğrafya) üretici güçlerinin yarattıkları ekonomi gelişimiyle toplumu nasıl bir türlü kapitalizme ve dolayısıyla sosyal devrimler çağına geçiremediğini belirtmek istedik. İlkel sosyalizm, barbarlık kılığı altında tarihsel devrimler yaratarak, sosyal devrimlere VEKİLLİK ediyordu. ASİL veya MÜVEKKİL olan bilimsel sosyalizm insan varlığını ve bilincini sardıktan sonra, elbet vekile rol kalamaz. Ancak medeniyet başlar başlamaz bin

bir işkenceyle yok edilmek istenen ilkel sosyalizm, insan ölküsünde hep "altın çağı" olarak yaşadı; her sosyal çıkmazda tek kurtuluş bayrağı gibi dalgalandı; kapitalizmin tutunduğu siyasi hürriyete dahi temel oldu ve şimdi modern sosyalizmin gerçek güçlerine tarihin 7 bin yıl ötesinden el sallıyor.

Antika medeniyetin batış çağındaki çürümüş insanını gülen renklerle bezeyemedik. Gerçeği her şeyden üstün tutmalıydık. Bugünkü Batı kültürünün yetiştirmesi kafalara daha iyi dank etmiş olmak için, arasıra "Doğulu insan", "Batılı insan" deyimlerini kullandık. Böyle coğrafya veya etnoloji, etnoğrafya tipleri yoktur.

1- "Doğulu insan" dediğimiz vakit, bu yalnız hep "antika medeniyet insanı"dır. Yunan ve Roma medeniyetleri, peki la Avrupa ve Batı medeniyetleriydiler. Paçavra insan yetiştirmekte, yahut ilkel sosyalist şövalyeleri medeniyetin çamur insanı durumuna sokmakta ne Irak'ın Nemrut'larını ne Mısır'ın Firavun'larını hiçbir zaman aratmadılar.

2- "Doğulu insan"ı, yahut "antika medeniyet insanı" nı tarihsel kategori olarak aldık. Frenk'lerin "Une fois pour tous" [ilk ve son olarak] dedikleri biçimde ebediyen çürümeye mahkûm bir altlık tiryakisi esrarkeş saymadık. Öylesine kötümser fatalizm ancak burjuva biliminin şanına (çıkarına) yakışabilir.

İnsan olarak hiçbir ulus, ırk veya toplum, anadan doğma yüksek veya alçak değildir... Her insan topluluğu, içine girdiği yaşayış yordamına göre yükselir veya alçalır. Eğer gerçekten yükselmek isteniyorsa, kedi pisliğini örterce alçaklığı saklamak, kendi kendine suikast yapmanın en kestirme yoludur. Kimi ruh hastalıklarında semptom yaratan kompleksi şuura çıkarmak nasıl tedavinin ilk şartı ise, tıpkı öyle, neden alçaldığının bilincine varmak, yücelme çabasının birinci davranışı, baş görevidir.

Geri kalmış ülkeler yalnız "Doğu'da" yoktur. En uzak Doğu'dan (Filipinler'den ve Çin ötesi Formoza'dan) en uzak Batıya (Orta ve Güney Amerika'ya) kadar alçaltılmış insan yığınları hâlâ yeryüzünün büyük çoğunluğunu teşkil etmekten kurtulamadılar. Modern gerilikte ve alçalışta doğuyu köleleştiren dış sebep Batı kapitalizmi ise, iç sebep antika medeniyetlerin morfinmanca içe çekilen sosyal düzenidir. Hiç unutulma-

malıdır. Gerilik veya gericilikle savaşı, yalnız basit bir dış savaş sayan ulusların ağlanacak durumlarında gittikçe dibe batmaları, iç yapılarında insancıl düşünce ve davranışı, her ne bahane ile olursa olsun, antika medeniyet artıklarına kurban etmelerinden ileri gelir. İngiltere'de herkes, baştaki müstebide, en kanlı dış tehlike günü: Ben de senin kadar milleti de vatani da düşünürüm diyebildiği için, dünyanın birinci modern devrimi orada yapılabildi. Fransa, dış düşmana karşı baştakilere aykırı düşünmek milleti ve vatani böler kuruntu bahanesiyle müstebidin kuyruğunu yaladığı için, modern devrimini İngiltere'den 100 yıl sonra zorla sağlayabildi; hâlâ da İngiltere'nin gerisindedir. Bin bir uzak, yakın başka örnekler arasında en tipik olanı da Japonya'nın modernleşmesidir. Japonya Doğu'nun en Doğusu'ydu. Avrupa'nın Batı ucundaki İngiltere adaları gibi, Asya'nın Doğu ucundaki Japon adaları da büyük Karakitalarının antika medeniyetlerine en asi kalabilmiş ölkeleri oldular. 19. yüzyıldaki Japonya insanları, 13. yüzyıldaki İngiltere insanları kadar antika medeniyet batağından uzak kalmıştı. Japonlar, tefeci-bezirgan medeniyetiyle çamura çevrilmeye vakit kalmadan; Batı ile münasebete geçer geçmez kullaşmadılar. Tersine barbar haysiyetiyle dişlerini sıktılar; önlerinde yüksek sosyalizm örneği bulunmadığı için hiç, hazıryiyici, lüks ve pahalı Firavun devletçiliğine kaçmaksızın, Batı ile "göze göz, diş diş" rekabet eden en modern kapitalizmi bir yüzyılın üçte birinde baştan başa kurdular. Çok defa antika eşraf, ayan, küçük derebeyi aristokrasisi ile karıştırılan Samuray'lar, kan şefleri oldukları için, demir çarık, asa, memleket Batı medeniyetini geride bırakıncaya kadar ekonomi seferberliğinde halka örnek oldular; beş paralık vurguncu saltanatlığını düşünmediler.

Başlangıçta İNSAN vardı. Her insan, öteki insanla eşittti, SOSYALİSTTİ. Bu iyi anlaşılmadıkça, öne sürülecek her düşünce ve davranış, yalan, korku ve köleliktir... Düşünce hürlüğüne bunca yer verişimiz "materyalizm"le bağdaşmazlık etmez mi? Her şeyimiz gibi materyalizmi de tersine çevirmeyelim. İlkin düşünce maddenin en yücelmiş gücüdür. İnsanın hayvandan tek farkı, yapacağını işlemeden önce kafasında tasarlamasıdır. Sonra düşünce hürlüğü, yaşanan çağın öz gerçeklerinden kopmak, Babil gerizlerini [lağım] milletin ruhuna serbestçe akıt-

mak, ölüleri hortlatıp kol gezdirmek değildir. Geçmiş, vaktiyle düşünülüp yapılmıştır. Yapılması gereken düşünce hürlüğü, yeni, ileriye, geleceği yaratmaktır. Geleceğin hür tasarısını öldüren millet, önce yerli, sonra yabancı kölesi olur. Köle, ölüden acıklıdır; ölen kurtulur, köle çeker.